

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADINLARIN ÇALIŞMA DURUMUNA GÖRE TEMEL DEĞERLERİN
FARKLILAŞMASI: BARTIN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İlknur AĞTÜRK

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI

KASIM-2015

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADINLARIN ÇALIŞMA DURUMUNA GÖRE TEMEL DEĞERLERİN
FARKLILAŞMASI: BARTIN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLKNUR AĞTÜRK
(132205101)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih : 17/11/2015

Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI (B.Ü.)**

Diğer Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. M. Kubilay AKMAN (UŞAK Ü.)**

Yrd. Doç. Dr. Maide GÖK (B.Ü.)

KASIM-2015

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI danışmanlığında, İlkur AĞTÜRK'ün hazırladığı “Kadınların Çalışma Durumuna Göre Temel Değerlerin Farklılaşması: Bartın İli Örneği” konulu bu çalışma 17 / 11 / 2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : **Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI (B.Ü.)**
Üye : **Doç. Dr. M. Kubilay AKMAN (U.Ü.)**
Üye : **Yrd. Doç. Dr. Maide GÖK (B.Ü.)**

İmza
İmza
İmza

Bu tezin Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yapıldığını ve Enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Yaşar BAŞ
Enstitü Müdürü

İmza

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Belirli bir zaman ve mekân içerisinde toplumsal olayların incelenmesi, incelenen o toplumsal olayın farklı diğer toplumsal olaylar ile ilişkisi, toplumu etkileyen etmenlerin birlikte düşünülmesi araştırma için önemli bir unsuru oluşturmaktadır.

Sosyolojik araştırmaların temel ilke odağı, toplumsal yaşam eksenlidir. Sosyal ve kültürel hayatta ortaya çıkan farklı olay, olgu ve bu olayların ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri, toplumsal dönüşüm ve toplumsal değişimin sebeplerini sosyoloji bilimi açıklamaya çalışmaktadır. Toplumsal hayatta meydana gelen olaylar birbiriyle bağlantılıdır. Toplumsal olaylar arasında karşılıklı bağımlılık ilkesi mevcuttur. Bundan dolayı toplumun benimsediği değer ve inançlar bir çok farklı alanda etkili olmaktadır.

Bireyler, içinde yaşadıkları toplumun normlarını toplumsallaşma sürecinde öğrenmektedirler. Günümüzde sanayi toplum yapısının yaygınlaşmasıyla geleneksel toplum yapısının yerini dinamik bir toplum yapısı almıştır. Yaşanan bu değişim kadınları da etkilemiştir. Bu durum kadınların farklı değerleri benimsemesine neden olmuştur. Bu nedenle bu çalışmada kadınların değer yönelimlerinin ortaya konulması ve farklı değerşkenler açısından incelenmesi araştırmamızın amacıdır.

Bu nedenle bu çalışmada desteğini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazıcı'ya öncelikle teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın uygulama ve teorik kısmında bilgilerini bizden eksik etmeyen hocalarım Bingöl Üniversitesi Bölüm Başkanı Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ'a , Doç. Dr. M. Kubilay AKMAN'a ,Yrd. Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK'e ve bana her konuda yardımcı olan dostlarıma teşekkür ederim. Son olarak çalışma boyunca anlayışını benden esirgemeyen sevgili eşime ve kızıma teşekkür ederim.

İlknur AğTÜRK
BİNGÖL-2015

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMANIN ALANI VE KAPSAMI.....	5
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	7
1.3. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	9
1.4. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	11
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI.....	13
1.6 BİLGİ TOPLAMA TEKNİĞİ.....	14
1.6.1. Temel Değerlerin Ölçülmesi ve Operasyonelleştirilmesi.....	14
1.6.2. Ölçeğin Geçerliliği.....	15
1.7. ANALİZ TEKNİKLERİ.....	16
1.8. ARAŞTIRMANIN VARSAYIM VE HİPOTEZLERİ (DENENCELERİ).....	16
1.8.1. Araştırmanın Temel Varsayımları.....	16
1.8.2. Araştırmanın Alt Varsayımları/Hipotezleri.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

2 ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	19
2.1. DEĞERLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR (DEĞER İLİŞKİLERİ).....	19
2.1.1. Değer.....	19
2.1.2 Kültür.....	29
2.1.3. Norm Değer İlişkisi.....	35

2.1.4. Ahlak Değer İlişkisi.....	41
2.1.5. Değerlerin Özellikleri.....	44
2.1.6. Bireyde Değerlerin Yerleşimi	48
2.1.7. Modernizm Ve Değişen Değerler.....	54
2.1.8. Değerlerin Sınıflandırılması	60
2.1.9. Türkiye’de Değerler.....	67
2.1.10. Sosyolojide Değer Kavramı.....	70
2.2. TEMEL DEĞERLER.....	74
2.2.1. Schwartz Modeli.....	74
2.3. ARAŞTIRMA ALANINA İLİŞKİN BİLGİLER.....	77
2.3.1. Bartın İlinin Genel Özellikleri.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER.....	80
3.1. GENEL DURUM VE DEĞERLENDİRME.....	80
3.1.1. Örneklem Grubu Genel Durum.....	80
3.1.2. Meslek Durumu.....	81
3.1.3. Çalışma- Çalışmama Durumu	81
3.1.4. Medeni ve Ailevi Durum.....	83
3.1.5. Öğrenim Durumu.....	86
3.1.6. Ekonomik Durum.....	87
3.1.7. Serbest Zaman ve Değerlendirilmesi.....	87
3.2. DEĞERLERLE İLGİLİ BİLGİLER.....	91
3.3. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE TEMEL DEĞERLER TESTİ.....	95
3.4. HİPOTEZLER.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
KAYNAKLAR.....	123
EKLER.....	136
ÖZGEÇMİŞ.....	142

ÖZET

Bu tez çalışmasında, kadınların çalışma durumuna göre temel değerlerin farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Çalışmada ilk önce değer kavramı incelenmiştir. Bununla birlikte kültürel değer kuramları incelenmiştir. Bu kapsamda, Schwartz'ın, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerden elde ettiği ve kültürel geçerliliği olan “değişime açıklık”, “kendini aşma”, “kendini güçlendirme”, “muhafazakârlık” temel değerler olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada modern dönem ile bu dönemin getirdiği değişiklikler üzerinde durulmuştur. Modern dönemle birlikte kadınların yaşadıkları değişimler incelenmiştir. Kadınların çalışma hayatına girmelerinin temel değere bakış açılarını değiştirip değiştirmedeği araştırılmıştır. Araştırmada karşılaştırmalı yöntem benimsenmiştir.

Araştırma 346 örneklem üzerinde test edilmiştir. Örneklemin 213'ü çalışan kadın grubunun 133'ü çalışmayan kadın grubunu oluşturmaktadır. Araştırmamızda; belirtilen “değişime açıklık”, “kendini aşma”, “kendini güçlendirme”, “muhafazakârlık” temel değerleri bu araştırmanın bağımlı değişkeni olmuştur.

Çeşitli demografik faktörlerin etkisi kontrol edilerek çalışan ve çalışmayan kadın grupları (bağımsız değişken) arasında bu dört temel değer bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığı olup olmadığı bu araştırmanın temel konusu olmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; çalışan ve çalışmayan kadın grupları, “değişime açıklık”, “kendini aşma”, “kendini güçlendirme”, “muhafazakârlık” temel değerlerinin benimsemesi açısından farklılaşmaktadır. Bu çalışmada çalışan kadın gruplarının “değişime açıklık”, “kendini aşma”, “kendini güçlendirme” temel değerlerini daha fazla önemsedğini, çalışmayan kadınların ise “muhafazakârlık” temel değerini daha fazla önemseddiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Çalışan Kadın, Çalışmayan Kadın, Modernleşme, Temel Değerler

ABSTRACT

Variation of Basic Values With Respect to Working Conditions of Women: Bartın Province Sample

In this study, whether basic values vary according to the working conditions of women is examined. Primarily, the term ‘value’ is analysed in this study. In addition, the theories of cultural values are studied. In this context, “openness to change”, “conservatism”, “self-enhancement”, and “self-transcendence”, which were obtained from countries including Turkey by Schwartz (1992) and have cultural validity, have been accepted as the basic values.

The study urges upon the modern period and the changes which it has brought with itself. The changes which women have had with that modern period are examined. Whether entry of women into business life has changed their perception of basic values is studied. In this study, comparative method is adopted.

The study has been tested upon 346 samples. 213 of those women are working while 133 of those comprise of the stay-at-home women group/housewives. Basic values as “openness to change”, “conservatism”, “self-enhancement”, and “self-transcendence” are the dependent values of this research.

By getting checked various demographical factors, whether there is a statistically significant difference in terms of those four basic values between working women and housewives has been the primary subject of this study.

According to the results of this study, working women and housewives differ in terms of adopting the basic values, “openness to change”, “conservatism”, “self-enhancement”, and “self-transcendence”. This study; it is stated that working women group care much more about the basic values of “openness to change”, “self-enhancement”, and “self-transcendence” while stay-at-home women group care more about the basic value of “conservatism”.

Keywords: Values, Working Woman, Inoperative Woman, Modernization, Basic Values.

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Bartın İl Merkezinin Görüntüsü.....	78
Şekil 2. Bartın İl Haritası	79

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. 0.03, 0.05 v3 0.10 İçin rneklem Büyüklükleri.....	12
Tablo 2. Temel Değerlerin Operasyonelleştirilme Yöntemi.....	15
Tablo 3. Schwartz'a ait İnsani ve Kültürel Değer Tipleri.....	76
Tablo 4. Yaş Durumu.....	80
Tablo 5. Meslek Durumu.....	81
Tablo 6. Çalışma Durumu.....	81
Tablo 7. Çalışılan Sektör Türü.....	81
Tablo 8. Çalışma Süresi.....	82
Tablo 9. Çalışma Nedeni.....	82
Tablo 10. Çalışmama Nedeni.....	83
Tablo 11. Medeni Durum.....	83
Tablo 12. Hane Halkı Büyüklüğü.....	84
Tablo 13. Aile bireyleriyle ilişkilerin Tanımlanması.....	84
Tablo 14. Aile Bireyleriyle Gün İçerisinde Geçirilen Süre.....	85
Tablo 15. Aile Orunlarının Paylaşmasında İletişim Glğn Yaşanılması.....	85
Tablo 16. Evde Alınan Kararlarda Fikrin Sorulması.....	86
Tablo 17. Eğitim Durumu.....	86
Tablo 18. Eşinizin Eğitim Durumu.....	87
Tablo 19. Ekonomik Durum.....	87
Tablo 20. Boş Zamanları Değerlendirme.....	88

Tablo 21. Günlük Televizyon İzleme Süresi.....	88
Tablo 22. Televizyonda İzlenen Program Türü.....	89
Tablo 23. İnternetin Kullanılma Sıklığı.....	89
Tablo 24. İnternetin Kullanma Amacı.....	90
Tablo 25. Kadınların Çalışması Konusundaki Düşünce.....	91
Tablo 26. Çocuğun Yetiştirilmesinde, Öncelik Verilen Değer.....	91
Tablo 27. “Başarılı kadın” Tabirinden Anlaşılan Düşünce.....	92
Tablo 28. En Önemli Benlik Değeri.....	92
Tablo 29. En Önemli Değer.....	93
Tablo 30. İnsanların Toplum İçindeki Yerini Belirleyen Durum.....	93
Tablo 31. Bir Toplumun Bütünlüğü ve Üyelerinin Birliğini Koruma Adına En Çok Muhafaza Edilmesi Gereken Ortak Değerler.....	94
Tablo 32. Çocuğun Yetiştirilmesinde En Önemli Olan Değer Görüşü Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	99
Tablo 33. Boş Zamanlarını Farklı Şekilde Geçirme Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	100
Tablo 34. Kadınların Tv. İzleme durumlarının çalışma durumlarına göre dağılımı.....	102
Tablo 35. Kadınların Tv.’de İzledikleri Programları Arasındaki Durumun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	102
Tablo 36. Kadınların İnterneti Kullanma Durumunun Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	103
Tablo 37. Aileleriyle Sorunları Paylaşma Durumlarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	104
Tablo 38. Evde Alınan Kararlarda Fikirlerinin Sorulma Durumunun Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	105
Tablo 39. Kadınların En Önemli Benlik Değer Durumunun Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	106

Tablo 40. Kadınların En Önemli Gördükleri Değer Farklılıkları Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	107
Tablo 41. İnsanların Toplum İçindeki Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı..	108
Tablo 42. Bir Toplum Bütünlüğünü Ve Üyelerinin Birliğini Koruma Adına En Çok Hangi Değerin Muhafazası Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	109

GİRİŞ

Sosyal bilimler alanında “ değer” kavramı çok sayıda sosyolog tarafından incelenmiştir. Değer ve kültür odaklı çalışmalar, antropologlardan sonra en çok sosyologların ilgisini çekmiştir. İlk sosyologlardan itibaren değer kavramının önemi hep vurgulanmıştır. Yapısal- işlevselci paradigmalara kaynaklık eden Comte ve Durkheim gibi klasik sosyologlara göre; değer kavramı (ayrıca inançlar ve düşünceler), toplumsal düzeni ve uyumu sağlayan bir araçtır. Weber gibi yorumlamacı yaklaşımların kaynağını teşkil eden sosyologlara göre ise, değer, yapıların arkasında yer alan, düzeni ya da bütünleşmeyi sağlayan bir araçtan ziyade, toplumsal eylemi ve toplumsal değişmeyi etkileyen birincil öneme sahip bir olgudur (Giddens, 2000; Schwartz ve Sagie, 2000).

Günümüz sosyolojisinin pek çok alt dalında, ekonomide, ahlakta ve felsefede “değer/ değerler” başvurulan öncelikli bir olgu haline gelmiştir. Örneğin, Durkheim, Weber, Marx, Kant, Max Scheler, Nietzsche, Hartmann vb. düşünce adamları bazı çalışmalarında türlü değer ölçeklerini kullandıkları görülmektedir (Meydan, 1988).

Kadınların çalışmasına ilişkin yapılmış araştırmaların çoğu ise çalışan kadınların ev ve iş yerinde yaşadıkları zorlukları saptamaya yöneliktir. Bu araştırmada ise, sosyolojik açıdan değerler konusu ele alınıp, çalışan ile çalışmayan kadınların değerlere bakış açıları arasındaki fark incelenmiştir. Araştırmamız farklı etnik ve dini yapıları yıllarca içerisinde barındıran, geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapan önemli şehirlerimizden birisi olan Bartın ilinde yaşayan kadınlar üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Kendi toplumumuz başta olmak üzere hemen her toplumda kadının yeri asırlardır ev ile sınırlandırılıp, kadının görevi ev işi ve çocuk yetiştirme olarak belirlenmiştir. Ancak 19. yy’dan itibaren Batı toplumunda ortaya çıkan ve hızla gelişerek tüm dünyaya yayılan endüstrileşme, geleneksel tarım toplumlarında ailenin ücretsiz işçisi olarak ağır iş yükü taşıyan kadına, eğitim görme ve ev dışında ücretli çalışma olanakları sağlamıştır. Kadın eğitim düzeyinin yükselmesi ve toplumdaki işlevinin çeşitlenmesinden dolayı sosyal haklarını genişletmek için mücadele etmeye başlamıştır.

Türkiye’de ise 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk kadınına önemli toplumsal haklar verilmiş, seçme seçilme, yasa önünde erkekle eşit konumda olma gibi temel haklar yanında 1936 İş Kanunu ile çalışma hayatında da bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye’de 1950 yılından itibaren sanayileşme süreci geliştikçe çalışan kadınların oranında da artış görülmüştür (Kırkpınar, 1998). Kadınların eğitimi ve çalışmasıyla ilgili son yıllarda olumlu gelişmeler gözlenmiştir. Fakat yine de belli mesleklerde çalışan kadın sayısı (yöneticilik gibi) hala düşüktür ve kadınlar genellikle düşük gelirli, yükselme şansı sınırlı olan ve toplumsal cinsiyet rollerine uygun mesleklerde çalışmayı tercih etmektedirler (Kuzgun, 2000). Türkiye’de kadın işgücü açısından en büyük gelişme kamu hizmet sektöründe alt ve orta kademelerde olması bunu doğrulamıştır. 1938’de 12.716 olan kadın memur sayısı 1978’de 277.622’ye yükselmiştir. Ancak genel olarak bakıldığında günümüzde bile, Türk toplumunda çalışan kadınların istenilen düzeye ulaşamamış olduğu görülmektedir. Bu tablonun ortaya çıkmasındaki en büyük etkenlerden biri, yapılan tüm reformlara karşın toplumun geleneklerin baskısından kurtulamamış olmasıdır (Kırkpınar, 1998).

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadının yerini evi olarak gösterirken teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve küreselleşme ile birlikte insanların kendileri gibi olmayanlarla karşılaşmalarını zorunlu hale gelmiştir. Farklı toplum ve kimlik yapılarıyla kurulan etkileşim, karşılıklı olarak toplum yapılarında değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Kadının ev dışında ücretli olarak çalışması geleneksel ailelerde söz konusu değilken, 1950’lerden bu yana gelişen endüstrileşme ve bunun sonucu kentleşmenin gerektirdiği yaşam düzeyi sadece erkeğin kazancı ile karşılanamayacak derecede yükselmektedir (Ansal, 1996).

Geleneksel aile yapısında evinde çalışan kadın, endüstrileşmeyle birlikte dışarıda çalışmaya başlamıştır. Bu durum toplum yapısında değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Sanayileşme, ekonomik gelişme, kentleşme ve genel olarak modernleşme olgusu çok sayıda kültür ögesini ve zincirleme biçimde değerleri de etkilemektedir. Bu etkiyi ve değişimi izlemek için çok sayıda değer araştırması yapılmıştır (Inglehart, 1997; Inglehart ve Welzel, 2005; Schwartz, 2006; Hofstede, 1984, 2001; House vd., 2004). Bu çalışmada, Bartın’da yaşayan kadınların çalışıp çalışmama durumlarına göre temel değerlerin

(“değişime açıklık”, “kendini aşma”, “kendini güçlendirme”, “muhafazakarlık”) farklılaşp farklılaşmadığı üzerinde durulmuştur. Bu amaçla öncelikle Arslan da; “ Teoriler yoksa olgular da var olamazlar; bir fenomenler grubunun bir araştırma- inceleme olgusu (veya nesnesi) haline gelebilmesi için teorik bir çerçevenin varlığı şart” diye belirtmiştir (Arslan, 1992). Bu ve benzeri ifadeler bizde de “değer/değerler” konusunun sosyolojinin araştırma- inceleme alanlarından biri olması gerektiği düşüncesini kuvvetlendirmiş ve öncelikle teorik bir çerçevenin oluşturulmasına çalışılmıştır. Değerler ile alakalı değer kuramları incelenmiş ve değer teorileri içerisinde en uygun değer modelinin, ülke içi karşılaştırmalarda da kullanılabilmesi ve kültürel geçerliliği olması nedeniyle Schwartz, (1992, 1994, 2007)’a ait olduğu tespit edilmiş ve bu değer modeline göre analizler yapılmıştır.

Aynı toplum içinde birbirinden farklı sosyo-kültürel yapıya sahip insanların hayata bakış açıları, gündelik ve sosyal hayata yönelik algı ve tutumları, inanç ve değer anlayışları değişiklik gösterebilmektedir. Aynı şekilde, farklı etnik ve kültürel dokuya sahip toplumlar arasında da büyük farklılıkların görülmesi oldukça doğaldır. Gerek toplum içerisinde, gerekse toplumlar arasında farklılıklar görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, işveren ile işçinin, memur ile köylünün, Avrupalı ile Asyalının ne ahlâk anlayışları ne de zevkleri aynıdır. Bununla birlikte ahlâk, belirli bir grup içerisinde, her türlü görelilikten uzak olarak kendisini bireylere zorla kabul ettirir. Ancak görelilikten yoksunluk, değerler sosyolojisi ile ilgilenenleri zor durumda bırakmaktadır. Çünkü değer, onu yaşayan birey için yücelen ve mutlak bir nitelik taşıırken sosyolog, değeri inceleyebilmek için bir görecelik anlayışı ile hareket etmek, böylece onu mutlaklıktan soyutlamak zorundadır (Tolan, 1996).

Toplumlar üzerindeki etkileri saptanan değerler, merak konusu olmuş böylece değer ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda farklı teoriler geliştirilmiştir. Geliştirilen teorilerin ortak yanı her birinin evrensel bir değer sisteminin varlığından bahsetmesi yani bütün insanların sahip olabileceğini düşündükleri belli başlı değer biçimleri bulunduğunu saptamış olmalarıdır. Bütün teorilerin ortak özelliği, kişilerin var olmasını amaçlamasıdır. Teoriler arasındaki farklılık ise, insanların bu değerlere farklı biçimlerde ulaşması ve sahip olmasıdır. Teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki hızlı değişimler değerleri de etkilemektedir.

Sosyal davranışı atomda olduğu gibi “dışarıdan” anlamak mümkün değildir. İnsanı harekete geçiren ve sosyal eylemi meydana getiren, insanın içinde taşıdığı, ona rehberlik eden bazı “değer”ler dir. Bu arada dış koşullar da insanların toplumsal davranışları üzerinde etkili olmakta, fakat insanların “değer” leri hesaba katılmadıkça sosyal davranışları anlaşılammamaktadır. Bunun bir diğer sonucu da şöyledir: insanlar dış dünyayı algıladıkları zaman, bunun tümünü değil, yalnız kendi değerlerinin süzgecinden geçen kısımlarını algırlar. Yani değerlerimiz üzerinden düşünerek dış dünyayı algırlarız (Mardin, 1993).

Değer, bir insanın yaşamında evrensel bir amaç oluşturabilecek kadar vazgeçilmez olan şeydir. Yaşamın devamlığı için de, yaşamını anlamlandırmak için de değerler zorunluluğu olan şeylerdir. Özellikle yüce değerler kavranılışı bakımından toplumlara göre değişiklikler göstermektedirler. Yüce değerler bireysellik temelinde oluşmaya başlar ve evrene açılır. Onu belirleyen ise bireyin bilinç koşullarıdır. Buradan hareketle denilebilir ki, değer yaratmak ve değeri değer diye belirlemek ancak bireyin sorumluluğuna girmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde bir taraftan ekonomik gelişme, sanayileşme, şehirlere göç, çarpık şehirleşme, hızlı nüfus artışı, ekonomik bunalım, geçim sıkıntısı, dengesiz gelir dağılımı ve işsizlik gibi çok yönlü toplumsal sorunlar; diğer taraftan gelişmiş ülkelerde yaşanan olumsuzlukların kolaylıkla gelişmekte olan ülkelere yansması değer yargılarının yozlaşmasına yol açmaktadır (Aktuna, 1988).

Türkiye’de kentleşme, sanayileşme, okullaşma, mesleklerin dönüşmesi ve bürokratik örgütlerin yaygınlaşması gibi modernleşme sürecine ait olguların, tamamlanmadığı görülmektedir. Farklı modernleşme düzeylerine sahip olan bir ülkede, değerlerin değişimini izlemek oldukça önemlidir.

Bu çalışmada; modernleşme olgusu sonucu kadının yoğun bir şekilde iş hayatına girmesi ile birlikte temel değerlerindeki farklılaşma Bartın örneği üzerinden araştırılmış, çalışan ile çalışmayan kadınların değerlere bakış açıları arasındaki fark belirlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN ALANI VE KAPSAMI

Araştırmamızın bu bölümünde, araştırmanın, konusu, yöntem ve teknikleri, amacı, örneklem ve evreni, sınırlılıkları, varsayım ve hipotezleri üzerinde durulmuştur.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Her dönemde yaşanan zamanın ruhuna uygun değerler oluşmuştur. Geleneksel toplum yapılarında insanlar günümüz şartlarına nispeten dışa kapalı ortamlarda yaşadıkları için sahip oldukları değerler çok fazla değişime uğramadan sorunsuz bir şekilde devam edebiliyordu. Geleneksel toplumlar arasında çok yoğun bir etkileşim olmadığından, kendilerine özgü kültürel değerleri genç kuşaklara aktarılabilirdi. Ancak, küreselleşme ile birlikte diğer alanlarda olduğu gibi değerler dünyasında da ciddi kırılmalar, değişimler ve dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Değer algılarında değişimler yaşandığı gibi, değerler hiyerarşisinde değişimler yaşanmaktadır.

Çalışmamızın konusu, Bartın il merkezinde yaşayan kadınların çalışıp çalışmama durumlarına göre temel değerlerin farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmış bu amaçla öncelikle değer kavramı ve değer kavramıyla yakından ilişkili olduğu düşünülen değerler ile alakalı değer kuramları incelenmiş ve değer kuramları içerisinde en uygun değer modelinin, ülke içi karşılaştırmalarda da kullanılabilmesi ve kültürel geçerliliği olması nedeniyle, Schwartz (1992, 1994, 2007)'a ait olduğu tespit edilmiş ve bu değer modeline göre analizler yapılmıştır.

Söz konusu modelde bulunan “**değişime açıklık**”, “**muhafazakârlık**”, “**kendini güçlendirme**” ve “**kendini aşma** temel değerleri¹ bu araştırmanın bağımlı değişkeni

¹ Bu dört temel değer çeşitli alt değer tiplerinin birleşimiyle meydana gelmiştir: **Değişime açıklık** “yenilikçilik, hazcılık ve özerklik”; **muhafazakârlık**, “geleneksellik, uyumluluk ve güvenlik”; **kendini güçlendirme**, “güç, başarı ve hazcılık”; **kendini aşma**, “hümanizm ve yardımseverlik” değer tiplerinden oluşmaktadır. Ancak bu alt değer tipleri, ölçümlerinde kullanılan soru sayısının azlığı ve konuyu karmaşıklaştıracağı gerekçesiyle bağımlı değişken olarak kullanılmamıştır.

olmuştur. Çeşitli demografik faktörler kullanılmakla birlikte, araştırmanın ana bağımsız değişkeni, kadınların çalışma durumu olmuştur. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları (bağımsız değişken) arasında bu dört temel değer bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı bu araştırmanın temel konusu olmuştur. Bu amaçla kadınlar ile yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Sosyal bir varlık olarak, toplum halinde yaşayan insan, diğer insanlarla konumlarına (meslek, yaş, eğitim durumu, cinsiyet) göre ilişkiye girebilmektedir. Bu ilişkiler zamanla değişebilmektedir. Adı geçen konulardan bazıları zaman göre farklılık kazanabilmektedir.

Toplumsal yapının statik olmaması değişimlere açık, dinamik bir yapı karakterine sahip olması, değerlerin de zamanla etkilenip değişmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda toplumsal davranışın önemli belirleyicisi olan cinsiyetle alakalı roller ve değerler de zamanla çeşitli faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Değerlerin değişimine en büyük etki modernleşme ve küreselleşme süreçleridir denilebilir.

Modern zihniyet ve sosyal koşulları ile birlikte kadınların çalışma hayatına girişi ve eğitim durumlarındaki yükselme, erken evlenmelerde ve çocuk sahibi olmada bir azalmaya neden olmuştur. Bu durum, kadının geleneksel rollerinde önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu süreçteki edinilen eğitim imkânları ve kadınların iş hayatına girmesi cinsiyet rollerinin algılanmasında ve yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur. Kadınlar bir yandan aile içerisinde kararlarda ve bazı rollerde daha aktif olurken, diğer taraftan üstlendiği geleneksel rollerini de toplumsal kurumlara ve yapılara devretmiştir (Ersoy, 2009).

İş bölümü açısından geleneksel toplumda ev içi işleri gerçekleştiren kadın, artık modern sosyal hayat içerisinde erkeklerle benzer işlerde çalışmaya başlamış ve toplumsal cinsiyet rolleri birbirine yakınlaşmıştır. Modern toplumlarda iş hayatına atılan kadın, sosyal hayat içerisinde kendisini daha fazla göstermiştir.

Araştırmada, modern dönemle birlikte ev dışında çalışmaya başlayan kadınların temel değerlerinde çalışmayan kadınlara göre bir farklılığın olduğu görüşü varsayılmaktadır. Bu araştırmanın, bir yönüyle, değerlerle ilgili olarak kabul edilen varsayımları doğrulama veya varsa yanlış bilgileri düzeltme çabasını üslenme yolunda küçük de olsa bir adım niteliğinde olduğu kabul düşünülmektedir. Değerlerin değişimini, kadınların çalışma durumuna göre konu edinen bir çalışmanın olmaması, bu araştırmanın ortaya çıkmasında güdüleyici bir etki meydana getirmiştir denilebilir. Bu araştırmanın kendi alanında farklı araştırmalara yol açması, varsayılan bazı görüşlere göre geçerlilik sağlaması veya bu görüşleri etkisizleştirilmesi adına atılmış bir çaba olarak değerlendirilebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; sosyo-kültürel değişim sürecinde, değer konusu ele alınarak, kadınların çalışıp çalışmamasına bağlı olarak değer olgusundaki değişimin nedenlerini, biçimlerini, sonuçlarını ortaya koymaktır.

Öncelikle sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda ve sosyoloji eserlerinde değinilen “değer” konusunun tanımı yapılmış, konuyla alakalı kavramlar üzerinde durulmuştur. “Değer”lerin zamana bağlı olarak değişebildiği bildirilip sanayi devrimiyle birlikte başlayan modern dönemde kadınların ev işi dışında çalışmalarıyla birlikte değerlerinde farklılığın olup olmadığını belirleme amaçlanmıştır.

Var olan genel kabullerin geçerlilik ve güvenilirlik düzeyleri, araştırma bulgularına dayalı olarak, ortaya konulmaya çalışılmıştır. Farklı değişkenlerden yola çıkmak suretiyle, değerlerin farklılaşmasına neden olan unsurlar yaş, çalışma durumu, mesleki durum (ev hanımı, memur, öğretmen, akademisyen, sağlık çalışanı), çalışma süresi, çalışma (maddi hayatının kazanımları, statü prestij sağlaması, sosyal güç) veya çalışmama nedeni, (iş bulma sıkıntısı, çocuklara bakma durumu, ekonomik sıkıntının olmaması, aile bireylerinin izin vermemesi, sağlık sorunları, emekli oldukları ve kendi tercihleri), medeni durum, eğitim durumu, hane halkı büyüklüğü, aile bireyleriyle ilişkilerini tanımlama ve gün içerisinde geçirdikleri zaman, kadınların çalışmasına yönelik fikirleri, en çok hangi temel

değere önem verildiği, TV ve internet kullanma sıklıkları ve bunları kullanma amaçları, temel değerleri hangi derecede önemsemediği, önemseme durumları ve sonuçları ele alınmıştır.

Bilimin birbirini izleyen üç amacı vardır

1. Konusuna giren olguları¹ tanımlamak
2. Olgular arasında nedensel ilişkiler kurmak
3. Bu ilişkileri genelleyip yasalar biçimine dönüştürmek (Gökçe, 2012).

Bu bağlamda bu araştırmamızda değer konusuna giren kavramlar tanımlanmış olgular arsında nedensel ilişkiler kurulmuştur. Kuramsal toplum bilimin öncülerinde kabul edilen Max Weber, toplumsal olayları açığa kavuşturmak için olgular arasındaki ilişkileri de ayrıntılı bir biçimde ele alıp incelemiştir. Weber'in iki toplumsal olgu "din" ve "ekonomik sistem" arasında ilişkileri inceleyen Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhuna adlı yapıtı örnek olarak verilebilir. Ona göre kaynağını dinden alan bir anlayış yeni bir ekonomik ve toplumsal sistemin, kapitalizmin doğuşunu hazırlamıştır. Weber kapitalizmin gelişimini Protestan Ahlakının yaygınlaşmasına bağlamaktadır. "Ne oldu da geleneksel toplumdaki modern topluma geçildi?" sorusuyla kapitalizmin dinamiklerine açıklama getirmeye çalışmaktadır.

Bu çalışmada bu nokta üzerinde durulmuştur. Ne oldu da modern hayata geçildi ve geçme süreciyle birlikte (sanayi inkılabı, kapitalizm) kadınların çalışma hayatının artması ve yavaş yavaş farklı çalışma alanlarının da ortaya çıkmasıyla kadınlar ev dışındaki ortamlarda yoğun bir şekilde ücret karşılığında çalışmaya başlamış, yaşanan bu değişim düşünce yapısında da paralel bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu durum kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte değerlerinde bir farklılık oluşturmuştur.

Araştırmamızın amacı; ulusal temsil niteliği olan bir örneklemede, **temel değerlerin** kadınların çalışıp çalışmama durumuna göre **nasıl farklılaştığını** tespit etmek ve çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının dört temel değerden (değişime açıklık, muhafazakârlık,

² Deney yoluyla doğrulanan gözlemler olay, olaylar sonucunda ulaşılan gerçekleri ifade eden genellemeler ise olgudur. Olgu, toplumsal değer, toplumsal ilişki ve toplumsal sürecin ayırt edinilen herhangi bir birimi olarak tanımlanabilir. Ankara gecekonduları "olay", gecekonduların gerçeği ise "olgudur".

kendini gerçekleştirme, kendini aşma) hangi grubun en fazla hangi temel değeri benimsediği saptanmak istenmektedir.

Türkiye'nin değer ve kadınların çalışmasıyla alakalı, Batılı ülkelere göre mukayeseli bir avantajının olduğu görülmektedir. Ülkemizde kentleşme, sanayileşme, okullaşma, mesleklerin dönüşmesi ve bürokratik örgütlerin yaygınlaşması gibi modernleşme sürecine ait olguların tamamlanmadığı görülmektedir. Farklı modernleşme düzeylerine sahip olan bir ülkede, değerlerin değişimini izlemek oldukça önemlidir. Değişimin çalışan ile çalışmayan kadın gruplarında izlenebileceği düşünüldüğü için, çalışma değişik sektörlerde çalışan kadınlar ile ev hanımlarını kapsamaktadır. Ayrıca çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının hangi temel değere öncelik verdiğini bilmek, araştırma açısından önemli bir durumdur.

Çalışmamızda, çeşitli kültürlerde geçerliliği test edilmiş olan Schwartz'a ait bir değer modeli, ulusal bir örneklemede incelenmiştir. Ayrıca bu çalışma kapsamında ülkemizde ilk kez, temel değerlerin kadınların çalışma durumuyla ilişkisi araştırılmıştır. Bununla birlikte ulusal ölçekte en çok önem verilen ve uzlaşılan temel değerler belirlenmeye çalışılmıştır.

1.3. ARAŞTIRMA YÖTEM VE TEKNİKLERİ

Bu tez çalışmasında, geleneksel olarak “kültürel çalışmalara” bırakılan değerler konusu, nicel araştırma teknikleri kullanılarak betimleyici bir yöntemle araştırılmıştır. Araştırmada kullanılan **betimleyici yöntemi** açıklamadan önce, çalışmanın metodolojik duruşu ve bilinci hakkında aşağıda kısa bir bilgi sunulmuştur:

Bu çalışmada ele alınan değer tipleri hemen hemen tüm kültürlerde bulunmaktadır (Schwartz, 1992, 2003; Davidov vd., 2008). Ancak bulunmuşluk düzeyi ve miktarı kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Ayrıca Schwartz'ın değerler modeline göre, her kültürün bireysel ve toplumsal faktörlerinin, söz konusu değer eğilimlerini farklı derecelerde etkileyeceği varsayılmaktadır.

Bu araştırma, teorik bilgilerle desteklenen bir saha çalışmasıdır. Betimsel, ilişki arayıcı ve genelleyici bir amaca yöneliktir. Çalışmanın metodolojik duruşu ve bilinci hakkındaki yukarıda aktarılan özet bilgidен sonra, araştırmada kullanılan **betimleyici yöntem** aşağıda açıklanmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi durum saptamasına, olaylar ve olgular arasındaki ilişkiyi aramaya yönelik olan bu araştırma betimleyicidir². Betimleyici çalışmalarda, araştırılan konuya ilişkin değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı ya da yokluğu araştırılır. Değişkenlerin veya değişkenler arasındaki ilişkinin durumu saptanır ve tanımlanır. Bir başka ifadeyle araştırma “nedir”, “ne oluyor” ve “nasıl” sorularının cevaplarına odaklanır (Ural ve Kılıç, 2005:18). Betimleyici çalışmalarda araştırılan konunun kavramsallaştırılması (tanımlanması) ve bu kavramların nasıl ölçüleceğinin belirlenmesi yani **operasyonelleştirilmesi (işlemselleştirilmesi)** önemlidir (Neuman, 2007:271). Aşağıda, veri toplama teknikleri bölümünde, araştırmada ölçülmesine karar verilen kavramların operasyonelleştirilmesine ilişkin açıklamalar sunulmuştur. Operasyonelleştirilen kavramlar ölçekteki soru maddeleriyle ölçüldüğü için bu tür bir tercih yapılmıştır.

Çalışmada, öncelikle Bartın ilinin toplumsal yapısını tespit edebilmek için kaynak taraması yapılmış ve Bartın ilinin genel bilgileri verilmiştir. Toplumsal yapının önemli unsurlarından biri olan “değer” kavramı ele alınmıştır. Toplumsal değişim sürecinde (modernleşmeyle birlikte) kadının yeri araştırılmış ve çalışma hayatındaki değişimle birlikte değerlere bakış açıları arasındaki fark incelenmiştir.

Bu teorik arka planla desteklenen çalışmada Bartın’ın il merkezinde yaşayan ve 18 yaş ve üstü kadınlarının değerlere bakış açıları arasındaki fark tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada, kadınların çalışma-çalışmama durumu ve değer ilişkileri; açıklanmış, karşılaştırılmış, genellemelere ulaşılmış, farklı bakış açıları geliştirilmiş ve bunlar etrafında

³ Araştırma yöntemleri konusunda çok sayıda tasnif vardır. Amaçlarına göre yapılan bir sınıflamaya göre; tarihsel, betimsel ve deneysel olmak üzere üç tür yöntem söz konusudur. Betimsel araştırmalar da kendi içinde tanımlayıcı ve açıklayıcı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca betimleyici araştırmalar uygulamalı olması bakımından alan ve tarama araştırması şeklinde tasnif edilmektedir (Ural ve Kılıç, 2005:18-19).

varsayımlar ve alt varsayımlar (denence) oluşturulmuştur. Buna göre değerler, aşağıdaki değişkenlere göre ele alınmış ve bunlardan hareketle farklı ilişki tabloları oluşturulmuş ve ilişki düzeyleri ortaya konulmuştur. Bu değişkenler şunlardır:

- Eğitim durumu,
- Mesleki durum,
- Ekonomik durum,
- Çalışma durumu (çalışıyor-çalışmıyor),
- Çalışma süresi
- Hane halkı büyüklüğü,
- Tv. izleme sıklığı,
- İnternet kullanma sıklığı.

Araştırma bulguları toplanırken, il merkezinde bulunan 18 mahalle arsından sosyo-ekonomik durumu benzerlik gösteren, Cumhuriyet, Esentepe, Gölbucağı, Hürriyet, Kemer Köprü, Orduyeri ve Orta mahallerinde anket uygulanmıştır. Araştırma yürütücüsü ve araştırmacıların organizesinde, bilgi toplamak amacıyla anketör olarak, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Sosyoloji Bölümündeki üçüncü sınıf öğrencileri görevlendirilmiştir. Adı geçen bölümden toplam 9 öğrenci, anketör olarak yer almıştır.

Araştırmanın evreni Bartın il merkezidir. Örneklem seçilirken ele alınan birimin, evren içindeki oranından hareket edilmiş, coğrafi yerleşim yeri ve ikamet alanlarının sayı olarak dengeli bir biçimde örnekleme katılması sağlanmıştır.

Anket sonucunda elde edilen bilgiler bilgisayarda SPSS programı kullanılmak suretiyle ortaya konulmuştur. Basit dağılım tabloları oluşturulmuştur ve bağımsız değişkenlerle diğer değişkenler arasında ilişki arama yoluna gidilmiştir. X^2 değeri alınmak suretiyle, değişkenler arasındaki ilişkiler birlikte tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular bazında gerçekleştirilen basit dağılım ve çapraz ilişki tabloları yorumlanmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

2014 yıl sonu rakamlarına göre Bartın nüfusu aşağıdaki gibidir:

Merkez (İl ve İlçeler): 63.253 (Erkek: 30.507 ve Kadın: 32.746) (Erkek %48,23 ve Kadın 51,77)

Belde ve Köyler: 81.977 (Erkek: 40.757 ve Kadın: 41.220)

Toplam: 145.230 (Erkek: 71.264/ Kadın: 73.966) (www.tuik.gov.tr 12.06.2015)

0.05 örneklem hata payına göre alınabilecek örneklem büyüklüğünü gösteren tablo aşağıda belirtilmiştir (Erdoğan- Yazıcıoğlu, 2004)

Tablo 1. 0.03, 0.05 v3 0.10 İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüküğü	0.03 örnekleme hatası(d)			0.05 örneklem hatası(d)			0.10 örneklem hatası(d)		
	p= 0.5 q= 0.5	p= 0.8 q= 0.2	p= 0.3 q= 0.7	p= 0.5 q= 0.5	p= 0.8 q= 0.2	p= 0.3 q= 0.7	p= 0.5 q= 0.5	p= 0.8 q= 0.2	p= 0.3 q= 0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Araştırmamızda örneklem yaş sınırı esas alınmıştır. Araştırmamızın örneklemini Bartın'da yaşayan 18 yaş ve 18 yaş üstü kadınlar oluşturmaktadır. TÜİK verilerine bakılarak 2014 yılsonunda Bartın il merkezinde yaşayan 18 yaş ve 18 yaş üstü kadı sayısı 25.160'tır.Tabloya göre, d=0.05 örneklem hata payına göre (p=0.3(gerçekleşme olasılığı), q=0.7 (gerçekleşmeme olasılığı)) alınabilecek optimal örneklem sayısı 319'dur. Fakat bu rakamla yetinilmemiş ve 370 kişiye anket uygulanmıştır ancak sorulara yanlış cevap verildiği ve bazı sorulara cevap verilmemesinden dolayı 24 adet ankete ait veriler bilgisayara işlenmemiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Araştırmamızda öncelikle araştırmanın alan ve kapsamı ile ilgili bilgi verilmiştir. Araştırmada kısa bir literatür taramasına yer verilmiştir. Araştırma temelde; “temel değer değişiminin nitelik ve boyutlarını tespit etme” odaklı olacaktır. Temel değerlerin, modern dönemle birlikte kadının çalışma hayatına girmesiyle uğradığı değişimin durumu, çalışan ve çalışmayan kadınlar özelinde incelenmiştir.

Değerlerin, sosyal yapının değişiminden etkilendiği dile getirilebilir. Dolayısıyla, sanayileşme, kentleşme, şehirlileşme, batı tipi kültüre özeni, bireysel yaşam tercihi gibi unsurların değerleri etkileme derecelerinin olduğu varsayımından hareket edilerek farklı değişkenlerin etki dereceleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kadının iş hayatı, uğraş alanı gibi durumlar değişimin zihinsel yapısında da farklılığı oluşturmuştur.

Araştırmanın son bölümünde, saha çalışmasından elde edilen bulguların tasviri bir dağılımı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen varsayım ve hipotezlerin geçerlilik düzeyleri tespit edilmiş, değişkenlerden yola çıkarak ortaya konulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişki düzeylerinden hareket edilerek elde edilen durumun kuramsal çerçeveye ilişkisi ortaya konulmuş; kadının çalışma durumu temel alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışan kadınlar ile çalışmayan kadınların temel değerlere bakış açıları arasındaki farkı ölçmeye yönelik yapılan alan araştırmasında, evren olarak Bartın ili seçilmiştir. Çalışma, Bartın il merkezinde ikamet eden 18 yaş ve üzeri kadınlar ile temel değerlere karşı bakış açılarıyla sınırlandırılmıştır. Kadınların çalışıp çalışmama durumlarına bakılmak suretiyle karşılaştırma metoduna başvurulmuştur. Çalışmada, il merkezinde bulunan 18 mahalle arasından sosyo ekonomik durumu benzerlik gösteren 7 farklı mahallede ikamet eden 18 yaş ve üzeri kadınlara bilgi toplama tekniği olarak anket uygulanmıştır.

Bilgilerin toplanması sırasında yerleşim mekanı ve ikamet alanlarıyla ilgili nitel, nicel bilgilerin mevcut olduğu resmi ve gayri resmi veriler elde edilmiş. TÜİK, Bartın

Valiliği, Bartın Belediyesi ve Bartın SSK gibi kurumların en güncel resmi verilerinden yararlanılmıştır.

1.6. BİLGİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırmada her bir anketöre 35-42 adet anket zimmetlenmiş ve bu sayede anketin geri dönüşü garantilenmiştir. Anketler bilgisayara aktarılmadan önce; cevap verilmeyen ve çelişkili cevap veren soruyu yanlış anlamadan kaynaklı yanlış bilgi verildiği 24 anket işleme konulmamış 346 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada temel değerler **bağımlı değişken**, kadınların çalışıp çalışmama durumu yaş, eğitim, ekonomi, medeni durum hane halkı büyüklüğü ve çalışma alanı ise **bağımsız değişkendir**. Temel değerlerin ölçümü için EK'de sunulan Schwartz'a ait İnsani Değerler Ölçeği (Human Value Survey) kullanılmıştır.

1.6.1. Temel Değerlerin Ölçülmesi ve Operasyonelleştirilmesi

ESS kapsamında bulunan İnsani Değerler Ölçeğinin temeli 1992 yılında geliştirilen Schwartz Değerler Ölçeğine (SDÖ) dayanmaktadır. SDÖ başlangıçta 57 değer ifadesinden oluşmaktaydı. Daha sonra bu ifadeler 40 maddelik bir soru³ formuna döndürülmüştür. Son olarak ESS için 40 soruluk SDÖ kısaltılarak 21 soruya indirilmiştir (Schwartz, 2007; Davidov vd., 2008). 21 soruluk İnsani Değerler Cetveli ismini alan ölçek Ek'de sunulmaktadır.

Ölçekte yer alan 21 soruyla ölçülen 10 adet değer tipi ve temel değerler Tablo. 2'de sunulmuştur. Ölçek altılı Likert tipine göre hazırlanmıştır. Değerler, soru maddelerinin toplanıp soru sayısına bölünmesine göre puanlanmıştır. Dolayısıyla en yüksek değer puanı 6 (altı) en düşük değer puanı ise bir (1) olacaktır. Bu araştırmada kullanılan 21 soruluk ölçek, önceki 40 soruluk ölçeğin aksine; değer tiplerini daha az soruyla (biri 3 diğerleri 2) ölçmektedir. Bu araştırmada Tablo.2'de gösterilen ve güvenilirlik oranları yüksek çıkan

⁴ 40 soruluk bu ölçek Dirilen (2006:34) tarafından kullanılmış ve temel değerler için güvenilirlik katsayısı 0,67 ile 0,88 arasında çıkmıştır

dört **temel değerle** ilgili olarak analizler yapılmıştır. Tablo. 2’de görüldüğü gibi bu dört temel değer 10 değer tipini kapsamaktadır. Dolayısıyla analizlerde elde edilen bulgular, temel değerlerin ilgili olduğu değer tipleri hakkında da fikir verebilecektir. “Hazcılık” değer tipi, modele göre hem “kendini güçlendirme” hem de “değişime açıklık” temel değerlerinin alt değer tipidir (Schwart, 2003). Bu yüzden her iki temel değer ölçümünde de kullanılmıştır.

Tablo 2. Temel Değerlerin Operasyonelleştirilme Yöntemi

DEĞER TİPLER	SORU MADDELERİ	TEMEL DEĞERLER
Güç	2, 17	Kendini Güçlendirme
Başarı	4, 13	
Hazcılık	10,21	
Yenilikçilik	6, 15	Değişime Açıklık
Özerklik	1, 11	
Hazcılık	10, 21	
Hümanizm	3, 8, 19	Kendini Aşma
Yardımseverlik	12, 18	
Geleneksellik	9, 20	Muhafazakarlık
Uyma	7, 16	
Güvenlik	5, 14	

1.6.2. Ölçeğin Geçerliliği

Araştırmada kullanılan ölçeğin geçerli olduğu varsayılmaktadır.⁴ Bilindiği gibi bir ölçeğin geçerli kabul edilmesi için, farklı kültürlerde farklı mekânlarda, farklı zamanlarda, farklı gruplara tatbik edilmesi gerekmektedir. Araştırmanın kuramsal bölümünde detaylı bir biçimde açıklandığı gibi, Schwartz (1992)’in değer tiplerini oluştururken kullandığı

⁴Ölçek, birbirinden farklı 10 temel değer tipini, aralarında Türkiye’nde bulunduğu incelenen tüm kültürlerde, neredeyse, eş anlamlı bir biçimde (equivelant meaning) evrensel olarak ortaya çıkarmaktadır. “Temel değerlerin” ise tamamı, incelenen tüm kültürlerde istisnâsız bulunmuştur (Schwartz, 1992). Bu konuda 67 ülke, 210 örneklem, 64.271 kişi üzerinde yapılan çok boyutlu (multidimensional) analizler için bkz Schwartz, 2003:267-268. Ayrıca, 23 ülkeden toplanan verilerle yapılan onaylayıcı (confirmatory) faktör analizi için bkz. Schwartz ve Boehnke, 2003.

ölçek, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu kültürler arası bir çalışmanın ürünüdür. Bu araştırmada kullanılan ölçek ise, söz konusu çalışmaların kısaltılmış versiyonudur (ESS sorularını oluşturma sürecinde, Schwartz'dan söz konusu ölçeği kısaltması istenmiştir.). Schwartz tarafından kısaltılan 21 soruluk “İnsani Değerler Ölçeği” (Human Value Scale) de, ayrıca çeşitli güvenilirlik ve geçerlilik testlerine tabi tutulmuştur. Bu geçerlilik ve güvenilirlik testlerinin ardından, ölçeğin aralarında Türkiye'nin de bulunduğu farklı ülkelerde kullanılabileceğine karar verilmiştir (Schwartz, 2003 ve <http://ess.nsd.uib.no/>).

1.7. ANALİZ TEKNİKLERİ

Veriler SPSS istatistik programı vasıtasıyla öncelikle basit dağılım frekans tabloları şeklinde hazırlanmıştır. Araştırma hipotezlerini sınamak amacıyla Ki kare testi yapılmıştır. Ayrıca çeşitli değişkenler arasında ilişki Anova testi ile sınanmıştır.

1.8. ARAŞTIRMANIN VARSAYIM VE HİPOTEZLERİ (DENENCELERİ)

Araştırma ile ilgili olarak test edilen 3 temel varsayım bulunmaktadır. 15 adet de alt varsayım/hipotez oluşturulmuştur.

1.8.1. Araştırmanın Temel Varsayımları

Feather (1975), Rokeach (1973), Homer ve Kahle (1988) gibi araştırmacılar, tek kültürde, değerler ile yaş, cinsiyet, eğitim gibi toplumsal ve demografik nitelikler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Fakat bu ilişkiyi anlamlandırmak, değerler arasında ilişkiyi gösteren dinamik bir yapıya dayanmadığı gibi bir çok farklı nedenden dolayı kısıtlı olmuştur. Değerler ile ilgili yapılan farklı araştırmalarda; eğitim, gelir, kırsal-kentsel ayrımı gibi ortamdan kaynaklanan koşulların etkisi görülebilmektedir.

Belirtilen ifadelerden anlaşılacağı üzere, konumuzun modernleşme olgusuyla yakın ilişkisi söz konusudur. Fukuyama gibi düşünürler değerlerin kolay kolay değişmeyeceğini ifade etmekte iken Marks ve Weber gibi birçok düşünür de sanayileşmenin yani modernleşmenin (sosyo ekonomik gelişmenin) değerleri değiştirdiğini düşünmektedirler.

Türkiye gibi modernleşme sürecinin farklı aşamalarını birlikte barındıran ülkede, kadınların çalışma hayatına girmesiyle değerlerin farklılaşabileceği akla gelmektedir. Kadınların çalışıp çalışmama durumlarından yola çıkarak:

1. Modern dönemle birlikte kadınların yoğun bir şekilde çalışma hayatına atılmaları temel değerlerinde farklılaşmalar meydana getirdiği varsayılmaktadır.
2. Kadınların çalışıp çalışmama durumuna göre değerlerinin değişebileceği düşünülmektedir.
3. Maddi durumu yüksek olan kadınların “değişime açıklık”, “kendini aşma” ve “kendini güçlendirme” temel değerlerine, maddi durumu düşük olan gruba göre daha çok önem vermesi beklenir.

1.8.2. Araştırmanın Alt Varsayımları/Hipotezleri

1. Çalışan kadınlar, çocuğun yetiştirilmesinde en önemli değer olarak milli kültürel değerlerin, çalışmayan kadınlar ise dini değerlerin daha önemli olduğunu savunurlar.
2. Kadınların çalışma durumu boş zamanlarını farklı şekilde geçirmelerine neden olmaktadır.
3. Çalışan ve çalışmayan kadınların tv. izleme sıklığı farklıdır.
4. Çalışan ve çalışmayan kadınların tv’de izledikleri programlar farklılık göstermektedir.
5. Çalışan kadınların interneti kullanma sıklığı çalışmayan kadınlara oranla daha fazladır.
6. Çalışan kadın çalışmayan kadına göre ailesiyle sorunlarını daha rahat paylaşmaktadır.
7. Çalışan kadının evde alınan kararlarda fikri çalışmayan kadınlara göre daha çok sorulmaktadır.
8. Çalışan ve çalışmayan kadınların en önemli benlik değeri farklılık göstermektedir.
9. Çalışan kadınların “değişime açıklık” temel değeri çalışmayan kadınlara göre daha önemli iken çalışmayan kadınların “muhafazakarlık” temel değeri çalışan kadınlara göre daha önemlidir.

10. İnsanların toplum içindeki yerini çalışan ve çalışmayan kadın grupları farklı tanımlamaktadırlar.
11. Ortak değerleri muhafaza konusunda çalışan ve çalışmayan kadınların görüşleri farklıdır.
12. Çalışan kadın grubu “kendini güçlendirme” temel değerine daha çok önem vermektedir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “kendini güçlendirme” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.
13. Çalışan kadınlar “değişime açıklık” temel değerine daha çok önem verir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “değişime açıklık” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.
14. Çalışan kadın grupları “kendini aşma” temel değerine daha çok önem verir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “kendini aşma” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.
15. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “muhafazakârlık” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Değer ve kültür, felsefeden psikolojiye, antropolojiden sosyolojiye farklı bilim dalları tarafından kullanılan disiplinler arası bir kavramdır. Bu çalışmada; çekirdeğinde değerlerin bulunduğu, kültürü katmanlar hâlinde ele alan kavramsal bir model temel alınmıştır. “Sosyoloji, kültür ile sosyal yapının karşılaştığı bir alan olan kurumsallaşmış değer ve normlar üzerinde çalışmalı; değer ve normların dışında kalan kültür unsurları, antropolojiye terk edilmelidir.” (Turner, 2006:112).

2.1. DEĞERLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR(DEĞER İLİŞKİLERİ)

2.1.1. Değer

“Değer” kavramının ilk kez 1918’de Znaniecki tarafından sosyal bilimler literatürüne kazandırıldığı ileri sürülmüştür. Kelime, Latince “değerli olmak” ya da “güçlü olmak” anlamına gelen “valere” den türemiştir (Bilgin, 1995).

“Sosyoloji Sözlüğü”nde sosyolojik anlamda değer, Kızılcılık ve Erjem tarafından şu şekilde ifade edilmektedir; “Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar”dır (Kızılcılık ve Erjem, 1992).

Değer ve değerler konusu felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve diğer sosyal bilimler literatüründe sıkça tartışılmıştır. Birey ve toplum davranışlarının anlaşılması için günümüzdeki araştırmaların hareket noktası olarak değer kavramı üzerinde durulmaktadır. Değerlerle ilgili tartışmalar; değerlerin tanımı, kaynağı, relativ mi yoksa mutlak mı oldukları, önem sırası, kim tarafından ve hangi şekilde korunması gerektiği, birey ve toplum yaşamı için önemi ve nihayetinde bireylere değerlerin öğretilmesi, benimsetilmesi ve içselleştirmeleri amacıyla izlenecek doğru metodun hangisi olduğu vb. konularda devam etmektedir (Anar,1998; Dilmaç, 2002).

Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Düşünürlerin değer konusuna yaklaşımlarına baktığımızda; bir kısım düşünür konuya

olumsuz yaklaşıp, toplumsal değerlerin aslında gerçeklikle bir ilişkisinin bulunmadığını, daha çok onların sosyal bilim çalışmasının dışında birer psikolojik ve etik olgu olarak çalışılabileceğini belirtmektedir. Buna karşın sosyolojik çözümleme, sosyal politika açısından önemli etkiler yaratma gizilgücüne sahip soruların yöneltildiği, her noktada, sosyolojik çözümlemede değer yargıları konusunun gündeme geldiği görülmüştür. Weber, değer yargılarının yeri hakkındaki görüşlerinden dolayı ilk sosyologlar arasında değerler konusunda en net tavrı ortaya koyanların öncüsü olarak kabul edilmektedir (Bottomore ve Nisbet, 1997). Sosyal bilimlerde nesnellik ve değer tarafsızlığın önünü açmıştır. Sosyal bilimlerin sosyal değerlere ilgisinin nedenleri olarak, “birçok sosyal bilimcinin değerlerin insan davranışını açıklamada temel bir öneme sahip olarak görmeleri ve değerlerin, araştırmacılara hem birey, hem de grup düzeyinde bilgi sağlayabilen bir kavram olması olarak belirtilmektedir (Feather, 1975; Zavalloni, 1980).

Yine sosyal bilimcilerin değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Böylece toplumların oluşması ve gelişmesinde değerlerin büyük önemi vardır.

Değerler konusu kuramsal yönden olduğu kadar hızla değişen dünya içinde yerini arayan toplumumuzu yakından ilgilendirmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmelerin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan yeni toplumsal düzenlemelerin bu türden düzenlemelerle uyumlu olmasıyla yakından ilişkilidir. Bu uygunluk sorunu, toplumsal siyasaların başarı için toplumun iyi tanınmasını, dolayısıyla da değerlerin ayrıntılı bir biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır. (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bu gereklilikten dolayı “değerler”, bireylere olduğu kadar, toplumsal sisteme de mal edilmiştir.

Tutumların, ideolojilerin ve ahlaksal yargıların önemli belirleyicileri olan değerler, insanların dış dünyayı algılamalarında da önemli paya sahiptir. Bu nedenle değerler üzerine yapılacak araştırmalar hem bireylerin hem de toplumların, kültürlerin anlaşılması açısından önemli bir yere sahiptir. Böylece bireyler açısından tutum ve davranışlar hakkında bilgilenmenin yolu açılırken, toplumsal ve kültürel açıdan farklı toplum ve kültürler arasında kıyaslama yapabilme, incelenen toplum ve kültürlerin ideal düşünme, davranma biçimleri hakkında bilgi edinebilme ve değerlerin gelişmesinde etkili olabilecek faktörleri saptayabilme olanağı da ortaya çıkarılabilecektir (Artan vd., 2005).

Değerlerin, insanların davranış ve tutumlarını etkilemekle birlikte onları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Bireylerin önemli problemlerini ve o kişinin benimsedikleri değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan o değerleri anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zor bir durumdur. Bireylerin, grupların ve farklı kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinilerek onların tutum ve davranışları büyük ölçüde önceden kestirebilir (Dilmaç, 2012). Değerler, bireysel değerler, tutumlar, tercihler ve inançlar çerçevesinde ele alındığı kadar, toplumsal değerler, toplumsal normlar çerçevesinde de ele alınmıştır.”(Anar, 1983).

“Değer/ değerler” problemi birçok değişik alanda araştırılan konu durumundadır. Bugünün batı dünyasında psikoloji, felsefe ve sosyolojinin olduğu kadar sosyal bilimlerin hemen her alanında en başta araştırılan konulardan biri olarak bilinmektedir. Özellikle bu toplumlarda birey ve toplum yaşamı ile ilgili çalışmalarda “değer ölçümlü” araştırmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Sosyoloji biliminin bir taraftan ilgilendiği olguları (sosyal ilişki, kurum, ahlak, norm, grup gibi) açıklamada değerleri kullandığı, diğer taraftan değerlerin betimlenmesini, meydana geliş biçimlerini, toplumsal olgu, kuram ve süreçlerle olan etkileşimlerini, tipolojilerini ve bu tiplerin teşkil ettikleri çeşitli sistemleri, belirli somut durumlarda rastlanan değer çatışmalarını incelemeyi kendine görev haline getirdiği görülmektedir (Anar, 1983). Bir çok bilim dalının değerlerle uğraşması, değerlerin toplum tarafından ilgi görmesi bu tezin hazırlanmasına neden olmuştur.

Bir kimse için toplum içinde çevre tarafından övülmek, vefalılık, dostluk, samimilik birer değerdir. Çünkü bunlardan yoksunluk, kendimizde bir şeylerin eksikliği duygusunu verecektir. Bir sanatçının ortaya koyduğu yapıtı, bir beste veya bir tablo gibi bir marangozun yaptığı dolap da birer değerdir. Bütün bu ve benzeri olaylar değerler sosyolojisi yapmanın mümkün olduğunu işaret etmektedir.

Dikeçliğin’e; “sosyolojik olarak bütünleşmemiş, yoğun bir anominin hüküm sürdüğü çözülmüş bir yapıda yaşıyoruz”. Bütünleşmiş, kaynaşmış bir kitle olduğumuz sosyolojik bağlamda söylenemez. İki parçalı analiz mevcut; manevi kültür kavramının bulanıklığından dolayı kognitif boyutta olan bitenleri çoğu zaman yok saymamıza neden olmaktadır. Bu yüzden anlam kodlarını ifade eden (değerler) olgusunu, inceleme konusu yapan sosyal bilimcilerimiz çok az sayıda olmuştur (Dikeçliğin, 1994).

Değer kavramlarına ilişkin literatürde çeşitli tanımlara yer verilmektedir. Değer konusu yüz yıllardır pek çok alanın içeriğinde yer almıştır. Toplumun maddi kültürünün aktarılmasının yanında, maddi olmayan kültürünün de aktarılması gereklidir.

Kişilik ve sosyal psikoloji alanlarında birçok gelişimsel evre geçirerek değerler kavramsallaşmış (Rokeach, 1968; Rokeach 1973; Schwartz ve Bilsky, 1987; Schwartz, 1992; Schwartz ve Boehnke, 2004) ve bu evrimsel süreç içerisinde farklı tanımları yapılmıştır.

Sosyal bilimler literatüründe değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkaran çeşitli tanımları yer almaktadır. Yaygın tanımlardan birine göre değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı olan ve durum ötesi hedeflerdir (Kluckhohn, 1951; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992, Akt. Mehmedoğlu, 2007). Tanyol (1960) ve Güngör, değeri bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlarken, Grünberg ise, değerleri daima, bir şeyin “ne” liğini ifade etmeye yarayan hükümler olarak değil; ama birey veya bir grubun mevcut şartlar altında arzu etmeye, kıymet vermeye, aramaya ve fethetmeye değer bulunduğu şeyler hakkında amir duygular ve hükümler olarak ifade etmektedir (Grünberg, 2000).

Mischel’e göre (1990); değerler toplumsallaşmayı yansıtan görece kalıcı bireysel tercihlerdir. Bu yüzden, değerler bireysel davranışı açıklamak ve tanımlamak için çok kullanışlı görünmektedir (Braithwaite,1998). Diğer yandan, değerler “bireyin ya da bir toplumsal oluşumun yaşamına yol gösteren ilkelere” hizmet eden, tercih edilen davranış ve oluş biçimleri hakkındaki öğrenilmiş inançlar, olarak da tanımlanmıştır (Schwartz, 1994; Costa ve McCrae, 2001; McCrae ve Costa, 1999; Rokeach, 1973). Bu tanımdan yola çıkıldığında, değerler “a)özel durumları aşan b) istenilen son durum hakkında, c) davranış ve olayların seçilmesi ve değerlendirilmesinde yol gösterici olan ve d) görece bir önem sırasına konulmuş e) kavram ve inançlar” dır (Allport, 1961; Levy ve Guttman, 1974; Maslow, 1959; Morris, 1956; Pepper, 1958; Rokeach, 1973; Scott, 1965; Schwartz ve Bilsky, 1987). Converse ise (1964) değerleri “birçok özel tutum ve inançları birbirine yapıştıran bir yapıştırıcıya” benzetmektedir (Caprara,vd., 2006).

Değer, bir inanç olması bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibarıyla ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder (Güngör, 1983).

Değerler, insanlar ve olayları değerlendirmek için kullanılan ölçütler arasında en üst sırada yer almaktadır. Bu yönü ile onlar ideal ve arzu edilen davranış biçimlerini ifade eden somut koşullar ve nesnelere aşan üst düzey kavramlar veya doğru kararlara varılmasında bireylere yardımcı olan genel ilkeleri içermektedir. Aynı zamanda birey ve toplum için dış dünyadaki nesnelere taşıdıkları (doğa ve toplum fenomenlerinde yatan iyi kötü, güzel ve çirkin vb.) olumlu ya da olumsuz anlamlarını gösterecek biçimde, toplumsal olarak kabul görmüş değerlendirmeleridir (Froloz, 1997).

Beslenmek, korunmak, çiftleşmek ve uyumak gibi fiiller bütün canlılar için zaruri ihtiyaçtır. Bu hareketler insanda da ortak olmasına rağmen onu, diğer canlılardan ayıran bir özellik vardır. O da insanın eylemlerini değerlere göre ayarlaması ve hareket etmesidir. İnsan bu bakımdan değer koyan ve koyduğu değerlere bağlanan bir varlık olmasıyla hayvanlardan farklılaşmaktadır (Bolay, 2007).

İnsanın ürettiği/gerçekleştirdiği şeyler olan değerler, yalnızca insanın tarih ve kültür dünyasında söz konusudur. Anlam atfeden bir varlık olduğundan dolayı sadece insanlarda değer düşüncesi ve duygusu vardır. Değer “olması gerekeni” ifade eder, bilimin konusu olan “olmuş olan”dan farklıdır. İnsanların arzu ettiği, ilgi duyduğu ihtiyaç duyduğu şeydir değer bundan dolayı değerler, teoriden çok pratik anlam taşır ve eyleme yöneliktir (Günay, 2009).

Değerler ilişkilerimizin tanziminde büyük ölçüde belirleyici olurlar. Tutumlarımızın ve kabullerimizin arkasındaki gerçek etkenler değerler olarak görülmektedir. Toplumlaşmayan fertler, kişi olmaz: bir öz olarak kalırlar. Denilebilir ki bütün bunlar toplumsallaşmayı mümkün kılan dünyada kültür dünyasında olur. Ve fertler, içerisinde oldukları dünyanın, kültürün, bunların var ettiği değerler sayesinde benlik kazanırlar, insanileşirler. Böylece insan hayvandan sadece düşünen yahut akleden bir

varlık oluşuyla değil, aynı zamanda değerlere bağlanmasıyla, onlara göre hareket etmesiyle ve değerler var etmesiyle de ayrılır.

Değerleri meydana getiren özne olduğu için değerler aynı zamanda insani ve tarihidir. İnsanıdır çünkü değerleri alan, benimseyip yaşayan ve yaşatan insandır. Tarihidir çünkü insan ve değerler tarih içinde yaşar ve değerlenir. İnsan ve onun bağlandığı manevi değerler tarihi bağlarından ve köklerinden koparıldığı zaman değerler askıda kalır, insan ve değerleri de köksüzleşir, dolayısı ile değerler buhranı kendisini gösterir (Bolay, 2007).

Bir davranışın veya bir davranış şeklinin grup davranışlarıyla ilgisi ortaya konularak değerlendirilmesi gerektiği, bir davranış şeklinin değer olarak kabul edilmemesi, değerlerin toplumda anlam kazandığını belirtmektedir (Kuçuradi, 2013).

İşte bu noktada şu iddia edilebilir: “Küreselleşen Pazar Dünya”ımızda insanlığın devamı ve bekası nesiller boyunca değerlerin devamlılığına bağlıdır. Bunun gerçekleşmesi için de ortak değerlerle elde edilen barış teolojisi gereklidir (Yavuz,2007).

Gordon Marshall ise, “Sosyoloji Sözlüğü”nde “Değer” kelimesini, tamamen farklı anlamlar taşıyabilen bir sözcük olarak tanımlanmıştır. Ona göre, tutum araştırmasında, “değerler insanların etik ya da uygun davranışlar hakkında, neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin istenilir neyin alçakça olduğu konusunda fikirleri gösterdiğini dile getirir ve daha genel bir açıdan bakılırsa tüm sosyolojik değer sorunlarıyla uğraşır” der (Marshall, 1999).

Değerler insanın davranışını etkilediğinden, ulusal ve uluslararası kültür araştırmalarında değer kavramsallaştırılmasına önem verilmiştir. Değerlerin psikolojik boyutunu ön plana çıkaran tanımlarda da değerler, hayatımızın gayeleri, hatta başkasının da hayatının gayeleri olarak bildirilmiş (Güngör, 2010), bireylerin kendileri de dâhil olmak üzere diğer insanları ve olayları nitelendirmek, eylemlerini seçmek ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütler olarak ifade edilmiştir (Schwartz, 1992). Örneğin, değeri, (Doğan, 2004) belirli bir aracın veya sonucun, onun karşıtı olan araç veya sonuca kişisel ve toplumsal olarak tercih edilmesine ilişkin kalıcı bir inanç” olduğunu beyan etmiştir. Böylece, sosyolojik açıdan standart olarak kavramlaştırılan değerler, psikolojik açıdan

tercih biçiminde tanımlanmaktadır. Bilgin ise, ideal davranış tarzları veya yaşam amaçları hakkındaki inançlar olarak tanımlamıştır. Bir değer sisteminde göreceli bir önem boyutu üzerinde tercih edilen davranış tarzları veya yaşam amaçları ile ilgili inançların kalıcı bir organizasyonu olduğunu söylemektedir. Bilgin, bütün bireylerin değer sistemini oluşturan bir değerler hiyerarşisine sahip olduklarını belirtip, bu hiyerarşik yapının değerlere attığımız görecelik tarafından belirlendiğini ifade eder (Bilgin, 1995; Hofstede, 2001).

Amerikalı sosyal psikolog Rokeach'ın değerler konusunda yapmış olduğu tanım en çok bilinen ve kullanılan tanımlamalardan biri olarak nitelendirilmiştir. O değer tanımını yapabilmek için, yaşam değerlerinin doğası ile ilgili varsayımlara dikkat edilmesi gerekliliğini savunmuştur. Bu varsayımlar:

- Birey için sahip olunan temel değerlerin az sayıda oluşu,
- Kişilerin aynı değerlere sahip oldukları halde her zaman bunları uygulama yoğunluğundaki farklılık,
- Belirgin bir sınıflamada değerlerin bir değerler sistemi oluşturması,
- Birey tarafından sahiplenilmiş değerlerin, içinde bulunan kültür, kurumlar ve bireylerin kişiliğinin ürünü olması.

Farklı disiplinlerde farklı anlamlar taşıyan değer kavramının gerçekte “değer” kavramının anlamını felsefeye borçlu olduğunu söylenebilir (Özensel, 2003). Schwartz (1992) ise, “insanların toplumsal, bireysel bir eylemi seçerken; yapılan bir eylemin doğru olduğunu savunur iken; başka insanları ve kendini değerlendirirken; başvurduğu, düşünsel ve duygusal nitelikleri olan ilkeler” olarak tanımlamaktadır.

Değerin olduğu her yerde her zaman değerlendirme, karşılaştırma ve hüküm verme durumu söz konusudur. Çünkü değer farklı şekillerde yorum yapmaya açık bir konudur. Aynı insanların, aynı olayların, aynı durumların, aynı eylemlerin, aynı kararların, aynı eserlerin, hatta aynı fenomenlerin farklı kişiler tarafından farklı şekillerde değerlendirilmesi, farklı şekillerde yorumlanması ve farklı şekillerde açıklanmasıdır (Kuçuradi, 2013). Bir toplum veya bir inanç içerisinde veya insanlar arasında kabul edilen, benimsenen ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü görüş, düşünüş, davranış, kurallar değerdir.

Değerlerin relativliği”ni savunan görüşlere göre, madem ki farklı toplumlar ve çağlar aynı “ değer” den başka başka şeyler anlıyor veya aynı “şeye” bazen “iyi” deyip herkesçe yapılmasını bekliyor, bazen de “kötü” deyip yasaklıyor, değişmez “bir değer” yoktur. Bu durum değerlerin değişebildiğini belirtmektedir (Kuçuradi, 2013).

Sosyal değerler diğer alanlarda olduğu gibi sosyoloji alanında da fazla tartışma konusu olmakla birlikte “sosyologlar arasında belki de değerler konusu kadar tartışmalara yol açan konu olmamıştır” (Fichter, 2006). Psikoloji, felsefe ve ahlaktan farklı olarak sosyolojide nesnelere “doğal değeri veya bunlara herhangi bir birey tarafından atfedilen özel, kişisel değerlendirmeler ile doğrudan doğruya ilgilenilmemektedir” (Fichter, 2006). Sosyoloji kaynaklarında sosyal hayatı açıklamak amacı ile kullanılan temel kavramlardan biri olan değerler (Erdoğan, 1989); sosyolojik olarak kişilerin, toplum veya grupların, amaçların ve diğer sosyo-kültürel nesnelere önemliliği üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanmaktadır (Fichter, 2006).

Değerler, sosyal yaşantıların ölçütlerini oluşturup, bir davranış biçimini öbürüne tercih etmede önemli rol üstlenmektedir. Yine değerlerin davranışların kaynaklarını oluşturduğu gibi ölçütlerini de belirlediği görülmektedir. Belirli bir davranışı oluşturmada etkin olan değer onun nasıl olduğuna da karar vermektedir. Değerler bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluşturur (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Sarı, 2005).

Inkeles’a göre; “sosyologlar ve antropologlar”ın yaptıkları birçok tanımda değer teriminin kesin bir sonucu veya gayeyi ifade eden ve sosyal ilişkilerin hedefini gösteren bir kavram olduğu noktasında birleştikleri görülmektedir (Erdoğan, 1989). Sosyologlara göre “değer, belli bir kişinin veya grubun, bilinen belli eylem ve davranış seçenekleri arasından açıkça veya kapalı biçimde tercih edileni ifade eden bir kavramdır.” (Güvenç, 1976). Sosyolojik yönden ifade edilen değer tanımına kavramın daha ayrıntılı bir biçimde şöyle ortaya konduğu belirtilmektedir. Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul ve tasdik edilen, onların ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarımı yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır (Erdoğan, 1976; Kızılçelik ve Ejder, 1992). Farklı bir tanımda ise değerler, bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği inançlar, moral ya da standartlar, ilkeler olarak ifade edilmektedir (Collins, 1991).

Değerler bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar veya moral ilkeleri olarak ifade edilmekte değerlerin; bireylere hayatlarında yol gösteren, hem toplumların ayırt edilmesini hem de toplumun/toplumların kaynaşmasını “sağlayan pekiştirici ve kuşatıcı” (Avcı, 2007) ilkeler ve inançlar olduğu anlatılmaktadır. Sosyal değerler, “neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi, neyin kötü, neyin güzel, neyin çirkin, neyin adil olduğu konusunda genel yargılara varma olanağı tanımakta toplum yaşamında hemen her şey, bu değerlere göre algılanmaktadır. Bunun sonucunda bireyler yaşamın anlamını öğrenmekle birlikte (Güven, 1999), tutumları toplumsal değerlerle tanımlamak; toplumsal değerleri de, karşıt olarak, tutumlar, kişisel tercih ve güdülerle tanımlamak gereği ortaya çıkmaktadır (Anar, 1983). Özet olarak; sosyal değerlerin, bir gruba ya da topluma üye olan bireylerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan genelleşmiş ahlaki inançlar olduğunu, değerlerin bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarında bir ölçüt olarak ortaya çıktığını söylenebiliriz.

Sadak, insanların ideal sahibi olmalarını, onların sosyal varlık olmalarından kaynaklandığını ifade etmekte insanı, kendi kendisinden üstünde yükselten ve bu suretle ideal yaratan kaynak toplumun olduğunu söylemektedir. Toplumun bu suretle meydana getirdiği ve bireylerin vicdanında, düşüncesinde yer eden, idealler, her devirde kıymet hükümlerini oluşturmaktadırlar. Bunu içindir ki, iyi, güzel, çirkin, yararlı, yararsız gibi değer olguları bir toplumda zamanla değiştiği gibi, bir toplumdan diğer topluma, uygarlıktan uygarlığa göre de değişmektedir (Sadak, 1939).

Değerler, toplum için değerli olduğu için değerlere uygun davranış sergileyen insanlar da toplumun gözünde değerli olmaktadır.

Değerlerin kültüre, topluma anlam kazandırması; toplumu ayakta tutan ölçütler olması; birey yargısına bağlı bulunmayı; toplum için güçlü bir sosyal kontrol vasfına sahip olması; bireylerden sistem olarak neyin istenip, neyin yasaklandığını, neyin ödüllendirilip, neyin cezalandırıldığını belirlediğini; yaptırımcı ve süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler esasına göre sınıflandırıldığı, değerlerle ilgili ortaya çıkan durumlardır. Aynı şekilde, sosyal değerlerin belli sosyal sonuçlara yol açtığı ve bu sosyal sonuçların sosyal değerlerin genel işlevleri olarak nitelendirildiklerini; onların, kişiler ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanıldıklarını; kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere

üzerinde odaklaştıklarını; her toplum için geçerli olan ideal düşünme ve davranma yollarının değerler tarafından işaret edildiğini; sosyal olarak kabul edilebilir davranışın şemasını çizdiklerini; kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik edip, ilgi yaratıp, cesaret verdiklerini; sosyal kontrol ve baskının araçları olarak kişileri törelere uymaya yönelttikleri sonuçta çıkarılabilecek noktalardır (Avcı, 2007).

İnsanın “kendini bilme” ile başlayan insansallaşma serüveninde, hiç kuşku yok ki, değerler, gerçek yapı taşlarını oluşturmaktadır. Değerler, bireylere hayatlarında yol gösteren, onların ilişkilerini düzenleyen, önceliklerini belirleyen ve toplumsal hayatı hem mümkün hem de anlamlı kılan düzenleyici ve kaynaştırıcı ilkeler ve inançlardır. Toplumsal yapıyı ,yapı’ kavramının çağrışımından da hareketle- bir binaya benzetirsek, binanın yapımında kullanılan tuğlaların toplumsal yapıdaki karşılığı bireyler olur. Nasıl ki bir binanın yapımında ve varlığını sürdürmesinde tuğlalar tek başına yeterli değilse, toplumsal yapının şekillenmesinde ve anlamlı bir bütünlük içinde varlığını sürdürmesinde bireylerin varlığı da tek başına yeterli değildir; binanın yapımında tuğlaları bir arada tutan çimentoya ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal yapıda/hayatta çimentonun karşılığı, bireyleri bir arada tutan kaynaştırıcı ve düzenleyici işlevleri olan değerlerdir. Bu bağlamda değerler bir toplumun üyelerini birbirine yaklaştırırken, değişik toplumları birbirinden farklılaştırır. Bu haliyle onlar, sosyolojik anlamda kültürle, sosyal psikolojik anlamda kimlikle, psikolojik anlamda ise kişilikle yakından ilişkilidir. Her toplum var olabilmek için değerlere gereksinim duyar ve değerler toplumsal kültürü özgünleştirerek diğer kültürlerden ayırt eder, yani ,biz’ ve ,onlar’ ayrımını hem oluşturur hem de bunun süreklilik kazanmasını sağlar. Ülken değerini tek yönlü olmayıp; subjektif ve objektif bazda iki yönlü olduğunu belirtip bir toplum için benzer şeylerden zevk alıp, benzer şeyleri güzel bulmanın ortak değer içeriğinden kaynaklandığını söylemektedir. Sosyologların kolektif şuur; Hegel ve N. Hartmann’ın objektif ruh dedikleri de bu “biz” değerlendirmesinin içeriği olan duygu verilerinden başka bir şey olmadığını belirtir. Gurvitch ise, buradaki “Biz” fikrini doğası gereği ve doğuşu ile değil, toplumsal bir postüla olarak tanımlamaktadır (Ülken, 2001).

Bu bilgiler ışığında değerler, bir toplumun kültürünü, diğer toplumların kültürlerinden ayıran ve milli sınırlar içindeki cemiyetin dağılmasını önleyen, milli birliği pekiştiren ve sosyal dayanışmayı sağlayan faktörlerdir. Değerlerle ilgili pek çok

tanımlamalar yapılmasına rağmen, yine anlamsal açıdan birbirinden çok da farklı olmadıkları anlaşılmaktadır. Örneğin;

- Rokeach'e göre her kişi bir değer ve değerler sistemine sahiptir. Dolayısıyla, değerler; ulaşılmak üzere tercih edilen hedefler ve bu hedeflere ulaşma yöntem ve yollarıyla ilgili genel inançlardır.
- Değerler, bireylerin ideal yaşam amaçları hakkındaki inançları olup, davranışa farklı şekillerde rehberlik eden çok yönlü standartlardır.
- Başka bir tanıma göre değerler, bireyin yaşamına yön veren, kural görevi yapan, önem dereceleri farklı arzulanan amaçlardır.
- Değerler, kişilerin ideal davranış tarzları ya da yaşam amaçları hakkındaki inançları olup, davranışa farklı tarzlarda rehberlik eden çok yönlü standartlardır.
- Değerler; bir toplum (kültür) yapısı içinde yaşamını sürdüren kişilerin gerek kendilerinden, gerekse diğer kişiler arası ve doğa ile ilişkilerinden kaynaklanan gereksinimlerine doyumlu ve uyumlu bir şekilde karşılamaya yönelik genel anlayış ve yönelimlerdir (Erdem, vd., 2005).

Değerlerle ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde hepsinde ortak olan yön, değerlerin istenip arzu edilen, tercihte bulunulan aynı zamanda sevilen durumları ele almasıdır. Birey için çok önemli ve değerli olan kavram veya düşünceler, doğru, uygun ve ya arzu edilen düşünce veya inançlar, değerlerin oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar (Erdem, vd., 2005).

2.1.2. Kültür

Kültürden bağımsız olarak değerleri ele almak ve anlamak imkansızdır. Çünkü değerlerin kaynağı kültürdür. Bilimsel manadaki kültür, toplumsal değerleri içermekle birlikte (Güvenç, 1994) değerler kültürün normatif karakterini oluşturmaktadırlar (Nirun, 1991). Bu durum, kültürün tanımlanmasını gerektirmektedir. Fakat kültürü tanımlamak kolay bir iş değildir. Amerikalı iki antropolog (Kroeber ve Kluckhohn, 1952) kültür konusunda yayımladıkları antolojide, kültür kavramının tanımını derlemiş ve tartışmışlardır (Güvenç, 1994).

Hofstede (1980, 1991) ve Smith ve Schwartz (1997) değerlerin kültürün en can alıcı noktasını oluşturduğunu belirtildiğinden dolayı değerler, kültürle ilişkili olarak

araştırılmış önemli sosyal-psikolojik kavramlar arasında gösterilmektedir. Ayrıca, kültürel özelliklerin insanların önceliklerini değerlendirmelerinde kendini belirttiği ve bu değerlendirmelerin insanların farklı davranış ve durumları istedik-istenmedik, yapılır-yapılmaz ve doğru-yanlış biçiminde sınıflandırmalar yaparken kullandıkları temel değerleri ortaya çıkardığı birçok araştırmada belirtilmektedir (Schwartz ve Bardi, 1997 ; Rokeach, 1973; Zavolloni, 1980; Schwartz, 1994).

Yüzyıllar boyunca birçok farklı disiplin çerçevesinde, çok değişik şekillerde tanımlanmış olan kültür bazılarında da tanımı yapılmayan belirsiz bir kavramdır. Kültür sözcüğü Latince ekip biçmek anlamına gelen colere fiilinden türetilmiş ve 17. yüzyıla kadar, Fransa’da bu anlamıyla kullanılmıştır. Voltaire tarafından ilk kez insan zekâsının oluşumu, geliştirilmesi ve yüceltilmesi manasında kullanılan kelime; bu manasıyla Almancaya geçip, 1793’te Alman Dili Sözlüğü’ne yerleşmiştir. Yine aynı tarihlerde Etnolog G.Klemm (1843-52) “İnsanın Genel Kültür Tarihi” adlı eserinde “cultur” kelimesini uygarlık ve kültürel evrimin karşılığı olarak kullanmıştır. Kelimenin bu kaynaklardan İngiliz, İspanyol ve Slav dillerine aktarıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde kullanılan Tylor’un (1871) ilk bilimsel kültür tarifinin de Klemm’den esinlendiği kabul edilmektedir (Emiroğlu ve Aydın, 2003; Güvenç,1984; Özlem, 2000).

Bugün herkesin üzerinde anlaştığı ve herkesi tatmin eden bir kültür kavramının tek bir doğru tanımı olmamakla birlikte bu kuramcılar tarafından da doğru olarak tanımlanması beklenmemektedir. Onun anlamı ve kullanımı düşünürlerin onunla ne yapmayı istediklerine bağlı olarak sürekli değişmektedir. Bu yüzden kültürün ne olduğunu değil, “kültür kavramının nasıl ve hangi amaçlarla kullanıldığına bakmalıyız” (Barker, 2000).

Emiroğlu ve Aydın (2003), Haviland (2002), Kottak (2001), Bock (2001), Hofstede (2001), Kağıtçıbaşı (2000), Turhan (1997) ve Güvenç (1984) gibi pek çok araştırmacı kültürün yüzlerce farklı tanımı olduğu konusunda aynı düşünceye sahiptirler. Kroeber ve Kluckhohn, daha 1952 yılında, kültürün farklı disiplinlerde kültür kavramının etimolojik kökeni ve kültür kavramının farklı anlamları için (Özlem, 2000; Smith, 2005; Bharadwaj, 2007) 160’tan fazla tanımını yapmışlardır. (akt. Kağıtçıbaşı, 2000; 2004). Smith (2005) ve Çukur (2007)’un aktarımına göre bu tanımları altı ana temada toplamak mümkündür: Tüm

sosyal hayatta bilgi, inanç, sanat gibi ögeleri içeren betimleyici tanımlar; kültürü kuşaklar arası aktarılan bir miras olarak gören tarihsel tanımlamalar; kültürü bir topluluğun “yaşam tarzı” ya da davranış ve eylemleri biçimlendiren ortak kurallar veya değerler bütünü olarak kabul eden normatif tanımlamalar; çeşitli toplumsal ögeler ve kurumlar arasındaki güç, üretim yöntemleri, otorite ve hiyerarşi gibi niteliklerin dinamik ilişkisine odaklanan yapısal tanımlamalar; kültürü, bireylerin veya bir grup insanın karşılaştıkları sosyal ya da fiziksel sorunları çözmeye ortaya koydukları araçlar olarak ele alan psikolojik tanımlamalar ve son olarak kültürel süreçlerin oluşma ve değişime uğrama nitelikleri üzerinde duran genetik tanımlamalardır. Bu kategorizasyonun hâlâ geçerli olduğunu söylemek mümkündür (Smith, 2005). Ancak bu tez çalışması; görünmeyen, soyut, moral, kapalı, gizli veya manevi gibi çeşitli sıfatlarla nitelen “normatif” kültür tanımlamalarını esas almaktadır. Buna göre kültür, temelde değer, inanç, yasa, gelenek, görenek ve ahlak kurallarından oluşmaktadır (Özkalp, 1995).

Bu tanımın geliştirilmiş bir hâli şöyledir: Kültür, inançları, ahlaki değerleri, hukuksal sistemleri, toplumsal ilişkileri düzenleyen yazılı ve yazısız kuralları, sembolleri, davranışları belirleyen her türlü duygu ve düşünce hâlleri ve zihinsel referanslar gibi görünmeyen ancak dolaylı olarak insan eylemini ve üretimini etkileyen bir alandır. Görünmeyen kültür bir kamerayla tespit edilemez; ama maddi kültür eserlerinde yansımalarını görürüz. Örneğin inanca ait hiçbir değer somut olarak resmedilemez; ancak, gündelik yaşamın içindeki çeşitli tutum ve davranışlarda bu değerlerin yankısını görürüz (Bostancı, 2002). “Normatif” tanımlamaların davranışsal düzeyde etkilerine vurgu yapan tanımlamalar da vardır.

Hofstede (1984) göre kültür, bir kategorinin üyelerini bir başka kategoriden ayıran kolektif bir zihinsel programlamadır. Linton (1945) ise kültürü başkalarıyla paylaşılan ve başkalarına aktarılan, öğrenilmiş davranışlar ve bu davranışların sonuçları olarak tanımlar. Diğer yandan Kluckhohn (1954) yaşananlarla ilgili anıların saklandığı insan belleğini, toplumun bütün olarak birikimlerini sakladığı ve geleceğe aktardığı kültüre benzetmektedir. Kültür, davranışlarımızı şekillendiren ve yönlendiren doğumdan ölüme kadar belli bir kalıp (örüntü) içinde öğrendiklerimiz ve paylaştıklarımızdır (Özkalp, 1995). Bu yaklaşımı en geniş biçimde başta Linton olmak üzere pek çok sosyolog ve düşünür

şöyle ifade etmiştir: “Kültür bir yaşam tarzıdır.” (Sayın, 1985). Aynı doğrultuda Fichter, kültürü, toplumun yapısının “düşünsel ve değersel” düzeyde bir “soyutlaması” ve “toplumun değerlerini” sistematik bir bütün hâlinde yansıtması şeklinde almaktadır (Tolan, 1983).

Açıkgenç ise kültürü şu şekilde ifade eder; insanın neredeyse tüm davranış ya da etkinliği, kişisel değil, sürekli bir birliktelik özelliğine sahiptir. Bunun nedeni, insanı iç dünyasını mutlaka bir birliktelik bağlamında anlam kazanması ve dışa yansımalarıdır. Aynı şekilde bir topluluğun davranış bütünlüğü de, o toplumdaki bireylerin iç dünyalarının ortak bir topluluk bağlamında dışa yansımalarıdır. Yapıp edilenler olarak topluma mal edilen bireylerin iç dünyalarının ortak bir topluluk bağlamında dışa yansımaları olan bu davranış bütünlüğüne denir (Açıkgenç, 2005).

Genel olarak bakıldığında kültür tanımlarının kesiştiği belirli noktalar vardır. Bunlar, kültürün insanlar tarafından ortaya çıkarılmış olması, gelecek nesillere aktarılması, başkalarıyla paylaşılması ve davranışları biçimlendirmesidir. Dil, zaman ve yer ise Triandis’e göre (1994) bir kültürü diğerinden ayıran en önemli üç belirteçlerdir.

Kültür, sadece bireyin kimlik kazanımında etkili bir faktör değil, içinde kendini kişi olarak da yakalayabildiği bir gerçektir. Davranışsal, zihinsel ve duygusal gibi insanların yaşam tarzını oluşturur. Giyim, yemek hazırlama biçimleri, tercih edilen müzik türleri, değerleri, tutumları ve inançları gibi dahası, kültür, sadece insanın kişiliğini kendisiyle oluşturmakta olduğu bir alan değil, fakat kendindeki kişiliği de oluşturmak durumunda olmaktadır ve bu bir defada bütün zamanlar için verilmez. Kendisi kalarak gelişir. Kendisi kalarak ötekiyle bütünleşir, ötekiyle bir biz oluşturmaya çalışabilir. İşte bu anlamda, kültürün içindeki etik bilinci, sadece onun içinde yetişen insanın bilinci olarak değil, fakat o kültürün etik bilinci olarak da görmek gerekir (Gürsoy, 2005). Öyle ki, ahlakın kültürle kaynamış olduğu, bir kültürdeki törelerin, törelerin ve ayinlerin ahlaki değerleri dışa vurma ve anlam verme biçimlerinden de açıkça anlaşılmaktadır (Parekh, 2002).

Kültürün şu özelliklere sahip olduğu belirtilmektedir: Öğrenilir, sürekli, toplumsaldır, idealleştiricidir, doyum vericidir, uyum yapıcıdır, değişir, bütünleştiricidir ve bir soyutlamadır. Nirun’a göre, “kültür, davranışlar, inançlar ve değer hükümleri ile birlikte beliren âdetler,-customs-, örfler –mores- ve normlar, müesseseler –institutions

muhtevası olarak sözü edilebilir.” (Nirun, 1991), Erdoğan (1989) ise kültür kavramını, bir toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamı için meydana getirdiği, mümkün olabildiği kadar da uyduğu, insanın kendisine özgü sosyal hayat tarzı anlamında kullanmaktadır. Buna göre, “Bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan alışkanlıklar, kabul edilen davranış, tutum ve değerler o grubun kültürüdür.” (Güvenç, 1994).

Yapılan çok sayıdaki kültür tanımları arasında, bütüncü kültür tanımlarının en iyisi olarak kabul edilen, Güvenç’in aktardığı Tylor’un kültür tanımı şöyledir: “Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.” (Güvenç, 1994).

Kültürün en önemli özelliği zamanla değişmesidir. Fakat kültürün maddi ve manevi öğelerinin değişim hızı birbirinden farklıdır. Çünkü kültürün maddi ve manevi unsurlarının ahenkli bir bütünü olan kültür kalıbının manevi boyutu, kültürün değişime en uzun direnen yönüdür. Asırlardır varlığını, çeşitli formlarla sürdüren inanç motifleri bunun en iyi kanıtıdır. Bireylerin toplumda hazır olarak buldukları, sosyalleşme sürecinde öğrendikleri, benimsedikleri ve inanıp uyguladıkları kültürün manevi formları insanların zihin yapılarını şekillendirir ve hayatla anlamlı bağlar kurmalarını sağlar.

Kültür tarihi ve süreklidir. “Her kültürel sistem üyelerini besler; fakat kimlerin nerelerde, ne zamanda, neleri, nasıl yiyeceklerini yine kültür belirler. Kültür dendiğinde akla önce töreler gelir. Çünkü kültürün sürekliliğini gelenek ve görenekler sağlar. İşte bundan ötürü, kültürün ‘yaradılışa’ uzanan dolaylı bir geçmişi vardır.” (Güvenç, 1994).

Nirun’un ifade ettiği gibi, “O halde, kültür, sosyal hayat alanında insanların neleri yapıp, neleri yapamayacaklarını işaret ederken, normatif karakteriyle kıymet ve değer hükümlerini başka bir deyimle sosyal hayatın değerler alanını –social value judgements- kapsamış olur. O, ortak faaliyet alanı içinde insanları hemen hemen daimi surette bir araya getirir. Şu halde, kültür sosyal hayat alanındaki yaşayış tarzlarını tanzim ve tayin eder. Bu alanlarda cereyan eden insani davranışları düzenleyerek dolayısıyla duygu, düşünce ve inançları tespit etmiş olur. Başka bir yönüyle bütün bunlar kültür muhtevası elemanlarıdır.”

Bütün muhtevasıyla her kültür bir toplumsal bütünlük meydana getirmekte ve bu bütünlük sosyal değerler ve kurumlar ilişkisiyle sürdürülmektedir (Nirun, 1991).

Kültür kolay elde edilen bir şey değildir; paylaşılan değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve yaşantıların bütünüdür. İçinde yaşadığımız mekânlar ve toplum size onu zaman içinde öğretir. Tıpkı vicdan gibi. Doğuşta bir kültürümüz yoktur ama gitgide ait olduğumuz topluma ait değer yargılarını içselleştirerek kültür sahibi oluruz. Burada toplumun kültür düzeyinin derin veya sığ oluşu da belirleyicidir. Yani kültürü toplum üretir, birey sahiplenir. Toplumun kültür üretebilmesi için önce bilgi üretmesi gerekir. Bu açıdan kültür bilgidir. Bir insanın bilgili olması kültürlü olduğunu göstermez. Ama kültürlü olabilmek için toplumun bilgili olması şarttır.

Kültür üzerine kafa yoran ve akıl yürüten sosyolog veya teorisyenler onu "Bir milletin maddi ve manevi değerlerinin toplamı; sanat ve fikir eserlerinin bütünü, ortak duyuş şekilleri ve tarih boyunca biriktirile gelmiş değer yargıları" olarak tanımlarlar.

Milletleri birbirinden ayıran yahut millete özgü ruhu teşkil eden bilimsel düşünce, felsefe, güzel sanatlar, mimari, müzik, gelenek, inanç ve hissediş biçimi gibi göstergeler, hep kültüre ait değerlerdir. Bir yabancıdan sizin bir davranışınız üzerine "Bunu neden böyle yaptın?" sorusu geliyor ve siz de buna cevap veremiyorsanız ortada kültürü ilgilendiren bir davranış var demektir. Çünkü kültür milleti millet yapan, bireye o millet içinde aidiyet biçen kimlik unsurudur ve bu olmadan insan kendisi olamaz.

Her şeyden öteye, değer kültürden bağımsız bir şekilde düşünülemez. Değerler, bir kültürü diğer kültürden ayıran ve belli sınırlıklar içerisinde yaşamını sürdüren bireylerin parçalanmasını engelleyici, bir başka söylemle, birlikteliğin olmasını sağlayan pekiştirici ve kaynaştırıcı unsurlardır. Kültürel anlamda değer, topluluğun nasıl davranması gerektiği, duyduğu ve düşündüğüdür. Bu açıdan değerler bir toplumu başkalarından ayıran ve ona kimlik kazandıran örf, adet ve gelenekler olarak da betimlenebilir. Sosyal açıdan değer, insanın toplum içindeki hareket tarzını belirleyen normlardır, kültürel bilgidir, kültürün öğeleri üzerine kurulur ve her zaman bir seçimi vurgular. Değerler, sosyal ilişkilerin gelişmesinde ve ayrımlaşmaların önlenmesinde aktif rol oynarlar. Bu açıdan değerler kişilerin ve toplumların ya da kültürlerin anlaşılmasında önemli bir paya sahiptir.

Sonuç olarak, “Toplumsal davranışın temelini kültür; kültürün özünü ise derinlerde, ortalarda görünmeyen değerler oluşturmaktadır.” (Kluckhohn ve Strodtbeck:1973). Bu değerler, bir tür zihinsel (mental) programlara benzemektedir. Bu programın kodları bebeklikten itibaren ailede yazılmakta; okul ve kurumlarda, toplum tarafından geliştirilerek insanların bilinçaltına işlenmektedir (Hofstede, 1984).

Bu yaklaşım, kültürü bir “hayat tarzı” (Doğan,1996) ya da bir grup insan tarafından “paylaşılan bilişsel (cognitive) örüntüler” (Özen,1996) olarak varsaymaktadır. Bu varsayımın temelinde, kültürü katmanlar hâlinde gören ve temelinde ölçülebilen değerlerin yattığını kabul eden bir anlayış vardır.

İnsanların anlam ve önem üzerine oluşturdukları bu inanç ve görüşler, bireysel ve toplumsal yaşamlarını yapılandırıp düzenlemede kullandıkları adetleri, norm ve değerleri, kısacası kültürleri biçimlendirmektedir (Parekh, 2002). Dolayısıyla bir toplumda var olan norm ve değerlerin, kültürel biçimlerin, o toplumun maddi ve manevi gereksinimlerinden soyutlanabileceğini düşünmek değer ilişkileri açısından mümkün değildir (Alkan, 1978).

2.1.3. Norm Değer İlişkisi

Toplumsal değerler gibi toplumsal normlar da bireylerin toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğini gösterir. Toplumsal değerlerin açık ve kesin bir duruma gelmesiyle norm oluşur. Kural ve ölçü anlamlarında kullanılan norm sözcüğü, marangoz gönyesi anlamına gelen Latince kökenli “norma” kelimesinden türetilmiştir. Toplumsal norm ise, “toplumsal eyleme yön veren” bir ölçüt ve kural; olanla değil olması gerekenle ilgilenen, yaptırım gücü olan kuralların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Avcı, 2007). Toplumda insanları belli duygular karşısında nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen o şekilde davranmaya zorlayan kurallara sosyal norm denir. Belirli bir durum ve olay karşısında uygun olan veya olmayan değer, tutum veya davranışın ne olduğunu belirleyen ve yaptırımla destekleyen ortak toplumsal kurallara norm adı verilmektedir (Tolan, 1983). Norm, temelde bir kültürün değerlerini içeren veya onları yansıtan toplumun düzen ve devamlılığını sağlayan davranış kurallarıdır (Giddens, 2005). Bir başka ifadeyle normlar, ne şekilde davranıldığını değil topluluk üyesinin ne şekilde davranması gerektiğini

açıklayan insanlara yol gösteren ortak inançlardır; olan ve olması gereken bağlamında, “hem betimleyici hem de emredicidir” (Hogg ve Vaughan, 2007).

Toplulukların karşılıklı ilişkileri halinde yaşayan, bireylere olması veya olmaması gerekeni öğreten, olumlu veya olumsuz belirleyen, toplumsal düzeni sağlayan kurallar şeklinde tanımlanan fikirlerin somutlanmış haline “norm” denir. Norm kavramı tanımlarında ortak nokta; bireylerin davranışlarına açıklayan ve onları kurallarla sınırlandıran ölçüt olduğudur. Norm, sosyolojide kültürel açıdan arzu edilir ve uygun olarak değerlendirilen davranışları akla getiren ortak davranış beklentisidir. Norm kavramı, toplumsal düzenle yakından ilişkilidir.

Normlar, değerlerin somut şeklidir, bireylerin sosyalleşme süreci içinde yer alır ve her zaman bireyden öncedirler. Normları toplumsal süreç içerisinde veya merkezi otoritece oluşturulur; birey, onları toplumda hazır olarak bulur, toplumsal etkileşimle öğrenir ve içselleştirir, otomatik olarak uygulanır. Toplumsal yapıda kabul gören normların yerine getirilmesinde birey aksi bir uyum gösterdiğinde içinde yaşadığı toplum tarafından bir takım yaptırımlarla karşılaşması toplumca cezalandırılması mümkündür (İşçi, 2000). Çünkü bireyin normlara uymamasıyla sosyal çözüme yaşanacağına inanılır.

Normlar, gelenek- görenek, örf-adetler, kurumlar, eğitim yöntemleri, evlenme şekilleri, toplumsal organizasyonun diğer aşamaları, kültür tarafından yaratılan ve bireylerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerine cevap vermek amacını taşıyan kültür öğeleridir. Dolayısıyla normlar, bir toplumun kültürünü belirleyici en önemli unsurlardan biri olmaktadır (Eröz, 1982).

Normlar beğeni, kınama, teşvik, zorlama, gibi ceza ve ödüller ile sosyal kontrol işlevi görmektedirler (Özkalp, 1995). Bu şekliyle “Normlar yaptırımı olan kurallar sistemidir.” Bu durumda **değer**, “toplumsal yaşamı düzenleyen normlar içinde” somutlaşan ve etkinlik bulan genel ve soyut varlıklardır (Özkalp, 1995; Tolan, 1983).

İki insanının bir arada olduğu her yerde “norm” vardır. Normlar işlevsel ve fiilî bir değer kazandıkları oranda bir toplumda yer bulur. Örneğin sosyalist ve komünist

toplumlarda hayatiyet bulan pek çok norm liberal toplumlarda yok olmuştur. Norm ve değer bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Tarım ekonomisine dayanan kırsal toplumlarda geçerli normlar, kent ve sanayi toplumlarında geçerliliğini yitirmektedir yani normlar toplumdan topluma ve zamanla değişir (Tolan, 1983). Oysa değerler için bunu söylemek mümkün değildir. Değerler daha kalıcı ve yüzyıllara meydan okuyan bir karaktere sahiptir (Hofstede, 2001; Schwartz, 1992, 1999, 2006). Hem değer kavramı hem de norm kavramı, toplumlar ve bireyler üzerinde etkili olan davranış kalıpları sunması nedeniyle birbiri ile ilişki içindedir (Doğan 2000). Değerler ve normlar, stereotipler¹ hâline gelerek tutum ile davranış etkilemektedir. Egemen norm ve stereotip kalıpları dışına çıktığında insanlar bilinçli olarak ya da bilinçaltından gelen duygularla rahatsızlık hissetmektedirler (Adler, 1991).

Normlar, belli bir durumda toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini gösteren ve yaptırım gücü taşıyan kurallar sistemi iken; **değerler** “İçimden geldiği gibi nasıl davranmalıyım?” duygusunu harekete geçirmektedir. Bu noktada değerler, bir kriter ya da standart işlevindedir. Benimsenen, içselleştirilmiş değer, çok sayıda alternatifle karşılaşıldığında, bu değere uygun bir alternatifin (normlar ve kurallar uygunsu) seçilmesini empoze eder. Bu durumda idealize edilmiş temel ve soyut ilkeler ya da standartlar halindeki değerler ancak normlar bağlamında somutlaşırlar veya normlar yoluyla etkinlik kazanırlar (Trompenaars ve Hampden- Turner, 1999).

Değerler ile normlar ilişki içinde olmakla birlikte temelde farklı özelliklere de sahiptirler. Bu farklar bazı sosyolojik çalışmalarda (Erdoğan, 1989) şöyle dile getirilmiştir: “Değerler; normları içine alan, normlardan daha genel ve normlara kaynaklık eden bir nitelik taşımaktadır. Değerler, normlara ışık tutan, sosyal hayatta ulaşılması istenen kesin sonucu veya hedefi belirleyen temel ahlaki ilkeler veya ahlaki emirler; normlar ise bu temel ilkelerin nerede, nasıl ve ne ölçüde yerine getirilmesi gerektiğini belirleyen sosyal kurallar anlamına gelmektedir.” (Erdoğan, 1989).

Buna göre belirli koşullar içinde bireylerin neleri yapıp neleri yapamayacaklarını gösteren normlar, değerlerden daha belirli, sınırlı ve emredicidirler. Oysa değerler

¹ Kuzey Amerikalı gazeteci walter lippman’ın public opinion (1922) başlıklı kitabında, sarsıcı değişimlere karşı genelde dirençli olan “kafamızdaki sabit, dar ufuklu resimler” kapsayacak şekilde geliştirilmiştir.

gerçekleşmelerinin mümkün olmadığı zamanlarda bile varlıklarını sürdürmeye, ya da bir başka ifade ile insanlar tarafından benimsenmeye devam ederler. Her toplumsal değer, birden fazla sosyal normun varlığına yol açabilir. Örneğin bir toplumun temel değerlerinden birisi demokrasi ise, o toplumda vatandaşları yönetime katılmaya özendiren veya bu katılımı güçleştirebilecek engelleri yasaklayan pek çok norma rastlanabilir (Doğan 2000).

Soyut ve genel sosyal değerler ise; olması gerekeni, arzu edileni gösteren standartlar oldukları için somut ve özel olan normlarla somutlaşmaktadırlar. “Normlar, belli bir değer örgüsüne dayanmaktadır. Değer norm için ana kaynak özelliği taşımaktadır. Normlara uyulmadığı zaman cezalandırma daha hafif, değerlere uyulmadığı zaman ise çok şiddetli cezalar verilir.” (Aytaç, 2002). Bunun en önemli nedeni: toplumsal değerlerin geçmişten bugüne kadar gelen ve bugünkü davranışlarımızı geleceğe taşıma özelliğine sahip olmalarıdır. Bu özelliklerinin gereği olarak değer sistemleri, yaptırım ögesi taşırlar ve kendilerine uyulmasını dikte ederler. Uyum sağlanmadığı durumlarda, kınama, ayıplama, dışlama ya da marjinal kılma gibi yaptırımlar devreye girebilmektedir (Aytaç,2002).

Bu bağlamda, değerlerin normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşıdıklarını söylemek mümkündür. Yani değerler, normları da içine almaktadır. Değer bir temel ilke, norm ise bu ilkenin özel durumlardaki uygulanışını belirleyen özel bir kural niteliğindedir. Bir örnek verecek olursak küçüklerin büyüklerine karşı saygılı olması gerekir yargısı bir değerdir. Bu değerın büyüklere nasıl uygulanacağını belirleyen kurallar ise normları oluşturmaktadır (Özgüven 2000).

Her değer bir düzen yahut sürekli bir olgunlaştırma olarak ele alınacak olursa; değerın aynı zamanda hem norm, hem baskı unsuru olması bununla ilişkilendirilebilir. Çünkü, değer normların tesisinde mutlak anlamda insanların iradesi değil; doğanın, varlığın özü ile insan ruhunun sürekli tabiatı o normları doğurmaktadır. İnsanın ahlaki varlık olması o normları yaratır. Bir insan başka türlü olmaz: iyilik ve kötülüğe dair kanılarımız değişmekle birlikte, iyilik ve kötülük ölçüsü değişmez. Her toplumda statik ölçüler vardır. Değer, insan üzerinde bir baskı olduğu gibi aynı zamanda bir normdur.

Değer olgulara norm koyar ve bu norm üzerimizde yaptırımcı baskı gücü olur. Bilgi ve inanç şeklinde değer, insanları türlü nitelikler dışında ortak bir alanda toplar. Bu ortak alan onları tatmin ve arzu farklarına nitelik arasında ayrılıklara rağmen birleştirir. Her değer aşkın ve evrenselleşme yetkinliğindedir (Ülken, 2001).

Değerlere, sosyolojik açıdan bakıldığında, değerlerin bireylerin düşünce, tutum, davranış ve eserlerinde birer ölçüt olarak ortaya çıktığı ve toplumsal bütünlüğün ayrılmaz bir unsuru görülmektedir.

İnsanlar, toplum içinde rol statülerini, değerlere göre edinirler. Bütün toplumlarda sosyal düzeni sağlayan, bireylere yol gösteren düşünce ve kurallar mevcuttur. İşte, sosyal normlar, bir toplumsal yapıda bireylerin belirli durumlarda, ne şekilde hareket etmeleri gerektiğini belirleyici bir yaptırım gücüne sahiptirler. Toplumsal varlığın korunumu ve sürekliliği için de sosyal normların varlığına gereksinim vardır ve toplum ihtiyaç duyduğunda bunlardan değişime gidebilir. Toplumlarda ekonomik sistemleri, hukuku uygulama yöntemleri, aile yapıları, ibadet biçimleri v.b. her zaman normlara göre yürütülmektedir. Çünkü normlar, yaptırım gücü olan kurallar sistemi, bireylerin davranışlarını sınırlayan emir ve yasaklardır (Özkalp, 1993).

Birey yaşamı süresince hem formel hem de informal normlara uymak zorundadır. Formel olana uymadığında kanun ve hukuk düzeni ile, informal olana uymadığında ise yaşadığı grupla çatışması tabiidir. Sonuçta her iki durumda huzursuz ve mutsuz olacak olan yine bireyin kendisidir. Bu nedenle bireyin normlara uyması adet bir zorunluluk olmaktadır.

Toplumsal yapıyı oluşturan temel toplumsal kurumların tümünde kendine ait değerler içerdiği bilinmektedir. Diğer taraftan, bir toplumda değerlerin ifade edildiği temel mekanizmalar, bireyin üslendiği sosyal rollerdir. Bu roller de, toplumun tabakalaşma sistemi ile sosyal yapıyı oluşturan sosyal süreçlere yakından ilişkili kabul edilmektedir. Bir toplumda iyi-kötü, yararlı-yararsız ve benzerlerinin benimsenmesi, ideal düşünme ve davranma yollarının hemen hepsi değerler tarafından oluşturulmaktadır. Bu nedenle toplumdaki sosyal kontrol mekanizmalarının ve ödüllendirme araçlarının değer kaynaklı oldukları söylenebilir. Bununla birlikte değerler, toplumun sosyo-kültürel unsurlarına anlam veren en önemli ölçütlerdir. Kültürel unsurları görmezlikten gelen bir model ve

yaklaşım, hâlihazırda yaşanmakta olan toplumsal süreçleri açıklamakta yeterli olmayacaktır. Yani, bir olgunun içinde yer aldığı kültürel çerçeve ve çerçevedeki inançlar, değerler, normlar ve tutumlar anlaşılmadan sadece makro düzeyde yapısal değişkenlerle yapılan açıklamalar mümkün olmayacaktır (Özensel, 2003). Nitekim, Oskay'a göre de birey toplumsal yaşamı oluştururken toplumsal yaşam da onu oluşturur. Bundan dolayı, toplumun temel niteliği olan değişimin etkisini gösterdiği, yansımasını bulduğu en küçük toplumsal birim bireydir. Toplumsal yapıyı oluşturan karşılıklı ilişkiler ağının nitelikleri içinde oluşan kurumlardaki değişimler bireylerin ve grupların yapı içindeki statülerini belirler. Dolayısıyla, beklentilerini, tutum ve davranışlarını büyük ölçüde yönlendiren değer yargısı, norm ve düşünce sistemlerini veya bilinç düzeyini etkiler. Bu açıdan bireysel düzeyde oluşan bilinçlenme süreci de toplumsal değişmeyi açıklamada belirli bir anlam taşımaktadır (Oskay, 1990).

Normların ait oldukları sosyal ve kültürel sistem içinde bir değer taşımaları; onlara uyulması gerektiği yönünde bir inancın bulunmasıyla hem de çoğunluk tarafından onlara uyulmasıyla mümkün olabilir. Değerler ve normlar ya da normatif sistem, her toplumun temel kültürel yapı taşını oluştururken (Aytaç, 2002), toplumsal kontrol/denetim bireylerin davranışlarının toplumun değerlerine ve normlarına uygun olmasını sağlama işlevini yerine getirmektedir. Değerlerin ve normların birbirlerini tamamlayan bu ilişkisi, E. Durkheim'in toplumsal düzenin var olması ve varlığını sürdürmesi için esas olan güç olarak tarif ettiği "toplumsal bilinç"²in ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Sosyal kontrol³ ise, meşruiyetini ve gücünü toplumsal bilinçten alarak hem alt yapıların (tek tek kurumların) hem de genel (sosyal) yapının değerleri ve normları koruyan denetim mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Dönmezer (1982)'e göre, "Sosyal kontrol toplum üyelerinin, diğerlerince beklenen tarz ve şekilde hareket etmelerini sağlayan ve böylece başkalarının ne tarzda hareket edeceklerini tahmin edebilmemizi temin eden mekanizmalardır. Böylece sosyal kontrol mekanizması, sosyal sistemlerin istikrarını ve düzenini sağlar."

² Toplum yaşamındaki görüşleri, kavramları, düşünceleri, sanat, töre vb. kurumları oluşturan bilinç biçimlerinin tümüdür.

³ Bireyin veya sosyal grupların sosyal düzenin gereklerine uygun biçimde davranmalarını sağlamaya yönelik önlemlerin tümünü ifade eder.

Sosyal normların sosyal psikolojinin karmaşık tekniklerine başvurmadan, doğrudan incelenebilen iki kategorisi vardır. Bunlar hukuk tarafından sistemleşmiş, halkın gücüyle yaptırım uygulanan normlar ve töreler, alışa geldik davranışlar içinde ritüelleşmiş normlardır. İlki bir toplumun yasal aracının bu toplumun sosyal dönüşümlerine uyum sağlayarak nasıl değiştiğini, çeşitlendiğini ve dönüşümlerin yeni kanunları oluştururken nasıl etkileneceğini gösteren hukuk sosyolojisinin konusudur.

Anlaşılabacağı üzere, norm ve değerlerin toplumsal yaşam açısından önemli özellik ve işlevleri vardır. Kişilerin dahil oldukları toplumla barışık yaşam sürebilmeleri için ister formel ister informal olsun belirlenmiş norm ve değerlere uymaları beklenmektedir. Onların ideal düşünme ve davranış biçimlerini kazandıran yine toplumsal norm ve değerler olmaktadır. Ayrıca, kişilerin toplum içindeki rollerini seçmesi ve gerçekleştirmesinde; sosyal kontrolde; toplumsal dayanışmayı sağlamada; kültür kodlarının belirlenmesi ve sürekliliğinde; kurumsal yapının korunmasında; bireyin sosyalleşmesindeki bilinçli ve amaçlı davranışların edinilmesinde insanla bağlantılı olan norm ve değerlerdir (Avcı, 2007).

Toplumsal değerlerden ve normlardan sapma davranışlar ceza ile kontrol edilirken, toplumun uygun bulduğu davranışlar da onaylanmaktadır. “Toplumsallaşmanın gereği olarak onay görmüş davranışlar toplumda çoğalır. Kişi, bu süreçte içselleştirdiği sosyal değerlerin rehberliğinde kendini yeniden kurar, denetim altına alır. Bu sosyalleşmenin öznel boyutunu ifade eder.” (Aytaç, 2002). Diğer taraftan değişim isteğinin ana dinamiği olan bireysel farklılıklar, arayışlar da devam etmektedir (Yazıcı, 2014).

2.1.4. Ahlak Değer İlişkisi

Değerler ve ahlak birbiriyle yakın ilişki içinde olan iki kavramdır. Ahlak, bir toplumun değer ölçütüdür. Toplumların değer ölçütleri olmadan kurulmaları mümkün değildir. Uzun yıllar boyunca oluşan değerler, ahlak için de ölçüt oluşturur. Doğru- yanlış, iyi- kötü, uygun iş- uygunsuz iş vs. ahlak ölçütlerine göre belirlenir.

Ahlak bir toplumda var olan insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde ve toplumsal eylemlerini düzenleyen kuralların bütünüdür, bir toplumu ayakta tutan mihenk taşıdır.

Ahlak bir yönüyle değerler dünyasının önemli bir parçası, birey ve toplum hayatında önemli bir yer ve işleve sahiptir. İnsan ilişkilerinde “iyi” ve “kötü” başta olmak üzere hemen her türlü ahlaksal hüküm, aynı zamanda birer değer yargısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Marx’çı görüş bu tür bir yaklaşıma eleştirisel bakmakta ve toplumsal yaşamdaki olaylara ve fenomenlere salt değer öğretisi açısından bir yaklaşımı, ahlaksal bilincin ya da genelliğin sınırları içinde kalması olarak yorumlanmaktadır (Froloz, 1997). Ahlaktaki en temel vurgu, bilinçlilik halidir. Ahlaki davranışlar, refleks veya içgüdüsel davranışlarımızdan ayırt edilmekte ve “iyi” ile “kötü” tanımlamasına konu edilen davranışların bilinçli- iradi davranışlar olduğu belirtilmektedir.

Genel manada ahlak; “ belli bir dönemde belli insan topluluklarının benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının ilkelerinin bütünü veya farklı toplumlarda ve zamanlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaki değerler alanı” olarak açıklanabilir. Bir başka ifadeye göre ahlak, “ bir kişi ya da bir insan öbeğince benimsenen eylem kurallarının bütünü” olarak da izah edilebilir.(Akarsu, 1988). Çoğu zaman bizler, insanlar, nesnel olaylar, insanların davranış ve niyetleri hakkında değer hükümleri veririz; üretkenlik iyi bir niteliktir, demokrasi iyi bir rejimdir, filan marka, eşya çok güzeldir gibi. Ahlak da böyle bir değer hükmüdür. Ahlak, toplumsal bilinç biçimlerinden biridir. Bu bilinç biçimi, toplumca belirlenen ve tarihsel olarak gelişen, töresel ilkelerin, değer yargılarının, normların ve kuralların meydana getirdiği bir sistem tarafından oluşturulur ve insanların gerek birbirleri karşısındaki, gerekse toplumsal fenomenler karşısındaki pratikteki davranışlarını yönlendirir.

Toplumdaki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen birçok kural vardır. Bunlardan biri ahlak kurallarıdır. Ahlak kuralları toplumdan topluma değişiklik gösteren ve yaşanan sosyal akımlarla beraber yeniliklere uğrayan bir yapıya sahiptir. “ Ahlak kuralları, belli bir kişi, grup ya da toplum için geçerli olan değer yargılarıdır. Ahlaki kurallar genel geçerliliğe sahip değildir. Bir başka ifade ile neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi ya da kötü olduğu kişiden kişiye, gruptan gruba ve nihayet toplumdan topluma değişebilir. Örneğin, bir kişi için doğru olan, diğeri için doğru olmayabilir. Özetle, ahlak kuralları sübjektif yani kişiden kişiye değişen değer yargılarını ifade eder. Ahlak kuralları belli bir zamanda geçerli olan değer yargılarıdır. Bugün geçerli olan bir ahlak kuralı önemini zamanla kaybedebilir hatta değersiz olabilir”(Tepe, 2004).

Değerlerin ahlaki davranış bağlamında yapılan bir tanıma göre değer; bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt olarak vurgulanmaktadır (Güngör, 2010).

Ahlak bir değerler manzumesidir, ahlaksal değer yargılarının birbiriyle çelişmediği bir dizgedir. Bir ahlak yargısı bütün insanlarca kabul edilmiş olsa bile, bu onun nesnel olduğu anlamına gelmez.

Ahlak kuralları, belli bir yerde geçerli olan değer yargılarıdır. Herkes için genel geçerliliğe sahip ahlaki kurallar olmadığı gibi her yerde genel geçerliliğe sahip ahlaki kurallar da yoktur. Bununla birlikte, bazı davranış ve eylemlerin (Örneğin, yalan söyleme, hırsızlık yapma vs.) herkes tarafından ve her yerde kabul edildiğini söylemek mümkündür. Burada ifade edilmek istenen tüm ahlak kurallarının her yerde geçerli olmadığıdır.

Değer yargısı, öznenin, kendisinde bulunan bir değer duygusunu nesne kavramına yükleyerek elde ettiği bir yargı olması anlamında öznel bir yargıdır. Onun ahlaksal anlam dışında bir doğruluğu söz konusu değildir; fakat geçerliliğinden söz edilebilir.

Bireylerin hiçbirinin hiçbir ahlaksal değere sahip olmadığı bir toplum var olamaz. Onların birlikte yaşaması olanaklı değildir. Demek ki bir toplumun bireylerinden en azından bazılarının değer duygusuna sahip olması kaçınılmazdır. Ahlak birlikte yaşama için gerekiyorsa, ahlaksal buyruğun temeli de bu birlikte yaşamada bulunması gerekir. Toplumsal yaşamın her alanında yazılı olmayan, bozulması durumunda, kimsenin ceza görmediği kurallar vardır; onlara karşı yalnızca kınama, ayıplama gibi tutumlar sergilenir. Ahlak kuralları bunlardandır (Soykan, 2004).

Değer denilen kavramın ontolojik(varlıkla, toplumla ilgili) bilgi ile ahlakla ilgili boyutları var. Bu bakımdan o, değişik şekillerde tarif edilmektedir. Mesela Hilmi Ziya Ülken değeri “ fiillerimizin yöneldiği gaye” olarak tanımlıyor. Bu tanım doğru görülebilir, ama bize göre değeri tam ifade etmiyor. Mesela bir soyguncunun, bir katilin de fiillerinin bir gayesi vardır. Bu gaye değer olmamalı. Çünkü hem kötülükten alıkoymuyor, hem de insanlara zarar veriyor. Bir başka tarif ise “ olguya karşı insanın aldığı bir tavır” şeklindedir. Bu tanım da kapsamlı görünmüyor, yanlışlardan alıkoyucu görünmüyor. Aslında bu tarif zihniyetin tarifi sayılır. Bu bakımdan değeri “insanları kötülüklerden ve hatta günahlardan alıkoyan inançlardır.” Diye tarif etmek daha doğru olacaktır. Çünkü

değerler inançlara dayanır. Mesela “ben inanıyorum ki arkadaşım yalan söylemez” demek, onun bütün zaman ve mekanlar boyunca yalan söylemeyeceğine inanmaktayım demektir ki bu da devamlılık ifade eden sübjektif bir haldir (Ülken, 2001).

Ahlak konusundaki değer yargıları ve normlar, tanrısal bir güç tarafından buyurulmuş ya da herhangi bir üstün töre yasasından türetilmiş, ebediyen geçerli normlar ve buyruklar olmayıp, insanların maddi toplumsal gereksinimlerinden kaynaklanır, bunları yansıtır veya bunlarla birlikte değişime uğrarlar.

2.1.5. Değerlerin Özellikleri

Değer kavramının, tutumların, kanaatlerin ve eylemin tahmin edilmesinde ve açıklanmasında güçlü bir analiz kaynağı olduğu görülmektedir (Schwartz, 2005). Değerler kültür ve topluma anlam veren ölçütlerdir. Bu durumdan dolayı son dönemde pek çok araştırma yapılmış ve değer kavramı temel alınmıştır. (Allport, 1961; Feather, 1975; Hofstede, 1980, 2001; Inglehart, 1977, 1999; Kohn, 1969; Kluckhohn, 1951; Morris, 1956; Rokeach 1973; Scott, 1965; Schwartz ve Bilsky, 1987; Smith, 1969) gibi pek çok yazar 1950’lerden itibaren tedrici bir biçimde değerlerin temel özelliklerine yönelik ortak bir anlam ortaya çıkarmıştır.

Hayatımıza yön veren, neyin iyi ya da neyin kötü, doğru ya da yanlış, güzel veya çirkin olduğuna dair değerlendirmeler yapmamızı sağlayan standartlar olarak değerlerin, daha iyi anlaşılabilmesi için onların özelliklerine ve işlevlerine de değinmek gerekmektedir. Söz konusu araştırmacıların değer kavramına yüklediği temel özellikler şu şekilde özetlenebilir (Schwartz, 2005; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000):

1.Değerler inançlardır: Değerler duygularla iç içe olan, nesnel duygulardan tamamen arındırılmamış inançlardır. Zihinsel yapılar ile duygular arasında yakın bir ilişki vardır. Değerler bir şekilde aktive edildiğinde duygular, değerleri sarıp sarmalar. İnsanlar için önemli olan bir değer, tutkuyla ve heyecanla savunulur. İnsan için önemli olan bir değer, savunmasız kaldığında (tehdit edildiğinde), umutsuzluk doğar. Diğer taraftan önemli bir değer ifade edilebiliyor ve o değere uygun bir gerçekleşme oluyorsa, insanlar mutlu

olmaktadır. Fakat objektif /öznel olmayan / tarafsız ve soğuk bir inanç değil, kimi zaman içinden çıkılmayacak / kaçınılmaz derecede güçlü duygularla bağlanmış /bağlanılan inançlardır. Motivasyonel bir yapıya sahiptir (Özkul, 2007).

2.Değerler istenen amaçlarla ilişkilidir: Değerler, eşitlik gibi bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan yardımseverlik gibi davranış biçimleriyle ilişkilidir. İnsanların ulaşmak için gayret gösterdikleri arzu edilen /edilebilir hedefleri kapsarlar ve bu hedeflerle ilgilidirler. Özel/spesifik hareketlerin/davranışların ve durumların üzerinde bir kavramdır. Soyut hedeflerdir. Bu soyut yapısı değerleri, genellikle özel hareketler, nesnelere veya durumlarla ilgili olan norm ve tutum gibi kavramlardan ayırt etmektedir.

3.Değerler durumlar üstü bir kavramdır. Değerler, iş, okul aile gibi tüm toplumsal durumlarda, tanıdığımız tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin hepsinde geçerlidir. Bu niteliğiyle değerler, spesifik davranış ve durumların üstünde bir kavramdır. Örneğin saygılı olma ya da dürüstlük gibi bir değer işte, okulda, ailede geçerli bir değerdir. Olayların, insanların, davranış biçimlerinin, hareketlerin değerlendirilmesinde ve seçilmesinde rehberlik ederler. Değerler, bir durumun diğerine karşı görece önemliliğine göre düzenlenir. Sıralanan bu değerler örgüsü, değer önceliklerinin oluşmasını sağlar. İnsanların değer şekilleri, onları bireysel olarak tanımlayan / ifade eden / karakterize eden değer önceliklerinin düzenli bir sistemidir. Değerlerin bu hiyerarşik özelliği de onları normlardan ve tutumlardan ayırt edicidir.

4.Değerler birer standart ya da kriter vazifesi görür: Bir davranış, söz ya da kişinin iyi - kötü, adil - adil değil gibi tercih edilme kararında referans olarak kullanılır.

5.Değerler önem derecesine göre sıralanır: Kültürler ya da bireyler bazı değerlere diğerlerine nazaran daha fazla önem verir. Örneğin kazanmak, başarmak gibi değerlere, Batı toplumlarında daha çok önem verilmektedir. Dolayısıyla kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle (değer örüntüleriyle) betimlenebilirler.

6.Değerler bir örüntü meydana getirir. Değerler seti (örüntüsü) pek çok davranışı birlikte etkiler. Örüntüyü oluşturan değerler birbirinden farklı amaç ve niteliklere sahiptir.

Daha çok önem verilen değer davranış üzerinde daha çok etkilidir. Örneğin “uyum ve özerklik değerleri” farklı tavır ve davranışlara yol açar. Sonuç olarak her değer bir fonksiyonu vardır; bu fonksiyonlar birbiriyle zıt olabilir.

Değerler; sosyal olaylar ve konular karşısında belirli pozisyonlar almamızı sağlar. Belirli bir dünya görüşünü, siyasi veya dinsel ideolojiyi bir diğerinden üstün tutmamızı sağlar. Kendimizi ve diğer insanları tanımamıza rehberlik ederler. Kendimizi ve diğer insanları ödüllendirebileceğimiz veya cezalandırabileceğimiz, değerlendirmeler yapmamızı ve bir yargıya varmamızı sağlar. Karşılaştırma sürecinin merkezinde yer alırlar; biz onları ahlakımızı ve diğer insanlardan daha yetkin olup olmadığımızı belirlemek için standartlar olarak kullanırız. Standartlar başkalarını etkilemek ya da ikna etmek için kullanılır, hangi inançların, tutumların ve eylemlerin mücadeleye karşı çıkmaya ve tartışmaya değer olduklarını bize anlatırlar. Psikoanalitik anlamda, inançların, tutumların ve davranışların nasıl rasyonelize edildiğini bize gösteren standartlardır.

Değerlerin zihni süreçleri organize etmede önemli bir rol oynadığını belirten Ünal (1981), Bruner ve arkadaşlarının yaptığı bir deney ile bu durumu açıklamaktadır: Yapılan deneyde, bir değeri temsil eden kelimelerin, görsel kavrama eşiği, diğerlerinden yani nötr uyarıcılardan daha düşük olmuştur. Dolayısıyla bunlar daha çabuk algılanmışlardır. Bu durum, kabul edilebilir uyarıcılar için eşiğin düşük, kabul edilmeyen uyarıcılar için ise eşiğin yükselmekte olduğunu göstermektedir. Yani sahip olduğumuz değer, burada algısal bir savunma hizmeti görmekte ve uyarıcıların seçilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Algısal seçicilik fenomeni; yüksek değerdeki uyarıcılar için algılama eşiğini düşürür (seçici duyarlılık). Kişinin bireysel değerleri ile tutarlı olmayan veya onları tehdit eden algılamalara ve hipotezlere karşı engeller koyar (algısal savunma). Bireyin hâkim değer oryantasyonu ile uygunluğu içinde, algısal tahminleri yönetir (değer rezonansı). Ayrıca tepkilerin şiddetlenmesi de değerlerin algılar üzerindeki bir başka etkisini göstermektedir (Ünal, 1981).

Değerlerin önemli özelliklerden biri de karar alma sürecinde oynadıkları belirleyici rol sebebiyledir. Değerler karar alma sürecine bütünüyle etki edip onların merkezinde yer aldıkları gibi, yol gösterici ve tercih etmede rehberlik edici karakterleriyle de, danışmanlık

hizmetini yürütürler. Kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik eder, ilgi yaratır ve cesaret verirler. Toplumdaki alternatifleri, iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış şeklinde atıflarda bulunarak belirlediklerinden dolayı bireyin kararlarına, hükümlerine etki eder ve doğru şeyleri yapmaya yöreklendirirler (Ersoy, 2006).

Sosyal değerlerin, belli sosyal sonuçlara yol açtığını belirten Fichter, bu sosyal sonuçların değerlerin genel işlevlerini ifade ettiğini söylemektedir. Ona göre değerler şu işlevlere sahiptir (Fichter 2002). Değerler kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar. Bireyin, çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardımcı olurlar. Değerler, kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde odaklaştırırlar. Çok değerli olan bir nesne, her zaman birey veya grup için en iyi olmayabilir ancak o nesnenin sosyal olarak değerli görülmesi, o nesne için çaba gösterilmesine yol açar. Toplumlardaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın adeta semasını çizerler ve böylece kişilerin hareket ve düşüncelerini en iyi nasıl gösterebileceklerini kavramalarını sağlarlar.

Böylelikle kişiler, çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir. Ayrıca değerler onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlarlar. Değerler, dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar.

Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerdendir. Sosyal bilimcinin ilgilendiği değerlerin şu özelliklere sahip olduğu ortaya konulabilir: Değerler **paylaşırlar**; kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Herhangi bir bireyin değer yargısına bağlı değildir. **Ciddiye alınırlar**; kişiler bu değerleri, ortak refahın korunması ve sosyal gereksinmelerin karşılanması ile birlikte görür. Değerler **coşkularla** birlikte bulunur; kişiler yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür ve hatta ölürler. Son olarak, değerler kişilerarası odayışma ve uzlaşma gerektirdiği için, kavramsal olarak diğer değerli nesnelere **soyutlanabilir**” (Fichter, 2002).

Bu açıklamalardan da yola çıkarak, değerlerin genel olarak, dayanışma, uyum, bütünleşme, tutum belirleme, tercih yapma, pozisyon alma, rehber olma, muhasebe ve hakemlik yapma gibi işlevleri yanında, hedef ve kıstas teşkil edici, düzenleyici, meşrulaştırıcı ve tatmin edici işlevlere sahip olduğunu söylemek mümkündür (Ersoy, 2006).

2.1.6. Bireyde Değerlerin Yerleşimi

Bireyi diğer canlılardan ayırt eden tek farklılığı akıl gücü ile sınırlı değildir. İnsan, aynı zamanda varlık üzerindeki egemenliğini sürdürebilmesi ve bu yöndeki etkinliklerini gerçekleştirebilmesi için hem fizyolojik, hem psikolojik, hem de fizyonomik açılardan da ayrıcalıklı bir türdür (Erdem, vd., 2005).

Ontolojik olarak varlık hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan insan, nesnelere, olaylara, olgulara, diğer insanlara, insanların davranışlarına çeşitli anlamlar yükleyen bir varlıktır. İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinden biri, bir anlam dünyasına sahip olmasıdır. İnsanların anlam dünyasını şekillendiren en önemli unsurlardan biri ise onun sahip olduğu değerleridir. “İlişki kurduğumuz insanlar karşısında tutumumuz, yaşadığımız olaylar ve durumlara ilişkin olarak aldığımız her karar ve ilgili davranışlarımız yaşamımıza vermeye çalıştığımız yönü gösterir. Yaşamımıza verdiğimiz yön ise, insanı ve kendi kendimizi nasıl değerlendirdiğimize bağlıdır” (Kuçuradi, 2013).

Sosyal bir varlık olan insan, varlık sahnesine ilk çıktığı andan itibaren kendisini her yönden kuşatan diğer varlık türlerini tanımaya çalışmıştır. Bununla birlikte bir taraftan çepeçevre kuşatan bu varlık türlerini isimlendirdi, bununla yetinmedi, her nesneye birer anlam yükleyerek onları iyi- kötü, faydalı-zararlı, güzel-çirkin ve daha başka şekillerde değer noktasında bir sınıflamaya tabi tuttu. Böylece değer yaratan, yaşadığı çevreyi değiştiren ve kendini de değiştirip yenileyebilen bir varlık olarak insan her türlü sorunsalın merkezinde yer almıştır (Atay, 1991).

İnsan hareketlerini, davranışlarını, ilişkilerini daima bazı saikler ve ölçüler, normlar çevresinde yapar. İleriye dönük yapabilecekleri de böyle bir çevrenin rehberliği

doğrultusunda gerçekleştirilme eğilimi taşır. Öyle ise insan değer yargılarına sahip bir yaratıktır (Güngör, 1998).

İnsan sosyal ilişki kurmaya gereksinim duyan bir varlıktır ve çevresiyle sürekli iletişim kurmak istemektedir. O, kendisine bir amaç ve hedef belirleyen, bunları gerçekleştirmek için planlar yapan, geçmiş ve geleceği kuşatarak varlığa egemen olma güç ve yeteneğine sahip olan tek varlıktır. İşte insanların kendisine amaç ve hedef seçmesinde, bunları gerçekleştirecek planlar yapmasında rol oynayan en önemli faktörün değer duygusu olduğunu söyleyebiliriz. Zira, insanın iradesini etkileyerek, davranış ve eylemlerini yönlendiren, inandığı ve beğenip benimsediği, değerlerdir (Atay, 1991). Sosyal bilimlerin hemen hemen hepsinde değerler üzerinde durulmuştur.

İnsanlar ve giderek toplumlar üzerindeki etkileri saptanan değerlerin merak konusu oluşu ve bu durumdan yola çıkarak yapılan çalışmalar sonucunda farklı teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerin ortak yanı her birinin evrensel bir değer sisteminin varlığından söz etmesi, başka bir deyişle bütün insanların sahip olabileceğini düşündükleri belli başlı değer biçimleri bulunduğunu saptamış olmalarıdır. Kişinin var olma ve var kalma amacı olarak tanımlayabileceğimiz bu saptama, hemen hemen tüm teorilerin ortak özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklılık ise, insanların bu değerlere farklı biçimlerde ulaşması ve sahip olmasıdır. Her çevre, kültür, dünya daha geniş bakılırsa medeniyet çevresi birer referans çevresidir. Bir şeyin iyi veya kötü oluşu, ahlaka uygun ve aykırı oluşu, hülasa insanı olup- olmadığı bu referans çevresinin kriterlerine, bakış açılarına göre meşruluk veya gayrimeşruluk kazanır. Fertler bu açıdan yaşadıkları dünyaların dışında değillerdir. Genellikle onlar bu çevreye göre şekillenir, çevreyi benimser ve hayatında benimsediklerine, inandıklarına göre uymaya çalışırlar. O zaman, insan davranışlarının arkasındaki gerçeğin “değer” olduğu noktasına gelinir.

Teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki hızlı değişimler değerlere aynı hızla yansımamaktadır. Bu da, “değerlerin keskinliği” olan inançlar varsayımına dayandırılabilir. Gerçekten de “keskinlik” daha değerlerin öğrenilmesi aşamasında yerleşmeye başlar. Değerler çok küçük yaşlarda öğrenildiğinden, “keskinlik” de çok küçük yaşlarda öğrenilir. Aynı şekilde bu “keskinlik” değerlerin inanç sistemi içinde sağlam bir biçimde yerleşmesine yol açtığı için de değişimleri pek kolay olmaz (Erdem, vd., 2005).

Bireysel algılama sürecimizin oluşumunu etkileyen faktörlere bir göz atmak gerekirse;

- İçine doğmuş olduğumuz sosyo –kültürel anlam
- Anne-baba tutumları,
- Genetik faktörler.

Bu faktörlerden söz edilirken; ekonomik sosyal yapı ve kültürel sosyal yapının varlığı unutulmamalıdır. Bunlardan, özellikle kültürel yapı, dini inançlar, sanat gibi toplumsal gerçeklikler dünyaya bakış tarzımızı, hayal gücümüzü deneyimlerimizi etkilemektedir.

İnsanda değerlerin gelişimi doğumundan itibaren bir süreç izler. İyi ve kötü fikirleri doğrudan doğruya haz ve üzüntü duygularına bağlı bulunan yeni doğmuş çocuk (Montagu, 2005), soyut zekâsının gelişim oranıyla birlikte içinde bulunduğu, önce ailesinin sonra toplumun ve diğer toplumların değerlerini çeşitli öğrenme yöntemleriyle (bilişsel, davranışçı ve sosyal öğrenme vs.) içselleştirir. Ana-babanın değerlerinin toplumsal değerleri yansıtmasıyla birlikte, bu değerler toplumsal değerlere kıyasla çocuk üzerinde daha etkilidir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Afşar Timuçin'e göre insan bir değer varlığı olarak betimlenmektedir. Bireyin yaşamını yönlendiren *yarar değerleri* ve *yüce değerleridir*. Yarar değerleri, insanın yaşamına uygun koşullarda sürdürmesini sağlayan değerler olarak tanımlanır. Bunların neredeyse tümü biyolojik gereksinimlerin karşılanmasıyla ilgilidir ki, örneğin; “yemek yemezsem yaşayamam gibi.” Yarar değerleri bireyi içgüdüsel varlığının hemen eşiğinde karşılarlar. Dolayısıyla, insan yaşamı için önemli olan yarar değerlerin belli bir ölçülülükte etkin kılınması gerekir (Timuçin, 2005).

Yine düşünüre göre değer, bir insanın yaşamında evrensel bir amaç oluşturabilecek kadar vazgeçilmez olan şeydir. Yaşamın devamlığı için de, yaşamını anlamlandırmak için de değerler zorunluluğu olan şeylerdir. Özellikle yüce değerler kavranışı bakımından tohumlara göre değişiklikler göstermektedirler. Yüce değerler bireysellik temelinde oluşmaya başlar ve evrene açılır. Onu belirleyen ise, bireyin bilinç koşullarıdır. Buradan hareketle denilebilir ki, değer yaratmak ve değeri değer diye belirlemek ancak bireyin sorumluluğuna girmektedir.

Bireyde kimliksel gelişim bebeklikten itibaren bilinçli olarak ya da farkında olunmadan aktarılan değerlerle oluşmaktadır. Aynı birey, cinsiyet farklılığını ve cinsiyet rolleriyle ilgili duygu ve davranışlarını, toplumsal adet ve geleneklerin etkisiyle yaşamın başlangıcından itibaren içinde bulunduğu kültürden, ailesinden ve yaşantılarında öğrenmiş ve anne babasından uzaklaşarak/ ayrışarak duygusal bağımlılığını kazanmıştır. Böylece gelişen cinsel kimlik sonucunda cinsiyetine uygun davranışlar sergilemeye başlamıştır. Bireyler doğuştan itibaren çevre tarafından cinsiyetine uygun davranışlar sergilemesi beklenmektedir. Örneğin; ilkokul kitaplarında kız çocuklarının mutfakta annelerine yardım ediyor şeklinde resimlerin sergilenmesi bireylerin yapmaları gereken davranışları göstermektedir.

Bu arada, önemli fiziksel değişimler de geçirmeye başlayan birey, kimliksel özgüllüğünü de oluşturmaya başlamıştır. Özellikle çocuklukta sağlıklı gelişim, bu evrede kimlik kazanımını da kolaylaştırıcı bir role sahiptir. Dolayısıyla toplumca kabul edilen sosyal tutum ve fikirler birey tarafından bir yönüyle benimsenmeye bir yönüyle de özümsemeye başlanmıştır. Kısacası, birey kendisi için gerekli olanları öğrenirken; toplumla bütünleşmek adına gerekli olanları da kendi benliğinde oluşturmuştur (Avcı, 2007).

Spiro'ya göre ister beğenelim ister beğenmeyelim, toplumumuzun değerlerini yerleştiren mekanizma şu şekildedir: çocuk, anne ve babası tarafından, en küçük yaşından itibaren "iyi" davranışları için ödüllendirilir, "kötü" davranışları için cezalandırılır. Çocuk ancak "iyi" davranışlarda bulunarak dikkatleri çekebileceğini, sevgi ve şefkat göreceğini öğrenir. Büyüdükçe, "iyi" olan davranışlarının aynı zamanda ahlaka uygun, doğru ve yapılması gereken davranışlar olduğu kanısına ulaşır. Kısacası çocuk, anne ve babasıyla özdeşleştirme kanalıyla bir süper ego kurmaya başlar, ailesinin doğru bulduğu değerler uygular. Toplumun "norm"u kişilerin "değer"i haline gelir. O da ileride kendi çocukları için aynı süreci işletecektir (Mardin, 1992). Spiro'nun bu yaklaşımı gerçekte birey ve toplum yaşamında eğitimin rolü ile ilişkilendirilebilir (Ülken, 1967).

Kohn (1969) ve Kağıtçıbaşı (2000), ana-baba, değerleriyle sosyal sınıfa bağlı iş rollerini açıklayan çalışmasında, orta sınıfta özerklik ve kendini idare etmenin çocuğun sosyalleşmesini desteklediğini, çünkü orta sınıfın yaptığı işlerde bireysel karar vermenin

gerekli olduğunu; işçi sınıfındaki ana-babaların ise itaat ve uyuma değer verdiğini çünkü işçi sınıfın yaptığı işlerde bunların daha işlevsel olduğunu ileri sürmüştür.

Bireyin toplumla nasıl bütünleştiği sorunu, hemen hemen tüm sosyologların dikkatini çekmiştir. Durkheim'ın bütünleşmeyi açıklamak için başvurduğu “toplumsal olgu” kavramı, bireyin üzerinde dış bir baskı yapabilecek, genellikle toplumun tümünde uygulanan ve bireysel varlıktan bağımsız bir nitelik taşıyan herhangi bir davranış şekli olarak belirtilmiştir. Ayrıca, bireysel bilinçlerin üzerinde olan ve onları sürekli olarak etkisi altında bulduran toplumsal bilinç, toplumun birey üzerinde kurduğu kontrol mekanizmasını daha da sağlamlaştırmaktadır. Belli bir toplumda en genel ve soyut bir düzeyde, doğruluk, namus, başarı, dayanışma gibi olağanüstü bir çeşitlilik gösteren dar anlamda değerler yer almaktadır. Sonra bu değerlerin, belli bir role uygulandıkları zaman aldıkları biçimleri gösteren normlar gelmektedir. Değerler, belli bir toplumda, bireysel ve grupsal yaşamın düzenini sağlamak amacıyla norm ve törelere dönüşürler. Başka bir anlatımla, değerlerin toplumsal bir etkinlik kazanmaları norm ve töreler yoluyla sağlanmaktadır (Avcı, 2007). Toplumsal normu, değer ve kanaatlerden ayırt etmek neredeyse olanaksız olmaktadır (Tolan, 1978).

İnsanlar yaşadıkça öğrendiği değerlerin sayısı da artmaktadır. Bu değerlerden bazıları daha önce öğrendiklerine ters gelen değerler olabilir. İşte bu anda değerler arasında çatışma çıkmakta, bunun sonucunda kişi hangi değerın kendisi için önemli olduğuna karar vermek durumunda kalmaktadır. Bu çatışmaların şiddetine ve yoğunluğuna bağlı olarak, bir değeri diğerine tercih edebilmekte ve bu tercihinin göre de değerlerini hiyerarşik bir düzene sokmaktadır. Çoğu zaman değerlerdeki değişme, bu sıralama sonucunda ortaya çıkmakta ve değerlerin yoğunluğu veya seyrekliği böylece belli olmaktadır. Çatışma durumlarında yapılan sorgulamalar, genellikle korunmak istenen değeri daha etkin kılma yönünde olmaktadır (Erdem, vd., 2005).

İşte, bireysel düzeyde insanların değer ölçütlerinin incelenmesi tutum ve davranışlar hakkında önemli ipuçları verecektir. Toplumsal düzeyde farklı kültürlerin ve toplumların kıyaslanması ise, o toplumdaki ideal düşünme ve davranma biçimlerini ve değerlerin gelişmesinde etkili olabilecek faktörleri anlamakta önemli olacaktır.

Elbette, değerin oluşumunda göreneklerin ve alışkanların da büyük ölçüde etkili olduğu doğru bir ifadedir. Bununla birlikte onun her Şeyden önce bireysel bilinç koşullarıyla ilgili olduğu da gözden kaçırılmamalıdır (Timuçin, 2005).

İnsanlar, doğayla ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde üstlendiği rolleri, bu rollerin gerektirdiği Şekilde gerçekleştirmek zorundadırlar. Bu durum insanlara hem kendi tabiatının hem de toplumsal bir varlık oluşunun yüklediği bir zorunluluktur. İnsanlar toplumda farklı rollere sahip oldukları için onlardan bunlara uygun davranış sergilemeleri istenmektedir. İnsan eylemlerinin çokluğu ve kişiden beklenen davranışların farklı olması, onu bazı davranışlara öncelik verme ya da o davranışlar arasında bir tercih yapmak durumunda bırakabilir. Bu durumda insan, hangi davranışı, nasıl seçeceği, ne zaman ve neye dayanarak yapması gerektiği ile ilgili problem yaşar. İşte insanın bu sorunu çözebilmesi için, davranışlarını düzenleyen, onları önemine göre sıraya koyan birtakım ilkelere ihtiyaı olduğunu gösterir. İnsanın eylemlerini belli bir düzene göre ayarlaması, onun birtakım değerlere ve bir değer duygusuna sahip olması ile mümkün olmaktadır. Değerlere dayanmadan insanın kurduğu bir dünyadan söz etme ve bu dünyayı değerlendirme imkânı yoktur (İdriz, 2007).

Hayattaki kararlarımızı vermemizde ve bu kararlara ilişkin davranışlar sergilememizde sahip olduğumuz değerlerin önemi fazladır. Örneğin boğulmak üzere olan birini kurtarmak için denize atlayan bir kişinin bu davranışının altında insana ve insan hayatına verdiği değer saklıdır. Başka bir örnek verecek olursak, evre değerlerine çok önem veren biri, yere p atma eyleminde bulunmayacaktır. Bunlara benzer birçok örnek, genel olarak insanların hayatının değerler üzerine kurulu olduğunu gösterir (Dilmaç ve Deniz).

Bundan dolayı değerler, insanın varlık Őartlarıdır, demek yanlış olmaz. İnsan, değerlerini varlıklarla kurduğu ilişkiler neticesinde meydana getirir. İnsan var olanlar hakkında edindiği bilgileri kullanırken elde ettiği sonuçlar, onu değerler kazanmaya götürür. Elde ettiği bilgileri, bazı ölçülere göre kullanır. Bunları keyfi olarak kuralsız-ölçüsüz bir Şekilde kullanamaz kullanırsa kendisine büyük zarar verebilir (Bolay, 2007).

2.1.7. Modernizm Ve Değişen Değerler

Akademik çerçevede modernleşme kuramı yoğun eleştirilere maruz kalmış ve “modernite- modernleşme- modernizm” kavramları ele alınmıştır. Böylece birey ve toplum yaşamı yorumlanmaya çalışılmıştır.

Modernite terimi, XVIII. Yüzyılda “aydınlanma” ile birlikte batıda kullanılmıştır. XIX. Yüzyılın sonları ile XX. Yüzyılın başlarına gelindiğinde ise, Alman sosyolojisinde terim olarak kullanılmıştır (Kongar, 1995).

Modernite bir süreç, bir proje ve de bir iddia içermektedir. Çünkü modernite; sanayileşme ve Fransız devrimi gibi önemli süreçler ile yol bulmuş ve evrensellik düşüncesi ile yayılmak isteyen büyük ve karmaşık bağlamları olan batı merkezci bir sistemdir (Öztürk, 2010).

Weber ve Marx gibi düşünürler modernliği, feodalizm veya orta çağı izleyen çağa gönderme yapan tarihsel bir dönemleştirme terimi şeklinde teorileştirmiş iken farklı düşünürler ise geleneksel toplumların karşısı manasında, yenilik, ıslahat, dinamizm şeklinde bir kavram olarak ifade etmişlerdir (Best, 1998).

“Klasik çağ”dan “modernizm” me geçiş ile birlikte dinin ve kilisenin egemenliğinde olan batı düşünce dünyası din etkisini kaybetmiş akıl ve aklın egemenliğinde ortaya çıkan felsefi ve bilimsel söylemler her türlü yaklaşımı yeniden şekillendirmiştir. Böylece dinin kutsal, soyut ve tanrı temelli açıklamalarının yerine bilimsel, somut ve akıl odaklı değerlendirmeler kullanılmıştır (Çolak, 2008).

Foucault'nun görüşleri çerçevesinde yapılan çalışmalara göre modernizmi XVIII. Yüzyılda aydınlanma ile başlamış, XX. Yüzyılın ilk yarısına kadarki süreç içerisinde değerlendirmek mümkündür. Söz konusu değerlerin temel kavramları rasyonellik, aklın egemenliği, mantık, bilimsel ve evrensel doğrular, sistematik düşünme ve pozitivism olmuştur (Çolak, 2008).

Modernizm aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan, hümanizm ve demokrasi temeli üzerine düşünülen düşünce sistemidir. Modernleşme kuramı, çok yoğun eleştirilere konu olmuştur, fakat geçmişte çok fazla popüler olmasına rağmen son dönemlerde etkisini azaltarak akademik camianın ilgisini çekmektedir. “Modernite-modernleşme ve modernizm” kavramları ile birey ve toplum yaşamı birçok yönden ele alınıp yorumlanmaya çalışılmıştır. Giddens; modernleşme kuramı ile ilgili kuramın yanlış önermeler üzerinden temellendirilmesinden bahseder bu kuramın batı kapitalizminin dünyanın geri kalan bölümü üzerindeki egemenliğine ideolojik bir savunma aracı olarak hizmet ettiğini belirtir (Giddens, 2005).

Modernite ile ilgili ruh ve aklın sahipsiz kalması geçmişin değerlerinin teker teker tükenmesi anlam sağlayan kaynakların aşınması sonucu bireylerin akıllarının put şeklinde önlerine sunulması gibi ifadeler yer almaktadır. Bu tanımlarda modern olan insan endişe insanı olarak ifade edilmiş, modernitenin bireyi bir yere bağlanamayışı nedeni ile ciddi bir boşluk içinde göstermiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçtikçe modernleşme yönünde bir artış gerçekleşmiştir. Geleneksel yapının çözülmesinin nedeni olarak geleneksel anlam sağlayıcıların tarihe karışması gösterilmiştir. Modernitenin ilerleme ideolojisinin geçmişin tamamen kötü ve ilerinin muhakkak çok iyi olacağı şeklinde bir söyleme dayandırılması onun kendi içindeki tezatlığı temsil ettiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde modernleşmesinin, ruhun gereksinimlerini görmezden geldiği, akli sürekli beslediği, egoyu yükseltirken ruhun feda edildiği belirtilmiştir (Sayar, 2005).

Genelgede küreselleşme bir taraftan siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmenin ve yeni imkânların kaynağı, diğer taraftan bireyi, aileyi, toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların ortaya çıkmasının nedeni olarak belirtilmektedir. Bu risk ve sorunların çözümünde, toplumun sahip olduğu milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerin sonucu olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma gibi kazanımların öncelikle referans olarak alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Yazıcı, 2013).

Modernizm ile birlikte ilk defa gelenek bir kötülük değilse bile, en azından hata olarak algılanmaktadır. Değişmenin kendisi değer haline gelmiştir. Taklit veya sadece bir akıma geleneğe bağlanmak yetersizlik şeklinde algılanmakta böylelikle kurumların, malların, nesnelere, fikirlerin aşınmalarının hızlanması bir gelişme şeklinde hissedilmektedir. Bütün insanlar yenilikçi olduklarını belirtip durağanlığın baş döndürücü duygusundan uzaklaşmak istemektedir (Baechler, 1994).

Dünya üzerinde yaşayan eski Türklerde değerler yazılı olmasa bile kanun hükmünde olan töre tarafından belirlenmiştir. Kadın ve erkeklerin birbirleri üzerinde hakları vardı. Eski Türklerde kadın, şerefın, namusun simgesi olarak çok değerli görülmüştür. Erkeğin tamamlayıcısı şeklinde sürekli sosyal hayat içerisinde onun yanında yerini almıştır. Böylelikle gerek aile içerisinde ve gerekse sosyal hayatta kadın, faal bir rol oynamıştır. Türkler genelde tek kadınla evlenmiş, evlenilecek kız egzogami(dışarıdan) kaidesi uyarınca, yedi veya dokuz göbek uzaktan seçilmiş, kızların rızası alınarak evlilik gerçekleştirilmiştir (Eröz, 1991). Erkek, ailenin sorumlusu olarak görülmüştür. Bundan dolayı Türk aile yapısında, geleneksel ailenin bir özelliği olarak aile içi kararların, baba otoritesi tarafından verildiği ifade edilmektedir (Saran, 1975). Fakat bu kadının tamamen sosyal hayat sahası içerisinde olmadığı manasına gelmemektedir.

Eski Türk toplumlarında ve özellikle göçebelik dönemlerinde kadın, erkeğin üstlendiği çoğu rolü üstlenmiş ve cemiyet hayatına aktif olarak katılmıştır. Kadının erkek gibi ata binip, ok atıp ve kılıç kullandığı ifade edilmektedir. Yani kadın en eski dönemlerden itibaren çalışma hayatı içerisinde (Doğramacı, 1992). Eröz ve Güler (1999) de Fransız etnolog Grenard'a dayanarak, tarihi süreçte Türk kadınının kocasının yanında bulunduğu sadece ev içerisinde değil, aynı zamanda pazarda ve tarlada hayat arkadaşı ve yardımcısı olduğunu, kadının iktisadi ve hukuki hürriyetinin de bulunduğunu ifade etmektedir. Yani kadın insanlığın var oluşundan beri annelik ve ev işlerinin yanında üretim hayatına da katkıda bulunmaktadır (Demir 1991). Aynı zamanda eşler arasında karşılıklı saygı, şefkat ve sevgi bulunmakla birlikte, manevi bağlar ve dayanışma Türk ailesi içerisinde oldukça önemli değerler şeklinde algılanmıştır (Nirun, 1994).

Toplumsal yapının statik olmaması değişimlere açık, dinamik bir yapı karakterine sahip olması, bünyesinde yer alan sosyal ilişkilerin ve değerlerin de zamanla etkilenip değişmesine sebebiyet vermektedir. Bu doğrultuda toplumsal davranışların önemli bir belirleyicisi olan cinsiyetle alakalı roller ve değerler de zamanla çeşitli faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Bunların başında, toplumsal ve kültürel yapıları köklü ve önemli değişmelere zorlayan modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin yarattığı etkiler gelmektedir. Modern zihniyet ve sosyal koşulları ile birlikte kadınların çalışma hayatına girişı ve eğitim durumlarındaki yükselme, erken evlenmelerde ve çocuk sahibi olmada bir azalmaya neden olmuştur.

Bu durum, kadının geleneksel rollerinde önemli değişmeleri getirmiştir. Ayrıca bu süreçteki edinilen eğitim imkânları ve kadınların iş hayatına girmesi cinsiyet rollerinin algılanmasında ve yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur (Tallichet ve Willits, 1986). Kadınlar bir yandan aile içerisinde kararlarda ve bazı rollerde daha aktif olurken, diğer taraftan üstlendiği geleneksel rollerini de toplumsal kurumlara ve yapılara devretmiştir. İş bölümü açısından geleneksel toplumda ev içi işleri gerçekleştiren kadın, artık modern sosyal hayat içerisinde erkeklerle benzer işlerde çalışmaya başlamış ve cinsiyet rolleri birbirine yakınlaşmıştır. Modern toplumlarda iş hayatına atılan kadın, sosyal hayat içerisinde kendisini daha fazla gösterirken, artan sorumlulukları beraberinde yeni problemlerin de doğmasına neden olmuştur. Geleneksel rollerin henüz tam olarak değişmediği ve aile içi ilişkilerde geleneksel rollerin sürdüğü bir ortamda kadınların çalışması, ev içi sorumluluklarına ek bir yükü de beraberinde getirmiştir. Bu sürece yeteri kadar destek çıkmayan ve değişimi gerçekleştiremeyen eşler arasında çoğu zaman çatışmalar ve huzursuzluklar yaşanmıştır. Burada mağdur olan ise çoğu zaman ailenin en küçük üyeleri çocuklar olmuştur.

Modernizm ile birlikte XX.yüzyıl demokrasinin, endüstriyel devrimin ve kentleşmenin hızlı bir şekilde değiştiği bir dönemdir. Bu dönemde insan hakları ve buna bağlı olarak da kadın hakları konusunda konuşulmuştur.

Kadın, bu yüzyılda kamusal alana inmiş böylece kadının karşılaştığı sorunlar artarak şekil değiştirmiştir. Bu yüzyılda teknolojik gelişmeler ve ABD’de sürdürülen feminizm

hareketler neticesinde kadınlar toplumsal hayatın içinde yer almaya başlamışlardır. Bu döneme dayalı eşitlik düşüncesi ile, fabrikaların ortaya çıkışı, makinelerin gelişmesi ile dönüşüme uğrayan yeni bir dünya geçmişten kurtularak yükselmektedir. Geleneksel üstünlük biçimlerinin ortadan kalması ve cemaatvari bağların gevşemesi veya kopması yönünde ilerleyen bir dünya ortaya çıkması kadınlarında toplumdaki konularının değişmesine neden olmuştur. Modern öncesi dönemde; muhafazakâr aile yapısı mevcuttu, kadının işi evinin içiydi, ev dışı işler erkeklerin hâkimiyeti altındaydı ama kadının fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamasıyla birlikte kadının evdeki konumu değişime uğradı, ev dışında işle meşgul olunca değerleri de değişime uğradı. Artık erkek hâkimiyetinde değildi. Çalışan bir kadındı ve her türlü alanda değişimler yaşandı. Kadınların hukuki, eğitim, siyasi, sağlık alanlarında yeniliklere gidildi “birey haline gelindi”.

XX.yüzyıl endüstriyel devrimin, kentleşme ve demokrasinin hızla değiştiği bir dönem olmakla birlikte kadınların insanca haklar edebilmek için mücadele edip eylem yaptıkları bir dönemdir. Kadın XX.yüzyıla geldiğinde teknolojik gelişmelerin ilerlemesiyle toplumsal hayatın içinde yer alabilmiştir. Sanayi devrimin etkileri ve teknolojik gelişmeler sonucunda ülkeler birbirleri üzerinde egemen olabilme yarışı içine girmiş yarışın kendini en belirgin şekilde gösterdiği birinci dünya savaşı ile birlikte, bireyin sosyal yaşamında, iç dünyasında ortaya çıkan parçalanmışlıklar düşünsel, sanatsal ve yaşamsal alanlardaki üretim süreçlerinde de etkili olmuştur. Kadınlar bu süreçte belirleyici ve etkin roller alarak ülkeleri adına her türlü fedakarlığı yapmak için hazır bulunmuşlardır. Savaş sırasında, kadınlar sanayi sektöründe etkin rol almışlar fakat hizmet sektöründe ağır işlerde çalışan kadınlara düşük ücret verilmesiyle birlikte, yasal hakları göz ardı edilmekte yaptıkları en küçük hatalar bile kötü davranış şeklinde algılanmakta ve sendikalarda yer almaları engellenmekteydi.

İkinci dünya savaşı ve sonrası yıllar (1960'lara kadar) kadınlar için yeni yapılanmaların kapısının aralandığı yıllar olmuştur. Kadınların özgürce hakları elde edebilmek için eylemde buldukları belirtilmektedir (Kozlu, 2009).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise kadınlar iş yeri, sendika, okul gibi idari kadrolarda yer almaya başlamıştır. Özellikle 1930'larda, Fransız kadınları modernleşmeyle birlikte kendilerini yenilemeye ve çeşitli iş alanlarında (sendikalaşma, edebiyat gibi sanatın çeşitli dalları ve işyerlerinde yönetici kadrolar gibi) yer almaya, bunun sonucu olarak da kişiliklerini gerçekleştirme ve bireyselleşme yolunda önemli adımlar atmaya başlamışlardır. Bu süreçte kadınların geleneksel yapıya karşı değişimi talep eden radikal karşı çıkışlarının yanı sıra çeşitli alanlarda elde ettikleri başarılarının da dikkat çekici biçimde arttığı görülmektedir. Fransa'nın yanı sıra İngiltere, Almanya gibi dönemin diğer egemen güçlerinde de kadınlar haklarını aramak üzere çeşitli eylemler gerçekleştirdikleri görülmüştür.

Kadınlarla ilgili birçok farklı gelişme olmasına rağmen toplumsal yapıdaki alanı hala ailesiyle sınırlıdır; erkek dışarıyla olan bağı kurarken ve ev için gerekli olan ihtiyaçları sağlarken, kadın -ilk başta biyolojik yapısından dolayı- çocuğun bakımı, büyümesi, onun için sağlanması gereken sağlıklı ortam sebebiyle ev içinde bırakılmıştır. Kadın, ailenin özel-mahrem alanı olan evin, erkek ise kamusal alanın temsilcisi olarak gösterilmiş, evin dışında yapılan çoğu iş erkeklerle ilişkilendirilmiştir. Kadının işi evi olarak algılanmış, kadın sokakta alışveriş yapmak, çocuğunu gezdirmek gibi yine aile için yapılması gerekenleri yapmıştır. Nitekim özel alanın ve kamusal alanın nerede başlayıp bittiği, bazen özel alana ait olarak görülen problemlerin devletin yasaları tarafından çözülüp çözülemeyeceği ya da devletin müdahalesinin özel alanı yok sayması anlamına, gelip gelmeyeceği gibi sorular, feminizmin⁴ tartıştığı diğer konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının kamusal alana çıkması, özel sorunlarını kamusal sorunlar haline getirmesinden daha çok kadının kamusal bir özneye dönüşmesi, kendini sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda ortaya koyması, tartışması ve dönüştürmesi biçiminde anlaşılması gerektiği görüşü, 1970'li yıllarda feminizmin temel sorunsalı olmuştur.

Modernleşmenin ne olduğunu özetleyip belirtmek gerekirse; modern dünyayı oluşturan endüstrileşme, kentleşme, bireyselleşme, sekülerleşme, kültürel farklılaşma, rasyonelleşme, metalaşma süreçlerini ifade edilen terimdir denilebilir.

⁴ Kadınların haklarını tanıyarak bu hakların korunması amacıyla eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için verilen bir mücadeledir.

2.1.8. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin çeşitli sınıflandırmaları ve tanımları yapılmış fakat yapılan sınıflandırma ve tanımların tamamen doğru olduğu, sınırları net belirlendiği, iç çelişkilerinin olmadığı söylenemez. Değerlerle ilgili yapılan tanımlara bakıldığında; değerler toplumsal bağlamda, toplumsal değerler; bireysel bağlamda bireysel değerler; küçük gruplar bağlamında ise aile değerleri vb. olarak çeşitlere ayrıldığı görülmüştür (Yazıcı, 2013).

Değer kavramı, pek çok sosyal bilimsel disiplin tarafından kullanılan psikolojik kavramlardandır. Bu konuya eğilen antropologlar, sosyologlar, siyasal bilim adamları ve psikologlar, kültürel- sosyal, kurumsal ve bireysel değer sistemlerine farklı anlamlar yüklemişlerdir. Temel değerlerin neler olduğu ve değerlerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler öne sürüldüğü için hem değerlerin tanımlanmasında güçlükler yaşanmış hem de bu durum değerlerin sınıflandırmasını da etkilemiştir. Dolayısıyla herkes tarafından kabul edilen bir değer sınıflamasından bahsedilememektedir.

Değerlere yönelik sınıflamalar insanların hayatları için önemli olan aile, vatan, din ve çalışma gibi olgular dikkate alınarak yapılmıştır. Rokeach, Maslow, Allport, Lindsey, Kokx, Graves'in değerlerle ilgili sınıflamalarını bu olgulara dayandırarak oluşturduğu ve bu alanda yapılan hemen hemen tüm çalışmalarda referans verilen araştırmacıların başında geldiği görülmektedir (Erdem, vd., 2005). Bilim dallarının değerler konusunda bulunduğu ortak nokta doğal bir seçim olması ve bir sistem olarak kabul edilmesidir (Hofstede 2001).

Haz ve acı gibi hazzı; güzel ve çirkin gibi estetik; iyi ve kötü gibi ahlaki; yararlı ve yararsız gibi yararlı; sevap ve günah gibi dinsel; doğru ve yanlış gibi mantıksal değerlerden söz edilebilir.

Genellikle değerler, dini, sosyal, ekonomik vb. açılardan sınıflandırılır. Bir kültürdeki sosyal değerlerin sistematik analizi ile her temel kurumda kullanılan bir değer dizisinin varlığı saptanabilir.

Bir şeyin bizatihi kendisinden dolayı sahip olduğu, kendi içinde ve kendi başına sergilediği değere “ asli değer” denir. Bir şeyin en yüksek sayıda insan için, en yüksek mutluluğa katkıda bulunduğu sürece değerli olduğunu savunan anlayış “yararlı değer anlayışı” olarak bilinirken, iyilik, güzellik, doğruluk gibi değerlerin insandan bağımsız

olarak var olduğunu, kişiden kişiye, kültürden kültüre değişmeyen nesnel gerçekliklere karşılık geldiğini savunan görüşe” nesnelci değer” anlayışı adı verilir.

İyilik, doğruluk ve güzellik gibi değerlerin nesnel bir gerçeklikleri bulunmadığını, kişisel duygulardan, tavır ve gerçeklik yorumlarından başka bir şey olmadığını dile getiren değer görüşüne “ öznelci değer” görüşü denilirken, değerlerin bir kültürden diğerine farklılık gösterdiği, değerlerin kişinin çevresi, kültürü ve mizacı tarafından belirlenen kişisel ve toplumsal tercihlere göre belirlendiğini öne süren değer anlayışı da “görece değer” anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Cevizci, 1999).

Değerlerin; bilmekle veya anlamakla meydana gelen; ya da bilmeye ve inanmaya dayanan değerler diye sınıflandığını görmekteyiz. Değerlerin özelliklerini inceleyebilmek adına sınıflamaya gitmenin araştırmacı için pratik yarar sağlayacağı vurgulanmaktadır. Örneğin; hukuksal bir değerde inanma ile bilgi vasfı eşit; dinsel bir değerde inanma vasfı üstün, bilgi vasfı ise sınırlıdır. Bir başka ifadeyle, teknik değerde bilgi özelliği daha kuvvetli, inanma özelliği ona göre daha zayıf; dini değerde inanma en kuvvetli, bilgi ona göre daha zayıftır. Sonuçta; ister bilgiye, ister inanmaya dayansın; ister maddi, ister manevi, ister aşağı, ister yüksek dereceden olsun, bütün değerler gerçekleşebilmek için onu gerçekleştiren bir şeye muhtaçtır. Ağaçta duran elma bir değerdir; fakat onu arayan ve koparan bir insan gereklidir (Ülken, 2001).

Rokeach’a göre, sosyoloji ve antropoloji değerlerle bağımlı değişken olarak ilgilenirken, psikoloji bağımsız değişken olarak daha çok ilgilenmektedir (Rokeach1973). Bir toplum içinde benimsenen değerler bir değer bütünü yaratarak, insanların inanç, tutum ve davranışlarını rasyonelleştirmesini sağlar (Rokeach 1973). Değerler toplum içinde bütünsel bir sistem oluşturmalarına karşın, yine Rokeach’a göre, toplum içindeki bir kişinin toplumun sahip olduğu bütün değerlerin tamamını benimsemesi mümkün değildir. Ayrıca insanlar farklı toplumlarda farklı derecelerde aynı değerlere sahip olabilirler (1973). Bir toplum içinde ya da farklı toplumlarda yapılan değer araştırmalarında araştırmacılar bu gerçeklerden hareketle farklı değişkenler kullanmaktadır.

Değerlerin ölçülmesi amacıyla Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Sosyal Bilim literatüründe Amerikan deneyciliğinin mantıksal bir sonucu olarak değer ölçüm formları

oluşturulmuştur. Bu ölçüm araçları kültürler arası farklılıkların anlaşılması için de kullanılmıştır. Fakat kullanılan bir çok ölçüm aracı evrensel olarak bütün insanlık değerlerini ölçmede başarısız olmaktadır. Bunun için her bir araştırmacı ya kendi ölçüm aracını geliştirmekte ya da bunların arasından seçilmiş bazı değerleri ölçümlerinde kullanmaktadırlar (Hofstede 2001).

Değer araştırması yapan bazı yazarlar değer sınıflaması yapmaya çalışmışlardır. Milton Rokeach, literatürdeki binlerce değer arasından seçerek, değerleri terminal (amaçsal) ve instrumental (araçsal) değerler olarak ayırmıştır (Gibbins/Walker 2001). Bunların içinde 18 amaçsal, 18 araçsal değer bulunmaktadır. Ona göre amaç değerler hayatın arzulanan amaçlarına işaret etmekteyken davranışının arzu edilen biçimini araç değerler ifade eder. Örneğin Schwartz ve Bilsky, Milton Rokeach'ın hazırladığı 36 maddelik değerler envanterini kendi araştırmalarında kullanmanın yanında eksiklerini gidermek için literatürde var olan çeşitli değerleri de ekleyerek 56 maddelik bir değer listesi hazırlamışlardır (Sener-Hazar 2007). S. H. Schwartz ise değerleri 10 kategoride toplamıştır. Bu kategoriler: güç, başarı, hazcılık, dürtü (uyarım), kendine yönelme, evrenselcilik, geleneksellik, hayırseverlik, uygunluk (uyuma) ve güvenlidir (Lindeman / Verkasalo 2005).

Bu çalışmada Schwartz'ın ölçüm aracını kullanarak farklı sorular ışığında değer ölçeği oluşturduk. Oluşturulan sorularla temel değerlerin kadınların çalışıp çalışmama durumlarına göre değişim gösterip göstermemesinin araştırıldı.

Değer araştırmaları yapan Allport, Vernon ve Lindzey değerleri estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olarak altı grup içinde toplamıştır (Güngör 2000; Kopelman/Prottas/Tatum, 2004). Bu değer alanları insanların yaşamları süresince içinde bulunabilecekleri yaşam sahaları olduğuna göre bu alanlara ait değerleri şu ya da bu şekilde benimsedikleri gözlenebilir (Güngör, 2000). Bireyler toplum içindeki grup ve kurumlara dahil oldukları sürece, sosyalleşmelerinde ve grup aidiyeti geliştirmelerinde değerlerin önemi ortaya çıkmaktadır.

Allport, Vernon ve Lindzey'in 6 gruba ayırdığı değer alanından özgürlük, kendini kontrol etmek, yardımseverlik, sosyal tanınma, itaatkârlık, aile güvenliği, dünya barışı, heyecan verici bir yaşam, konforlu bir yaşam, eşitlik, ulusal güvenlik, entelektüellik, açık fikirli olmak, yaratıcılık, ahlaklı davranmak, bağışlama, Schwartz'ın değer kategorilerinden evrensel, hazzı ve geleneksel değer kategorilerini, Hofstede'nin bireysellik/kollektivizm (dayanışma) ayrımını harmanlayarak, bir değer ölçeği oluşturulmuş ve uygulama sonunda;

1. Geleneksel değerler: yardımseverlik, itaatkarlık, fedakarlık, dayanışma, aile güvenliği, bağışlayıcılık, ahlaklı davranmak, ulusal güvenlik, kendini kontrol etmek,
2. Evrensel değerler: demokratik katılım, entelektüellik, açık fikirli olmak, eşitlik, yaratıcılık, dünya barışı, özgürlük,
3. Hazzı değerler: heyecan verici bir yaşam, tüketicilik, konforlu bir yaşam, sosyal tanınma,
4. Bireysel değerler: rekabet, tutumlu olmak, başarıma isteği,
5. Dini değerler: dindarlık şeklinde değer gruplandırması ortaya çıkmıştır.

Anlam ve değerlerden oluşan dünyada yaşayan insanoğlu anlamlar ve değerleri yaratır. Bundan dolayı insanlar hem kendilerine hem de diğer varlıklara bu anlam ve değerler içinden bakar ve onları kavrayıp anlamaya çalışır.

Dünyanın anlam ve değerlerden meydana gelen bir gerçeklik olmasının temelinde, insanın varoluşunun en temel niteliği olan anlam verme yeteneği ve özgür yaratıcı gücü bulunmaktadır (Günay, 2002). İnsanın anlam dünyasının şekillenmesinde önemli yere sahip olan ve hayatın her alanında var olan değerler, birçok disiplinin konusu olmuştur. Bu durum değerlerin tanımlanmasında olduğu gibi sınıflandırılmasında da bir çeşitliliğe neden olmuştur.

Spranger 1928 yılında değerlerin tespitine yönelik ilk testi yapmış ve "insan tipleri" eserinde, bireyleri değerlerine göre "kuramsal", "ekonomik", "estetik", "sosyal", "politik" ve "dinsel" değerler olmak üzere altı gruba ayırmıştır. Buna göre, *kuramsal nitelikli bireylerin*, bilgiye ve eleştireci düşünceye önem verdikleri, kendisini objelerin güzelliği ve yararlılığına ilişkin yargılardan arındırdığı dikkat çekmektedir. Bu bireyler benzerlik ve farklılıklara dikkat etmekte ve akılcı ve ampirik bir bilim adamının niteliklerini taşırlar.

Bir diğer insan tipinin ise, *ekonomik nitelikli* bireyler olduğunu belirtmektedir. Bunlar, yararlı ve pratik olana önem verir ve yaşamı bedensel ihtiyaçların doyumunu olarak görür. İş dünyasının pratik değerlerine ve ekonomik güvenceye ağırlık vererek zengin ve güçlü olmayı isterler. *Estetik nitelikli bireyler*, biçim ve uyuma önem verir, her bir yaşantıyı, zarafet, simetri ve uygunluk açısından değerlendirir. Her türlü görünümünden, zevk almaktadırlar. Bireycilik ve kendi kendine yeterlilik en önemli özellikleri olarak bilinir. Bu bilgiler ışığında kuramsal değer niteliklerine tamamen zıt oldukları görülmektedir. *Toplumsal nitelikli bireylerin ise*, yardımseverlik, bencil olmama ve başkalarını sevmeye en temel özelliğidir. Bu bireyler insanları kendilerine fayda sağlayacak bir amaç için araç olarak kullanmazlar. Kuramsal, ekonomik, estetik tutum ve değerleri insana yakışmaz kabul eder. *Politik nitelikli bireyler için*, kişisel olarak, güçlü ve etkili olmak önemli kriterlerdir.

Bu kişiler siyasete girmese bile politik kimseler olarak bilinirler. Son olarak *dinsel nitelikli bireyler ise* evreni bir bütün olarak algılar ve kendini bu bütünlüğün bir parçası olarak görülmektedirler. Mutlak biçimde doyurucu en yüksek değer tecrübeleri arar, mistik konu ve yaşantılara ilgi duyar. Dinsel doyum için yaşamın nimetlerine önem vermezler. Spranger'ın yaptığı bu tasniften yola çıkarak, Allport, Vernon ve Lindzey bir değerler ölçeği geliştirmişlerdir (Özgüven, 2000).

Fichter, değerlerin toplumun tabakalaşma sistemine olduğu kadar davranış örüntülerine, sosyal rollere ve sosyal süreçlere de bağlı olduğunu belirten değerleri, sosyal kişilik, toplum ve kültür olmak üzere üç bakış açısına göre sınıflandırmıştır (Fichter, 2002). İlk olarak değerler, *zorlayıcılık derecelerine göre* sınıflandırılabilir. Böylece değerler, sosyal kişiliği etkileme derecelerine göre düzenlenmiş olurlar. Bir uçta kişinin bilinçli olarak kabul ettiği ahlâki değerler bulunur. Kişi, kendini bu değerlere rıza göstermek durumunda hisseder. İşte ahlaki değerlerin çığnenmesi durumunda, normal bir insanda suçluluk ve utanma duygusu uyanır. Diğer uçta ise insanların, genellikle inançları yüzünden değil de alışkanlıkları yüzünden uydukları alt değerler bulunmaktadır. Daha az değerle çevrili olan pek çok örüntü, daha az önemli olarak nitelendirilir. Örneğin görgü kurallarına uymama durumu, insanda ne suçluluk ne de ciddi sosyal tepkiler doğurur. İkinci olarak değerler, *süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde* de düzenlenebilir.

Bazı değerlerin işlerin yapılmasında, kişi ve gruplar arasında iş birliği kurulması bakımından diğer değerlerden daha önemli olduğu belirtilir. İşte bu durumda, en yüksek değerler, toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve neyin önemli olduğunu gösteren değerlerdir. Bu sürekliliğin diğer ucunda ise, olumsuz ve anti-sosyal değerler vardır. Bunlar kişisel ve sosyal yükümlülükler arası bir kargaşayı vurgular ve bir değer çatışması alanı oluştururlar. Bazen toplum için olumsuz ve ayırıcı görülen değerler bir kişi, çıkar grubu ya da baskı grubu tarafından yüksek değerler olarak nitelendirilebildiği gibi tersi bir durum da söz konusu olabilir. Kişiler, çeşitli kurumlar içerisinde, o kurum içinde mevcut olan belirli değerlere yöneltilir ya da yönlendirilir.

Değerleri, kurumların işlevleri bakımından sınıflamaya göre yapan araştırmacılardan biri de Güngör'dür. O, değerleri sınıflandırırken daha önce Spranger, Allport, Vernon, Lindzey'in kullandığı değer sınıflamasını kullanmıştır. Fakat onun araştırmasının farkı; kurumların işlevleri temelinde yapılan sınıflamaya "ahlaki değerleri" ekleyip, değer sınıflamasını 7 gruba ayırmasıdır. Bu gruplar, sosyal değerler, estetik değerler, teorik değerler, dini değerler, ahlaki değerler, siyasi değerler ve iktisadi değerlerdir. Farklı bir sınıflamaya göre değerler, ilgili olduğu insan topluluğunun özelliğine göre, 3 gruba ayrılır bunlar; ailevi değerler, bireysel değerler ve toplumsal değerlerdir. Çocukların aile içinde kazandığı bilgi, tutum ve değerler sağlam bir temele dayanıyor ve diğer değerler ile uyumluluk gösteriyorsa, çocukların hem okulunda hem de toplumda daha uyumlu ve başarılı olduğu görülür. Toplumsal değerler ise, gelenek, görenek, örf-adetler ve toplumsal kurumları kapsamaktadır. Toplumsal değerler yolu ile bireyler ortak davranışlar sergilemekte böylece toplumsal çatışmalar azaltılır. Değerlerin bir başka boyutu olan bireysel değerler ise, kişinin karakter özelliklerinin gelişiminde önemli rol oynayan değerlerdir. Bireyde bu değerler yeterince gelişmemiş olursa, kişilik problemleri ile karşılaşma riskleri yükselir (Gökdere ve Çepni, 2003).

Değerleri öznelci ve nesnelci bakış açılarına göre sınıflandıran Özlem ise; değerlerin öznelci bakış açısı ile öznenin ilgi, amaç, arzu ve beklentilerine uygun olanlar yani "olumlu değerler" ve uygun olmayanlar yani "olumsuz değerler" olarak ikiye ayırır. Daha sonra ise nesnelci bakış açısı ile bireyci bakış açısından yapılan sınıflamaları bir

arada belirtir. Buna göre değerler; hazcı (hedonist) değerler (*olumlu: haz, olumsuz: acı*), bilgisel değerler veya bilgi değerleri (*olumlu: doğru, olumsuz: yanlış*), ahlaksal değerler (*olumlu: iyi, olumsuz: kötü*), estetik değerler (*olumlu: güzel, olumsuz: çirkin*), dinsel değerler (*olumlu: sevap, olumsuz: günah*) olarak sınıflandırılmaktadır (Doğan, 2002).

Birçok bilim dalının toplumları sahip olduğu değer sistemlerini ortaya koymak için değer araştırması yaptığı görülmektedir. Değer araştırmaları artıkça ve ölçüm araçları geliştikçe sosyoloji alanındaki değer araştırmaları değerlerin sosyal kurumlarla ilişkisi bağlamında devam ettiği görülmektedir.

Değerleri, öz karakterleri bakımından içkin değerler, askın değerler ve normatif değerler olmak üzere üçlü bir sınıflamaya tabi tutan Ülken içkin değerler, bilinç muhtevasına dayanırlar ve bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Yani için görünen kısmıdır. Örneğin Süleymaniye camiine ilk defa baktığımızda dikkatimizi çeken nokta, onun görüntüsü veya mimari özelliğidir. Oysa bu eser aşkın bir objeyi temsil etmektedir ve bu ilk bakışta görünmemektedir. İkinci değer türü olan askın değerlerde duyu verileri, bilinç muhtevası yalnızca bir vesiledir. Aşkın değerler, bir insanın başka bir insanla veya insanın kendi kişiliği ile diğer insanların kişiliği arasındaki ilişkiye bağlıdır. Ahlaki değerler ve dini değerler bu değerler arasında gösterilmektedirler. Üçüncü değer türü olan normatif değerler aslında değer olarak değil, bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleri olarak belirtilmektedir. Bu değerler, başka değerleri birbiri ile karşılaştırıp ve ölçmektedir. Ölçü değer olarak da adlandırılabilir bu değerler, iktisadi, hukuki ve lisanî değerlerdir. Bu değerler, sözün söz ile davranışın davranış ile ve fikrin fikir ile karşılaştırılıp, değiştirilmesini ifade etmektedir (Ülken, 2001).

Görüldüğü gibi değerler kullanım alanlarının çokluğu nedeniyle birçok sınıflamaya ayrılmıştır. Fakat insanın diğer insanlarla ilişkilerinde, toplum içindeki uyumunda doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahip olan değerler, nasıl sınıflandırılırsa sınıflandırılınsınlar, birbirleriyle bağımlıdırlar, ilişki içindedirler ve her bir değer sahası arasında bir uyumun bulunması gerekmektedir (Güngör, 2000). Literatürde mevcut olan değer sınıflamaları bu şekilde özetlendikten sonra, araştırmamız kapsamında çalışan ve çalışmayan kadınların değerlerini schwartz'ın belirttiği ölçek dahilinde belirtmek faydalı

olacaktır. Bu bağlamda araştırma anketinde kadınların; aile, evlilik, toplumsal cinsiyet, ahlâk, temel değerlerine ilişkin soruların yer almasına gayret edilmiştir.

2.1.9. Türkiye’de Değerler

Türkiye’ de değerleri araştırmak ülkenin kendine özgü özelliklerinden dolayı önemlidir. Son yüzyılda Türkiye Cumhuriyetinin hızlı bir toplumsal değişim yaşadığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’ nun dağılmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti 1923’ te laik ve demokratik bir devlet olarak yeniden kurulmuştur. Bu tarihten sonra, yaşamın her alanında hızlı şekillerde gerçekleşen değişiklikler olmuştur. Son 75 yıldır, nüfusunun % 98’i Müslüman olan ve aynı zamanda laik ve demokratik tek devlet Türkiye’ dir. 1980’ lerden sonra dünyadaki değişimlere koşut olarak Türkiye’de de liberalleşme ve globalleşme yönünde gelişmeler yaşanmaktadır (Karakitapoğlu ve İmamoğlu, 2002).

Hilmi Ziya Ülken Türk düşünürleri arasında “değer” problemi ile ilgili detaylı bilgi veren düşünürlerin başında gelmektedir. O, değerın sezgi yoluyla kavranabileceğini belirtip değeri bir varlığın tespitine dayandırmaktadır. Değerde asıl olan sezgidir, ancak, bir şey ne kadar somut olursa o kadar değer karakteri kazanmaktadır, ne kadar soyutlaşırsa o kadar değerden uzaklaşmaktadır. Yani bir şeyin değer olması için somut olma durumu önemlidir.

Son yıllarda ekonomik dönüşüm, kentleşme, nüfus artışı ve benzeri sorunlara ek olarak, Türkiye daha başka büyük olayların etkisi altında da kalmıştır. Örneğin, 1991 yılındaki Körfez Savaşının neden olduğu kimyasal ve ekolojik felaket korkusu, eski Yugoslavya’ daki savaş, SSCB’ nin dağılması gibi olaylar Türk toplumunun psikolojik yapısını derinden etkilediği görülmüştür (Çileli, 2000).

Geleneksellikten modernliğe dönüşümü içeren toplumsal değişim Schwartz’ın (1992) değer kuramında öz yönelim, uyarılma ve hazcılık değerlerinin oluşturduğu *özgenişletim* değer boyutuna verilen önemi açıklamakta yaşamsal bir rol oynamaktadır. 1980’ lerde hızlı yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeyle birlikte, Türkler yükselen yeni özgenişletimle ilgili toplumsal güç, başarı gibi bireysel değerleri ve geleneksel grup

bağlılığıyla ilgili, iyilikseverlik ve evrensellik gibi toplulukçu değerleri aynı zamanda benimsemişlerdir (İmamoğlu, 1987, 1995, 1998; İmamoğlu ve Karakitapoğlu- Aygün, 1999; Kağıtçıbaşı, 1990, 1997; Karadayı, 1998; Phalet ve Claeys, 1993). Toplumsal güçle ilgili değere vurgu yaptırmasıyla tutarlıdır, Schwartz' ın (1990) şu görüşleriyle tutarlıdır; “Toplumsaldan (communal) sözleşmeli (contractual) yapılara doğru hızlı bir dönüşüm yaşayan toplumlarda *güç* çok önemli bir değerdir”. Böylesi bir değişim sürecinde geleneksel değerlerin bireysel tutum ve değerlerle birlikte görülmesi beklenir ki birçok araştırma bu birlikteliğe işaret etmektedir (Göregenli, 1995, 1997; Kağıtçıbaşı, 1973; LeCompte ve LeCompte, 1970, 1973). Örneğin, “ bireyselci kendini gerçekleştirmeyle birlikte toplulukçu gruba bağlılık” (Phalet ve Claeys, 1993) ve “ilişkisel otonomi” nin tercih edilmesi (Karadayı, 1998) bu bir araladılığı yansıtır.

Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu' nun (2002) bir araştırmalarında yaptıkları faktör çözümlemesi sonucunda özgenişletim (hiyerarşi ve güçle ayırtkanlık kazanır), kuralcılık ve geleneksel-dindarlığın aynı faktör altında toplanması, Türk toplumunu tanımlayan güç aralığı ve toplulukçuluğun birbiriyle ilişkili olduğundan yana olan görüşle tutarlıdır (Hofstede, 1980; Smith, Dugan ve Trompenaars, 1996) ki, bu yine bireyselci ve toplulukçu eğilimlerin aynı kültürde nasıl bir arada bulunabileceğini tartışan önceki araştırmalara destek sağlamaktadır (Göregenli, 1997; İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1990, 1997; Lau, 1988; Lau ve Wong, 1992; Mishra, 1994; Sinha ve Tripathi, 1994). Ek olarak, Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002) Türklerdeki değer sistemlerini incelemiş ve bunların 3 ayrı yol izlediği sonucuna varmışlardır. Bunlardan ilki kuralcı düzen ve geleneksellik-dindarlık alanlarını ilgilendiren geleneksel yoldur. Ancak, modernizmle birlikte, bu toplulukçu değerlere verilen önem giderek azalmaktadır. İkinci olarak, Türkiye’de yapılmış diğer araştırmalarla tutarlı olarak (Ergüder, Esmer ve Kalaycıoğlu, 1991; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999), 1980’lerdeki liberalizm yönelimli sosyoekonomik değişimlerden sonra, şimdiki Türk örneklem toplumsal güç, konum, fark edilme ve başarı yönelimli özgenişletim değerlerini daha fazla vurgulamaktadırlar. Güç ve başarıyla ilgili bu değerler gelenekselden modernliğe dönüşümü yaşayan toplumlar için, daha önce de vurgulandığı gibi, geçiş (transition) değerleridir. Üçüncü yol ise, daha evrenselci bir dönüşümdür.

Bu anlamda, başkalarının ve doğanın da refahına vurgu yapan evrensellik ve iyilikseverlik değerlerine yüksek puanlar verme biçiminde kendini gösteren *özaşkınlık* değeri Türkler için önemlidir.

Türkiye’deki diğer bir araştırmaya göre, 1990’larda üniversite gençliğinin değer yönelimleri arasında, sosyo kültürel olarak kuralcı, rahatlık toplumsal fark edilme, aşk-barış, bilgelik, uyarılma-meydan okuma, otonomi ve kendine saygı-başarı yönelimi gibi hem birey hem de grupla ilgili değerleri bir arada görmek mümkündür (İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999). Bu araştırmalarla tutarlı olarak, Türklerin tutucu ve özaşkınlıkla ilgili değerleri korurken, bireyselci, başarı ve özgenişletimle ilgili değerleri de yaşadıkları söylenebilir. Ayrıca rahatlık, zevk, toplumsal güç ve fark edilme 1990’larda, yaştan bağımsız olarak, Türk insanının en öncelikli değerleriydi. İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün (1999) son olarak kuşaklararası farkların (öğrenciler ve aileleri) yaş grupları (1970 ve 1990’lardaki üniversite öğrencileri) arasındaki farklardan daha çarpıcı olduğuna işaret etmektedirler.

Başaran ise (1992, 1993), Türk gençliği arasında özgürlük, kendine saygı ve bağımsızlık değerlerinin daha yaygın olduğunu belirtmiş ve yine Türk gençlerinin ailelerinden daha çok özyönelim, otonomi, meydan okuma ve uyarılma değerlerine vurgu yaptıklarını kaydetmiştir. Ayrıca, geleneksel Türk kültüründe çocuk yetiştirme yöntemleri ve bu yöntemlerle ilişkili beklentilerin (İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 1973, 1984) geleneğe saygı, dindarlık, boyun eğme, incelik, aileye ve büyüklere saygı, toplumsal beklentilere ve kurallara bağlılık ve yakın çevrenin beklentilerine uygun davranma gibi davranışsal sonuçlarının olduğu görülmüştür.

Konrad Adenauer Vakfı’nın (1999) Türkiye’de yapmış olduğu değerlerle ilgili başka bir araştırmada, Türk gençleri onur ve geleneğe saygıyı en önemli değerleri arasında saymış ancak aynı zamanda, geleneğe karşı sorgulayıcı bir yaklaşım da göstermişlerdir (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002).

Çileli (2000) Türk gençliğinin değer yapılarını 1989’ dan 1995’e kadar Rokeach’ in geliştirmiş olduğu ölçekle her üç yılda bir; 1989’ da, 1992’ de ve 1995’ te incelemiştir. Bu

araştırmanın bulgularına göre 1992'den 1995'e kadar, değişim uyarılma değeri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu değer 1989' da en az önemli 4 değer arasındayken 1995' te en önemli 4 değer arasında yer almıştır. Özgürlük değerinin yeri Türk örneklemini için ilginçtir. Rokeach (1973), özgürlük değerinin değişmez bir biçimde ABD' deki bütün yaş gruplarında her zaman en önemli değerler arasında yer aldığını ve önemini azalmaktan çok sürekli arttığına işaret etmektedir. Ancak Türk örnekleminde durum farklı olup 1989' da en önemli 4 değer arasında yer alan özgürlük, 1992 ve 1995' te en önemsiz değerler arasında yer almıştır. Ayrıca, Türk gençliğine göre en önemli ve en önemsiz 4 araçsal değerlere bakıldığında ilginç bir biçimde 1989' da en önemli 4 araçsal değer daha çok kendini gerçekleştirme yönelimliydi, 1992 ve 1995' te yarışmacılık değerinin eklenmesi dışında aynı değerın önemini koruduğu görülmektedir.

Diğer yandan, yaşa bakılmaksızın en önemli değer olma özelliğini kaybetmeyen (özyönelimle ilgili bir değer olan) onurluluk değeri (Rokeach, 1973, 1992 ve 1995)' te en önemsiz 4 değer arasında yer almıştır. Buna serbest piyasa ekonomisinin ve maddi kazanç uğruna insan faktörünün ihmal edilmesinin neden olduğu düşünülmektedir. Hayal kurmanın 1989, 1992 ve 1995' te en önemsiz 4 değer arasında yer almasının somut bilgiye onun yorum ve değerlendirilmesinden daha çok önem veren Türk eğitim sistemiyle ilişkili olduğuna inanılmaktadır. 1989' dan 1992' ye kadar Türk gençliğinin değer yapılanmasında büyük değişiklikler olmuş ve böylesi değişiklikler 1995' te de gözlenmiştir (Çileli, 2000).

Türkler, bir diğer araştırmada aile güvenliği ve içsel uyumun amaçsal değerlerin en önemlilerinden olduğunu belirtmişlerdir. Aile güvenliği değeri aile ilişkilerine çok büyük önem veren Türk toplumunun geleneksel yapısını yansıtır. İçsel uyum da gençler arasında çok da önemli olmayan bireysel bir değerdir. Ancak, ergenliğin sonlarına doğru önemi artan kendini gerçekleştirmeyle ilişkili mutluluk ve özsaygıyla birlikte düşünüldüğünde (Rokeach, 1973), bu değerın üst sıralarda yer alması gençlerin psikolojik güvenlik gereksinimlerinin bir yansımasına işaret etmektedir (Çileli ve Tezer, 1998).

Sonuç olarak, Türkiye'deki değer yapısı hakkında hem bireyselci hem de toplulukçu değerlerin eşit öneme sahip olduğu söylenebilir. Buna göre değerler açısından yapılan gruplararası (Türkiye ve ABD) karşılaştırmalarda, güç ve evrensellik ayrıca

toplulukçu değerlere yani geleneksellik, uyma ve güvenliğe Türkler tarafından daha yüksek değerlerin verilmesi beklenmektedir. Ayrıca Türk kültürünün kırsal ve kentsel olarak ayrılabilmesi düşünüldüğünde, geleneksel Türk ailesinde kişilerarası ve ailesel bağların çok önemli olduğu, modern, kent Türkiye’inde daha bireyselci serbest piyasa değerlerinin daha önemli olduğu söylenebilir (Carpenter ve Karakitapoğlu, 2003). Ancak bu araştırmanın Türk örneğini kırsal-kentsel biçiminde ayırmak mümkün olmadığından bu değerlerdeki kırsal-kentsel farklılaşmasına bakılmamıştır.

2.1.10. Sosyolojide Değer Kavramı

Sosyologlar için, toplumsal değerlerin insan yaşamının önemli bir yanını oluşturduğu neredeyse ortaklaşa bir görüş olmuştur. Örneğin; toplumsal sistemlerin dengeyi nasıl koruduğunu ve nasıl yeniden denge kurduğunu çözümlenmek isteyen işlevselci sosyologlar, asıl kavram olarak paylaşılmakta olan değerleri ve arzu edilenle ilgili, genel olarak kabul edilen standartları kullanmayı öngörürler. Çünkü değerlerle ilgili ortaklaşa paylaşım ve düşünce birliği, sonuçta, bireyleri eşit oldukları topluma aynı zamanda ahlaksal olarak da bağlı olmaları anlamına gelecektir. Bunun için toplumsal değerler üzerinde durulurken göz önünde bulundurulması gereken üç temel nokta; * bir değer olarak nesnenin kendisi; * nesnenin sosyal ihtiyaçları karşılama gücü; * insanların, bu nesneden duydukları hazdan dolayı taktir etmesidir (Wallace, 2004).

Sosyolojide değer problemi, pozitivistin baskın gücüne rağmen, sosyolojik söylemde her zaman bir öneme sahip olmuştur. Çünkü pozitivist anlayışta, değerlerin nesnel anlamda hiçbir bilimsel gerçekliği yoktur ve öznel bir problem olarak ele alınmaktadır. Değer problemine bu tarz yaklaşım gösteren sosyologlar, temelde görevlerinin yalnızca teknik nitelikte olduğu görüşündedirler. Kendilerini;” toplumsal bir sorun, düşünsel açıdan heyecan verici olduğu sürece onu doğuran değerlerle veya sonuçların toplumsal anlamı ile ilgilenmesi gerekmeyen bilimsel araştırmacılar” olarak tanımlamaktadırlar. Bu anlayışa karşı olanlar ise, sosyal bilimcinin değer yönüne, sorunsal seçimini ve alacağı politik tavrı biçimlendiren(ya da biçimlendirmesi gereken) değer yargılarına ağırlık tanımlamaktadırlar. Bunlar karakteristik olarak sosyolojik solcular olarak kabul edilirler. Çoğunluğu Marksist bir gelenekten yetişme Avrupalılar olmakla birlikte, aralarında Amerikalı sosyologlar da vardır. Bu yaklaşımı benimseyen

Amerikalılara iyi bir örnek olan C.Wright Mills 'dir. Aynı şekilde, değerlerin sosyolojik girişime dahil edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koyan sosyologlar vardır ki, bunların başında Robert S.Lynd gelmektedir. O şöyle demektedir; “değerler, araştırma için önemli sayılan sorunsalın seçiminde uygulanabilir, uygulanmalıdır da”. Bu aşamadan sonra da yorumlarken değerlere tekrar başvurulabilir, ancak başvurulmaması daha doğrudur (Bottomore, 1997).

Toplumlar çok çeşitli tutumlara hoşgörüle bakabildiği halde, insanların sahip oldukları, toplumsal ve siyasal konsensüsü şekillendiren ve ortaklaşa paylaşılan bir değerler kümesi sunan değerlerde belli bir homojenlik ve tutarlılık olmasını gerekli görürler (Marshall, 1997).

Genel olarak sosyolojide değerler, sosyo-kültürel yapının temeline konmakta ve bireyin değerlerinin toplum tarafından belirlendiği kabul edilmektedir. Belirlenen bu değerler daha sonra toplumsal kurumlar vasıtasıyla bireylere aktarılmaktadır. Sosyoloji bilimi, toplumdaki gelişmeleri ve değişimleri, çoğu zaman bu süreçlerde etkili olan değerlerin mahiyeti ile açıklamaya çalışmaktadır. Marshall sosyoloji sözlüğünde, değerlerin sosyoloji için önemine ilişkin olarak, genel bir bakış ifadesi ile tüm sosyolojinin değer sorunları ile uğraştığını, Durkheim ve Weber gibi klasik sosyoloji yazarlarının, değerlerin toplumsal araştırmalardaki rolüne ilişkin olarak uzun tartışmalar yaptıklarını ifade etmektedir (Marshall, 2005).

Pozitivist sosyoloji okullarının etkisiyle, değerlerin hiçbir nesnel gerçekliğe sahip olmadığı, bireylerin kişisel değerleri ile ilgilenilmeden incelenemeyeceği, ancak öznel bir yaklaşım olarak ele alınabileceği gibi pozitivist bir anlayışın hâkim olması nedeniyle klasik sosyal bilimciler uzun süre değerleri incelemeye yanaşmamışlardır. Fakat özellikle Weber'in anlayıcı sosyolojisinin etkisiyle değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğu, bilimsel analiz ve incelemeye tabi tutulabileceği üzerinde durulmuş ve özellikle 10-15 yıldır toplumsal değer araştırmaları, sosyolojinin inceleme alanı içinde yer almıştır (Özensel, 2003).

Sosyoloji perspektifinden değerler ele alınırken, Durkheim ve Weber'in düşüncelerine yer verilmesi gerekmektedir. İlk olarak Durkheim'in görüşlerini ele alacak

olursak o, bireyin şuur ve zihniyet dünyasının oluşumunda ortak sosyal değerlerin önemini ortaya koymakta ve bireylerin değerlerinin oluşmasında temel faktör olarak, toplumu görmektedir. Toplumsal faktörler, bireye dışarıdan gelir ve onu belli tarzlarda davranmaya zorlar. Toplum içerisinde değerleri üreten esas öge kolektif bilinçtir.

Çünkü kolektif değerler ve olaylar dışılık ve baskı gibi özellikleri ile bireylere tesirde bulunurlar. Durkheim'a göre toplumsal değerler, din, ahlâk ve mantık biçimlerine bürünerek bireylerin bilinçlerine dıştan gelir ve kendilerini bireye istese de istemese de kabul ettirirler (Ersoy, 2006).

Durkheim, intihar üzerine yaptığı çalışmasında, toplumsal yapı ve değerler arasındaki etkileşimi, “intihar” olgusu bağlamında tartışmaktadır. Durkheim bu çalışmasında, toplumsal uyumsuzluk dönemlerinde, intihar oranlarında artış yaşandığını gözlemlemiştir. Toplumsal yapının çözüldüğü bu dönemler, genellikle toplumsal değerlerde bir karmaşanın yaşandığı, değerlerin anlam içeriklerinin kişilere göre belirsizleştiği dönemlerdir. Çünkü değerler simgesel olarak, toplumda bireylerin tutunacakları kulplar ve toplumsal yapıyı ayakta tutan direklerdir (Özensel, 2003).

Zira toplum açısından değer kavramı, bir sosyal grubun veya toplumun bütününe kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için o grup veya toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından uygun ve gerekli olduğu kabul edilen, aynı üyelerin ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarlarını yansıtan, genelleştirilmiş ilke ve inançlardır (Özlem 2000).

Weber'in değerler dünyasının insan edilmesinde etkili olan faktörler konusundaki görüşleri, toplumu belirleyici ve esas alan Durkheim'in fikirleri ile bağdaşmamaktadır. Weber'e göre toplumlar, içerisinde değerlerin yaratıldığı yapılanmalardır, ama aynı zamanda toplumlar insanlardan oluşur. Her toplumsal sistemin, belirli bir değerler sistemi meydana getirdiği ve bu sistem doğrultusunda davranmaya zorladığı doğrudur.

Değerlerin yaratılması toplumsaldır ancak aynı zamanda da tarihseldir. Weber, değerlerin bilincimizin bir duruma ya da bir ortama tepki göstermesinden doğduğunu ifade

ederek değerleri insanların subjektif bir mana atfettiği seğimleri ve davranışları olarak kişisel, öznel ve gayri resmi bulmaktadır (Ersoy, 2006).

“Weber’in “Protestan etiğinin yarattığı bir çalışma ahlâkı sonucunda, insanların büyük bir başarıya güdüsü ile hareket ederek modern kapitalizmin Luther ve Calvin mezheplerinin yaygın olduğu yerlerde ortaya çıktığı” hipotezi, sanayi toplumunun oluşmasında değerlerin oynadığı role işaret etmesi bakımından anlamlıdır” (Özensel, 2003).

J. Fichter ise sosyal değerleri incelerken; bizatihi bir değer olarak nesnenin kendisi, nesnenin sosyal gereksinimleri karşılama kapasitesi ve insanların bu nesneyi, tatmin vermesi ve tatmin verme kapasitesinden dolayı takdir etmesi olmak üzere üç öge üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre değer, bir kişi veya bir grup için yararlı olan, istenilen, beğenilen, kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütleri ifade eden bir kavramdır (Fichter, 2002).

Bir toplum yapısının analiz edilebilmesi için, o toplumsal yapıdaki kurumların, süreçlerin ve rollerin bilinmesi gerekir. Bu kurum, süreç ve rollerin anlamlandırılması ise değerler aracılığıyla mümkün olur. Zira insanların toplumda nasıl davranmaları gerektiğini gösteren ve düzenleyen bir yol haritası olan sosyal değerler, toplum içerisinde sosyal bütünlüğü sağlayan ortak davranış kodlarıdır (Ersoy, 2006). Bu nedenle bir toplum yapısının analizine katkı sağlayacak en önemli unsur, o toplumun sahip olduğu değer yargılarının tespiti olacaktır. Böylece, o toplumun yapı ve işlevlerine ilişkin ileriye dönük tahminler yapılabilme imkânı doğacaktır. Bu nedenle değer araştırmaları sosyoloji bilimi açısından önem taşımaktadır (Özensel, 2003).

2.2. TEMEL DEğERLER

Bu bölümde, bu çalışmanın alan araştırması kısmında kullanılan Schwartz’a ait dört temel (üst) değer ve onları oluşturan değer tipleri kısaca açıklanacaktır.

2.2.1. Schwartz Modeli

Schwartz modeli bu tez çalışmasının temel aldığı modeldir. Farklı zamanlarda yapılan ve nihayetinde 63 ülkeyi kapsayan bir çalışmadır (Schwartz ve Bilsky 1987; Smith ve Schwartz, 1997; Schwartz, 1992, 1994, 1999, 2006). Daha sonra bu araştırma kısaltılmış ölçeklerle “Avrupa Toplumsal Araştırması” (ESS) kapsamında, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu, 30’dan fazla ülkede farklı zaman dilimlerinde düzenli olarak yürütülmüştür (Schwartz, 2008; Davidov vd, 2008).

Schwartz’ın çalışmasının özünde, Hofstede’nin, yalnızca, toplumsal/ülke düzeyinde geliştirdiği kültürel değerler modeline getirilen alternatif bir yaklaşım vardır. İki farklı örnekleme (öğrenci ve öğretmenler) yapılan çalışmada hem ülke düzeyi (kültürler arası) hem de kültür içi düzeye yönelik farklı değer örüntüleri bulunmuştur (Schwartz, 1992; 1999, 2006; Smith ve Schwartz, 1997). Kültür düzeyi analizleri sonucunda 7 temel toplumsal değer boyutu, bireysel düzlemde ise 10 değer tipi belirlenmiştir. Bireysel düzlemdeki temel değerler dört temel üst boyutta toplanmıştır (Çukur, 2007).

Schwartz’da değer ile kültürel değer arasında kavramsal bakımdan yakın bir ilişki vardır. Değer, toplumsal aktörün karşılaştığı çeşitli durumlara (karar verme, insanları ve olayları değerlendirme gibi) yönelik eylemini belirlerken (seçerken), bireye rehberlik eden bir kavramdır. Kültürel değer ise, bir toplumun bazen farkında olarak bazen de farkında olmadan kabullendiği ortak soyut ideallerdir. Bu yönüyle kültürel değerler, çeşitli somut durumlar karşısında neyin iyi, doğru, güzel, arzu edilir ve uygun olduğunu belirleyen normlara da kaynaklık eder (Schwartz, 1999). Bir diğer ifadeyle kültür bir toplum içerisinde, insanların paylaştıkları zengin ve karmaşık anlamlar, inançlar, semboller, uygulamalar ve değerlerin toplamıdır. Ancak kültürün özünü ve temelini, neyin iyi ve neyin tercih edilebilir olduğunu belirleyen değerler oluşturmaktadır (Schwartz, 2006).

Hofstede (1984, 2001)’de olduğu gibi Schwartz (2006)’da da kültürel değerler, toplumsal kurumların günlük faaliyetlerinde tezahür ederler. Başarı ve hırsın teşvik edildiği bir kültürde rekabetçi bir piyasa ekonomisi görülür. Aile kurumunda, çocuklar yetiştirilirken bu değerler aşılanır. Değerler ile toplumsal pratikler arasında uyumsuzluk olması durumunda, çatışma ve gerilim yaşanmaktadır. Örneğin kolektivist bir toplumda

ömür boyu istihdam (Japonya ve Türkiye gibi) beklenir. İşletmelerin kârlılık amacıyla kıdemli çalışanları kovması, eleştirilere ve sosyal yaptırımlara neden olur. Bu nedenle bireyci bir toplum olan ABD’de, gerek kamuda gerek özelde çalışanlar yasal olarak korunmazken; kolektivist toplumlarda, Türkiye gibi, memurlar ömür boyu iş garantisi, işçiler ise ağır kıdem tazminatları ile hukuksal olarak korunmaktadır.

Schwartz’ın yaklaşımına göre her kültürde karşılaşılan üç temel toplumsal sorun “kültürel değerler” olgusuna bir başka ifadeyle kültürel değerler boyutuna yol açmaktadır: Birincisi, birey ile toplum arasındaki **ilişkinin** niteliği nasıl **olmalıdır** (insanlar arası ilişkiler)? İkincisi, sosyal yapıyı devam ettirmek, ortak ihtiyaçları karşılamak ve iş birliğini sağlamak amacıyla insanlar nasıl harekete geçirilecektir (iş ilişkileri)? Üçüncüsü, doğa ve topluma olan yaklaşımın niteliği nasıl olmalıdır? İnsanlar doğaya veya dünyaya (kadere) boyun mu eğecekler; uyum mu gösterecekler; yoksa onu ele geçirip istedikleri biçimde sömürecekler midir? (Smith ve Schwartz, 1997).

Schwartz (1992, 2006)’a ait kültür düzeyi analizleri sonucunda ortaya çıkan 7 temel toplumsal değer boyutu ile bireysel düzlemde belirlenen 4 temel (üst) değer boyutu ve 10 değer tipi Tablo-10’da gösterilmiştir.

Tablo 3. Schwartz’a ait İnsani ve Kültürel Değer Tipleri

DEĞER TİPLERİ	TEMEL DEĞERLER	KÜLTÜREL DEĞER EĞİLİMLERİ
Özerklik	Değişime Açıklık: Yenilikçilik +Özerklik+ Hazcılık	İççelik (Güvenlik + Uyma + Geleneksellik)
Yenilikçilik	Muhafazakârlık: Güvenlik+ Uyma+ Geleneksellik	Hiyerarşi (Güç)
Başarı	Kendini Aşma: Hümanizm+ İyilikseverlik	Hükmetme (Başarı)
Hazcılık	Kendini Aşma: Hümanizm+ İyilikseverlik	Duygusal Özerklik (Hazcılık +Yenilikçilik)
Hümanizm		Entelektüel Özerklik (Özerklik)
Yardımseverlik		Eşitlikçilik (Hümanizm + İyilikseverlik)

Güç		Uyum (Hümanizm)
Güvenlik		
Uyumluluk		
Geleneksellik		

2.3. ARAŞTIRMA ALANINA İLİŞKİN BİLGİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın yapıldığı il olarak Bartın ilinin özellikleri üzerinde durulmuştur.

2.3.1. Bartın İlinin Genel Özellikleri

Bartın ili yurdumuzun Batı Karadeniz Bölgesinde; Zonguldak'ın doğusunda, Kastamonu'nun batısında ve Karabük'ün kuzeyinde yer alan bir sahil kentidir. İlin sosyal yapısı bulunduğu bölge şartları ve komşu iller düşünüldüğünde radikal bir farklılık göstermemektedir. Tarihte Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Zonguldak ilinin bir ilçesi iken, 1991 yılında Türkiye'nin 74. ili olmuştur. Bu da bölge iller ile eş değer bir sosyal yapıya sahip olmasını açıklamaktadır.

Bartın'ın halen Merkez, Amasra, Ulus ve Kurucaşile olmak üzere **4 ilçesi**, Kozcağız, Kumluca, Abdipaşa ve Hasankadı beldeleriyle birlikte **8 Belediye, 265 köyü** vardır.

Bartın ilinin nüfusu TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre **189.405**'tir. Nüfusun **%49,21**'ini **93.206** kişi ile **erkekler**, **%50,79**'unu **96.199** kişi ile **kadınlar** oluşturmaktadır. Nüfusun yaş yapısına bakıldığında, çalışma çağındaki nüfusun (15-64 kabulü ile) son yıllar itibari ile görece olarak artış gösterdiği görülmektedir. Çalışma nüfusu dışında kalanları oranı **%31,3**'dür. İlin genel itibari ile genç bir nüfusa sahip olduğu da söylenebilir (Tüik, 2010).

Bartın ilinin iklimi; yazları sıcak, kışları serin geçen Ilıman Deniz İklimi (Karadeniz İklimi) hüküm sürmektedir. Denize yakınlığı ve pek yüksek olmayan dağ sıralarının kıyıya paralel oluşu, genellikle kıyı şeridi üzerinde sıcaklık farklarının azalmasına, nemin artmasına ve Balkanlardan gelen hava kütlelerinin etkisine neden olmaktadır.

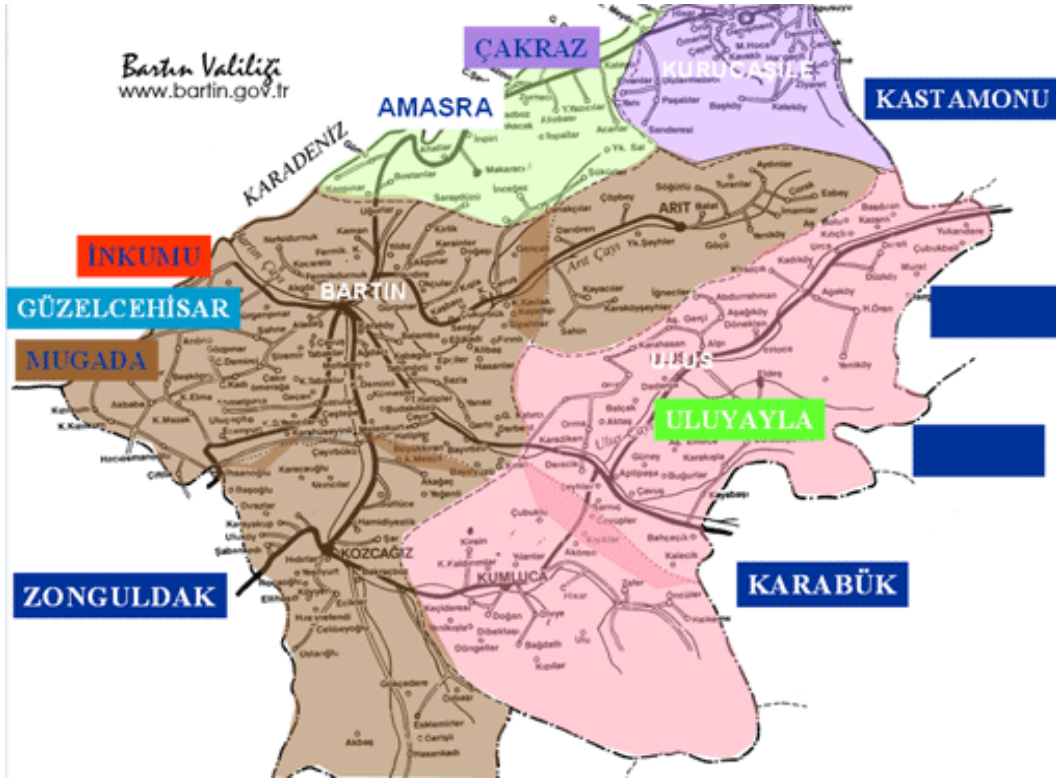
İlin geçim kaynakları; i ve dış ticaretinin başlıca konusunu tarım ve sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Başlıca tarım ürünleri **buğday, arpa, mısır ve yulaf, elma, armut, ayva, muşmula, kiraz, erik, ceviz, kestane, fındık, şeftali, kızılıcık, ilek, kivi, dut**; sanayi bitkileri ise **ayçiçeği, soğan, sarımsak, patates** ile **nohut, fasulye, bakla ve bezelye** gibi **baklagillerdir**. Hayvancılık düşük kapasitelidir. Su rnleri açısından zengin bir potansiyele sahiptir.

İlin sanayi tesisleri toprak, plastik, mobilya, makine, konfeksiyon, gıda (konserve, süt ve süt ürünleri, helva, doğal kaynak suyu, defne yaprağı ve am fıstığı) ve madencilik ve tekstil-konfeksiyon sanayi ağırlıklıdır.

şekil 1. Bartın il Merkezinin Fotografi

Şekil 2. Bartın il haritası

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Tezin bu bölümünde, elde edilen bulgu ve bilgiler genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.1. GENEL DURUM VE DEĞERLENDİRME

Araştırmamızın bu başlığı altında; örneklem grubunun genel durumu (yaş), meslek durumu, çalışma-çalışmama durumu nedenleri, medeni ve ailevi durumu, öğrenim durumu, ekonomik durum, serbest zaman ve değerlendirilmesi gibi konular ele alınmıştır.

Bu araştırmada, sonuçlardan elde edilen verilerin belli kurallar dahilinde tablolaştırılmasına çalışılmıştır. Bulgular basit tablo halinde verildiğinde sayısal rakam yanında bu rakama karşılık gelen yüzde ile ifade edilmiştir.

3. 1. 1. Örneklem Grubu Genel Durum

Yaş durumu ele alınırken; 18 -32 yaşları arasındakiler “ genç” kategorisinde, 33-42 yaşları arasındakiler “ yetişkin” kategorisine sokulmuş, 43 ve üzeri yaş grubu “ orta yaş” kategorisinde ele alınmıştır. Örneklem grubunun yaş dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Yaş Durumu

Yaş Ağırlığı	Sayı	Yüzde
18-22 yaş	12	3,5
23-27 yaş	35	10,1
28-32 yaş	60	17,3
33-37 yaş	66	19,1
38-42 yaş	69	19,9
43 ve üzeri yaş	104	30,1
TOPLAM	346	100,0

En büyük yaş aralığını 43 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır. Genç kategorisinde ele alınabilecek olanların oranı %30.9 dur. Yetişkinlerin oranı %39.0, 43 yaş ve üzeri olan orta yaş kategorisinde yer alanlar ise %30.1 oranına sahiptir.

3.1.2. Meslek Durumu

Ankete katılan kişilerin meslek durumuna yönelik dağılım aşağıdadır.

Tablo 5. Meslek Durumu

Mesleğiniz	Sayı	Yüzde
Ev hanımı	109	31,5
Öğretmen	40	11,6
Akademisyen	6	1,7
Memur	36	10,4
Sağlık çalışanı	52	15,0
Serbest –Tüccar	103	29,8
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun meslek dağılımına baktığımızda şöyle bir dağılım karşımıza çıkmaktadır: Ev hanımı %31,5, serbest- tüccar %29,8, sağlık çalışanı %15,0, öğretmen %11,6, memur %10,4, akademisyen %1,7’dir.

3.1.3. Çalışma- Çalışmama Durumu

Örneklem grubunda yer alanların çalışıp çalışmama durumlarına ilişkin dağılım aşağıdadır.

Tablo 6. Çalışma durumu

Çalışma Durumu	Sayı	Yüzde
Evet	213	61,6
Hayır	133	38,4
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun çalışıp çalışmama durumunun ele alındığı tabloda şöyle bir dağılım ortaya çıkmıştır: Çalışan % 61,6 iken çalışmayan %38,4 ‘tür. Örneklem grubunun büyük çoğunluğunu çalışan kesim oluşturmaktadır.

Tablo 7. Çalışılan Sektör Türü

Hangi Sektör	Sayı	Yüzde
Özel	88	25,4

Kamu	125	36,1
Cevapsız	133	38,4
TOPLAM	346	100,0

Örnekleme yer alan sektör alanına göz attığımızda %36,1 oranında kamu, %25,4 oranında özel sektör olduğu görülmektedir. %38,4 oranındaki kişi de çalışmama durumundan dolayı soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Çalışma süresinin, değer ilişkileri ile doğrudan ilgili olabileceği varsayımından hareket edilmiş ve bu konuda soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplara ilişkin dağılım aşağıdadır. Çalışılan süre ile ilgili sayısal dağılım aşağıda verilmiştir.

Tablo 8. Çalışma Süresi

Sektörde Çalışma Süresi	Sayı	Yüzde
1 yıl veya daha az	9	2,6
2-4 yıl	63	18,2
5-7 yıl	25	7,2
8-10 yıl	28	8,1
11 ve/veya daha fazla yıl	88	25,4
Cevapsız	133	38,4
TOPLAM	346	100,0

Örnekleme grubunun %25,4'ü 11 ve daha fazla yıl çalıştığını beyan etmiştir. 2-4 yıl arası cevabını veren kişilerin oranı %18,2'dir. 8-10 yıl arası olanlar %8,1, 5-7 yıl arası olanlar ise %7,2 oranına sahiptir. 1 yıl veya daha az süre çalışanlar %2,6 oranına sahiptir. Soruyu cevapsız bırakanlar çalışmama durumlarından dolayı %38,4'tür.

Çalışan grubun çalışma nedenine ilişkin dağılım aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 9. Çalışma Nedeniz

Çalışma Nedeni	Sayı	Yüzde
Maddi gelir getirisi	108	31,2
Statü, prestij sağlaması	62	17,9
Sosyal güvence	43	12,4
Cevapsız	133	38,4
TOPLAM	346	100,0

Örnekleme grubunun çalışma nedenlerine ilişkin dağılım şu şekildedir. Maddi gelir getirisi %31,2, Statü, prestij sağlanması %17,9, Sosyal güvence %12,4 iken soruya cevapsız bırakanların oranı %38,4'tür.

Çalışmayan grubun çalışmama nedenine ilişkin dağılım aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 10. Çalışmama Nedenini

Çalışmama Nedeni	Sayı	Yüzde
İş bulma sıkıntısı	26	7,5
Çocuklara bakma durumu	42	12,1
Ekonomik sıkıntının olmaması	24	6,9
Aile bireylerinin izin vermemesi	21	6,1
Kendi tercihim	6	1,7
Emeklilik	8	2,3
Sağlık sorunları	6	1,7
Cevapsız	213	61,6
TOPLAM	346	100,0

Örnekleme grubunu %12,1'i çocuklara baktıklarından dolayı çalışmadıklarını beyan etmişlerdir. Çalışmama nedeni olarak iş bulmada sıkıntı çekenlerin oranı %7,5'tir. Ekonomik sıkıntının olmamasından dolayı çalışmayanların oranı %6,9 iken aile bireylerinin izin vermemesinden dolayı çalışmayanların oranı %6,1'dir. Emekliliğinden dolayı çalışmayanların oranı %2,3 iken sağlık sorunlarından dolayı çalışmayanların oranı %1,7'dir. Kadınların %61,6'sı çalıştığından dolayı bu soruyu cevapsız bırakmışlardır.

3.1.4. Medeni ve Ailevi Durum

Medeni durum, değerlerin değişimine neden olan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnekleme grubuna girenlerin medeni durumları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11. Medeni durum

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	264	76,3
Bekâr	58	16,8
Boşanmış	14	4,0

Eşi vefat etmiş	10	2,9
TOPLAM	346	100,0

Örnekleme yer alanların medeni durumlarına göz attığımızda; %76,3'ü evli, %16,8'i bakar, %4'ü boşanmış, %2,9 oranındaki kişinin de eşi vefat etmiştir.

Örneklem grubunun hanesinde yaşayan kişilerin sayısına ilişkin dağılım aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 12. Hane Halkı Büyüklüğü

Hane Halkı Büyüklüğü	Sayı	Yüzde
1 kişi	15	4,3
2 kişi	46	13,3
3 kişi	104	30,1
4 kişi	117	33,8
5 kişi	45	13,0
6 kişi ve üstü	19	5,5
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun %33,8'i 4 kişi yaşadığını ifade etmiştir. Hanede 3 kişi yaşadıklarını ifade edenlerin oranı %30,1'lik orana sahipken, %13,3 oranının hanesinde yaşayan kişi sayısı ise 2 kişidir. Hanede 5 kişi yaşayanların oranı %13 iken 6 kişi ve üzeri biçiminde yanıt verenler ise %5,5 tir. Hanede tek yaşadığını beyan edenler %4,3 oranına sahiptir.

Değer olgusu üzerinde etkili olan unsurlardan biri aile bireyleriyle ilişki durumudur. Örneklem grubuna ait aile bireyleriyle ilişki durumuna ilişkin dağılım aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 13. Aile Bireyleriyle İlişkilerin Tanımlanması

Aile Bireyleriyle İlişkiler	Sayı	Yüzde
Çok iyi	136	39,3
İyi	145	41,9
Normal	59	17,1
Kötü	5	1,4
Çok kötü	1	,3
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubuna sorulan bu soruya ilişkin dağılım şu şekildedir: aile bireyleriyle ilişkilerini iyi şekilde ifade edenler %41,9, çok iyi şekilde ifade edenler %39,3, normal olarak belirtenler %17,1, kötü olarak belirtenler %1,4, çok kötü şekilde ifade eden ise %0,3'tür.

Örneklem grubunun çalışıp çalışmama durumu aile bireyleriyle geçirdikleri süre de farklılık meydana getirmektedir. Bu geçirilen süreç farkının değerlerin farklılaşmasına etki etki varsayılmaktadır. Örneklem aile bireyleriyle geçirdikleri süreye dağılım aşağıdadır

Tablo 14. Aile Bireyleriyle Gün İçerisinde Geçirilen Süre

Aile Bireyleriyle Gün Geçirme	Sayı	Yüzde
1 saat	13	3,8
2 saat	19	5,5
3 saat	32	9,2
4 saat	96	27,7
5 saat ve üstü	186	53,8
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun aile bireyleriyle geçirdikleri süreye ilişkin olarak şöyle bir dağılım ortaya çıkmıştır: %53,8'i 5 saat ve üstü (bu oranın %31,2'i çalışan ve %22,5'i ise çalışmayan), %27,7'si 4 saat (%16,8'i çalışan ve %11,0 çalışmayan), %9,2'si 3 saat (%6,4'ü çalışan %2,9'u çalışmayan), %5,5'i 2 saat (%3,8'i çalışan %1,7'i çalışmayan), %3,8 ise 1 saat (%3,5 çalışan %0,3 çalışmayan) oranındadır.

Örneklem grubunun aile sorunlarını paylaşmadaki iletişim durumuyla ilgili bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15. Aile Sorunlarının Paylaşılmasında İletişim Güçlüğü'nün Yaşanılması

Ailenizle Sorunları Paylaşma	Sayı	Yüzde
Her türlü sorunları paylaşırım	231	66,8
Özel durumlarım dışında olanları paylaşırım	94	27,2
Paylaşmak isterim ama tepkilerinden çekinirim	15	4,3
Hiç paylaşmam	6	1,7

TOPLAM	346	100,0
---------------	------------	--------------

Aile sorunlarını paylaşmaya ilişkin tabloya bakıldığında şöyle bir dağılım ortaya çıkmaktadır: %66,8'i aile bireyleriyle her türlü sorunlarını, %27,2'sinin özel durumlar dışında olanları paylaştığını dile getirmektedir. %4,3'ü aileleriyle sorunlarını paylaşmak istediklerini fakat tepkilerinden çekindiklerini beyan ederken, % 1,7'sinin aileleriyle sorunlarını paylaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Kişilerin, evde alınan kararlarda fikirlerinin sorulmasına ilişkin dağılım tabloda verilmiştir.

Tablo 16. Evde Alınan Kararlarda Fikirlerin Sorulması

Evde Alınan Kararlar	Sayı	Yüzde
Evet	281	81,2
Hayır	7	2,0
Ara-sıra	58	16,8
TOPLAM	346	100,0

Evde alınan kararlarda fikirleri sorulanların oranı %81,2 olarak ortaya çıkmıştır. Evde alınan kararlarda fikri sorulmayanların oranı ise %2,0 iken ara-sıra fikri sorulanların oranı %16,8'dir.

3.1.5. Öğrenim Durumu

Değerlerin değişimine neden olan önemli unsurlardan biri öğrenim durumudur. Örneklem durumu başlığı altında; örneklem grubu ve örneklem grubunun eşinin öğrenim durumu üzerinde durulmuştur. Örneklem durumuna giren kişilerin öğrenim durumuna ilişkin dağılım aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 17. Eğitim Durumu

Eğitim Durumunuz	Sayı	Yüzde
İlköğretim	90	26,0
Lise	95	27,5
Üniversite	143	41,3
Lisansüstü	18	5,2
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun %41,3'ünün öğrenim durumu üniversitedir. Lise ve dengi okul mezunu olanların oranı %27,5, ilköğretim mezunu olanların oranı %26,0 iken lisansüstü mezunu olanların oranı %5,2'dir.

Örneklem grubunun eşlerine ait öğrenim durumuna ilişkin dağılım aşağıdadır.

Tablo 18. Eşinizin Eğitim Durumu

Eşinizin Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
İlköğretim	58	16,8
Lise	91	26,3
Üniversite	114	32,9
Lisansüstü	16	4,6
Cevapsız	67	19,4
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun eşlerinin öğrenim durumuna ilişkin dağılıma göz atıldığında ; %32,9'unun üniversite mezunu, %26,3'ünün lise mezunu, %16,8'inin ilköğretim mezunu, %4,6'sının lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Oranları %19,4 olan bekarlar soruyu cevapsız bırakmışlardır.

3.1.6. Ekonomik Durum

Ekonomik durum başlığı altında; örneklem grubunun ekonomik durumunu nasıl değerlendirdiği üzerinde durulmuştur.

Tablo 19. Ekonomik Durum

Ekonomik Durumunuz	Sayı	Yüzde
Düşük	29	8,4
Orta	266	76,9
Yüksek	51	14,7
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun %76,9'u ekonomik durumunu orta, %14,7 'si yüksek, %8,4'ü düşük olarak ifade etmişlerdir.

3.1.7. Serbest Zaman ve Değerlendirilmesi

Serbest zamanlar, bilgilenme ve kültürlenme bakımından büyük önem taşımaktadır. Kişinin yaşamış olduğu çevre, toplumsal ve kişisel imkanlar, eğitim durumu vs. boş zamanların daha üretici bir şekilde neden olabilmektedir. Örneklem grubuna girenlerin serbest zamanlarını değerlendirmelerine ilişkin olarak ortaya çıkan dağılım aşağıdaki gibidir.

Tablo 20. Boş Zamanları Değerlendirme

Boş Zaman Faaliyeti	Sayı	Yüzde
Kitap okuyarak	47	13,6
Ailemle aktivite yaparak	133	38,4
Arkadaşlarımla çeşitli eğlencelere katılarak	50	14,5
Gazete okuyarak	6	1,7
İnternet kullanarak	18	5,2
Televizyon izleyerek	68	19,7
Diğer(Lütfen belirtiniz.)	24	6,9
TOPLAM	346	100,0

Boş zamanların değerlendirilmesiyle ilgili dağılıma baktığımızda aşağıdaki gibi bir dağılım görmekteyiz: Ailemle aktivite yaparak %38,4, Televizyon izleyerek %19,7, Arkadaşlarımla çeşitli eğlencelere katılarak %14,5, Kitap okuyarak %13,6, İnternet kullanarak %5,2, Gazete okuyarak %1,7. Soruya diğer yanıtını verenlerin oranı ise %6.9 oranına sahiptir.

Günlük televizyon izleme süresine ilişkin bilgilerin dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 21. Günlük Televizyon İzleme Süresi

Günlük TV. İzleme Durumu	Sayı	Yüzde
1 saatten az	46	13,3
2-4 saat	228	65,9
5 saat ve üstü	72	20,8
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun %65,9 'u, günde 2-4 saat arasında televizyon izlemektedir.5 saat ve üzeri televizyon izleyenlerin oranı %20,8 iken 1 saatten az televizyon izleyenlerin oranı %13,3'tür.

Örneklem grubuna giren kişilerin televizyonda hangi tür programları izlediklerine dair tablo aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 22. Televizyonda İzlenen Program Türü

Tv. Program Durumu	Sayı	Yüzde
Haber	78	22,5
Eğlence	40	11,6
Kültür ve sanat	26	7,5
Film-sinema	24	6,9
Tartışma-yorum	13	3,8
Belgesel	5	1,4
Magazin	7	2,0
Yarışma	38	11,0
Dizi	115	33,2
TOPLAM	346	100,0

Televizyonda izlenen programlarla ilgili dağılıma baktığımızda aşağıdaki gibi bir dağılım görmekteyiz: dizi %33,2, haber %22,5 olarak izlediklerini bildirilmektedirler. Eğlence programı izleyenlerin oranı %11,6, yarışma programı izleyenlerin oranı ise %11,0'dır. Kültür ve sanat programını tercih edenler %7,5 oranına, film-sinema %6,9 oranına, tartışma-yorum programları %3,8 oranına, magazin %2,0 oranına, belgesel ise %1,4 oranına sahiptir.

İnternetin ne sıklıkta kullanıldığına ilişkin bilgilerin dağılımı aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 23. İnternetin Kullanma Sıklığı

İnternet Kullanma Durumu	Sayı	Yüzde
Hiç kullanmam	74	21,4
Günde 1 saatten az	77	22,3
Günde 1-2 saat	100	28,9
Günde 3-4 saat	54	15,6
Günde 5-6 saat	30	8,7
Günde 7 saat ve üzeri	11	3,2
TOPLAM	346	100,0

İnternetin kullanılma derecesi ile ilgili tabloya bakıldığında şöyle bir dağılım karşımıza çıkmaktadır: %28,9, interneti günde 1-2 saat kullanırken, %22,3'ü günde bir saatten az internet kullandığını ifade etmiştir. %21,4 'lük bir kesim interneti hiç kullanmadığını ifade ederken, %15,6 'lık kesim ise günde 3-4 saat arasında internet kullandığını dile getiriyor. Günde 5-6 saat interneti kullananların oranı %8,7 iken günde 7 saatten fazla kullananların oranı %3,2 'dir.

İnterneti kullanma amacına ilişkin tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 24. İnternetin Kullanılma Amacı

İnternet Kullanma Amacı	Sayı	Yüzde
Haber sitelerine ulaşmak(gazete, dergi vb.)	66	19,1
Akademik yayın ve faaliyetleri takip edip bilgi toplamak için	22	6,4
İletişim-sohbet-forum sitelerine girmek	63	18,2
Eğlence (film, müzik, oyun indirmek)	39	11,3
Bankacılık işlemleri yapmak	4	1,2
İnternet üzerinden alıs-veris yapmak	42	12,1
Kültür-sanat faaliyetlerini takip etmek	14	4,0
Özel ve/veya resmi kurumlarla ilgili bilgi almak	22	6,4
Cevapsız	74	21,4
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubuna interneti kullanma amacına yönelik oranlar şu şekildedir: %19,1, haber sitelerine ulaşmak(gazete, dergi vb.), %18,2 iletişim-sohbet-forum sitelerine girmek, %12,1 internet üzerinden alış-veriş yapmak, %11,3 eğlence (film, müzik, oyun indirmek), %6,4 akademik yayın ve faaliyetleri takip edip bilgi toplamak için, %6,4 özel ve/veya resmi kurumlarla ilgili bilgi almak, %4,0 kültür-sanat faaliyetlerini takip etmek, %1,2 bankacılık işlemleri yapmak. Bu soruyu cevapsız bırakanların oranı ise %21,4 oranına sahiptir.

3.2. DEĞERLERLE İLGİLİ BİLGİLER

Örneklem grubunun kadınların çalışması konusunda ne düşündüklerine dair dağılım aşağıda verilmiştir. İlgili bilgiler, anket formunda 15. soru olarak yöneltilmiştir.

Tablo 25. Kadınların Çalışması Konusunda ki Düşünce

Kadınların Çalışma Durumu	Sayı	Yüzde
Çalışmamalı	16	4,6
Çalışmamalı çünkü parasını kendisi alamıyor	6	1,7
Ev içinde gelir getirici bir iş yapmalı	24	6,9
Fark etmez, yapabildiği her işi yapabilir	191	55,2
Ev dışında kadınlara uygun bir işte çalışmalı	109	31,5
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun %55,2 ‘si kadınların yapabildiği her işi yapması gerektiğini iş konusunda bir farklılığın gözetilmemesi gerektiğini bildirmişlerdir. %31,5 ‘lik oran, kadınların ev dışında kadınlara uygun bir işte çalışmanı belirtirken, %6,9 ‘luk kesim kadınların ev içinde gelir getirici bir iş yapmasını ifade etmiştir. Örneklem grubunun %4.6 ‘sı kadınların çalışmaması gerektiğini dile getirirken, %1,7 ‘si kadınların paralarını kendileri alamadığından dolayı çalışmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çocuğun yetiştirilmesinde öncelik verilmesi gereken değer tablosu aşağıdadır.

Tablo 26. Çocuğun Yetiştirilmesinde, Öncelik Verilen Değer

Çocuk Yetiştirme Durumu	Sayı	Yüzde
Evrensel kültür değerlerine	21	6,1
Milli kültür değerlerine	12	3,5
Dini değerlere	24	6,9
Hem dini hem milli değerlere	239	69,1
Başarılı olmak için her yol geçerlidir görüşüne	24	6,9
Herhangi bir yönlendirme yapılmamalıdır	15	4,3
Diğer (Lütfen belirtiniz)	11	3,2

TOPLAM	346	100,0
---------------	------------	--------------

Çocuğun yetiştirilmesinde öncelik verilmesi gereken değer tablosunda; hem dini hem milli değerlere öncelik verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı %69.1 'e karşılık gelmektedir. %6,9'luk oran dini değerlere öncelikli olmasını yine %6,9'luk oran başarılı olmak için her yolun geçerli olduğunu ifade etmişlerdir. Evrensel kültür değerlerine önem verilmesi gerektiğini ifade edenlerin oranı %6.1, çocuklara değer konusunda herhangi bir yönlendirme yapılmamasının gerektiğini düşünenlerin oranı %4,3, milli kültür değerlerine önem verilmesini gerektiğini düşünenlerin oranı ise %3,5 'tir. Sorulan soruya diğer seçeneğini tercih edenlerin oranı %3,2'dir.

Örneklem grubunun "başarılı kadın" tabirinden anladığı tablo aşağıdadır.

Tablo 27. "Başarılı kadın" Tabirinden Anlaşılan Düşünce

Başarılı Kadın	Sayı	Yüzde
İyi bir eş	16	4,6
İyi bir anne	65	18,8
Kariyer sahibi kadın	27	7,8
Hem anne hem kariyer sahibi	238	68,8
TOPLAM	346	100,0

Başarılı kadın denildiğinde akla gelenler tablosuna bakıldığında; hem anne hem kariyer sahibi cevabını verenlerin en yüksek orana (%68.8) sahip olduğu görülmektedir. İyi bir anne cevabını verenlerin oranı %18.8'e karşılık gelmekteyken kariyer sahibi kadın cevabını verenlerin oranı %7.8' e karşılık gelmektedir. Başarılı kadın denildiğinde akla iyi bir eş cevabını verenlerin oranı ise % 4,6'dır.

Örneklem grubunun en önemli benlik değerine ilişkin tablo aşağıdadır.

Tablo 28. En Önemli Benlik Değeri

Benlik değer durumu	Sayı	Yüzde
Yeni olana ve yenileşmeye hazır oluş	66	19,1
Başkalarını anlayışla karşılayabilme	99	28,6

Toplumun değer yargılarına bağlı	103	29,8
Geçmişten çok, bugüne ve geleceğe yönelimli	78	22,5
TOPLAM	346	100,0

En önemli benlik değerinin, toplumun değer yargılarına bağlılık olduğunu beyan edenlerin oranı %29,8, başkalarını anlayışla karşılayabilme şeklinde düşünenlerin oranı ise %28.6'dır. Örneklem grubunun %22.5'i geçmişten çok bugüne ve geleceğe önem verdiğini belirtmiş, %19.1 'lik oran ise yeni olana ve yenileşmeye hazır olma fikrini benimsediklerini ifade etmişlerdir.

Örneklem grubunun en önemli değerlere ilişkin dağılım aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 29. En Önemli Değer

Değerlerin Önem Durumu	Sayı	Yüzde
Kendim için konforlu bir hayat	50	14,5
Diğer dünyayı kazanmak	108	31,2
Toplum için güzelliklerle dolu bir dünya	188	54,3
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubunun en önemli gördüğü değer tablosunda; %54,3'lük oran toplum için güzelliklerle dolu bir dünyanın kendileri için önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer dünyayı kazanmanın kendileri için en önemli değer olduğunu ifade eden grubun oranı %31,2 iken kendileri için konforlu bir hayat düşüncesinin en önemli değer olduğunu belirtenlerin oranı % 14,5'tir.

İnsanların toplum içindeki yerini neyin belirlediğine ilişkin tablo aşağıdadır.

Tablo 30. İnsanların Toplum İçindeki Yerini Belirleyen Durum

İnsanların Toplum İçindeki Yeri	Sayı	Yüzde
Eğitimi	63	18,2
Zenginliği	15	4,3
Soyu	3	0,9

Ahlaki niteliği	182	52,6
Çevresi	17	4,9
Başarısı	50	14,5
Diğer	16	4,6
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubuna göre; insanların toplum içindeki yerini ahlaki niteliğin belirlediğini düşünenlerin oranı %52,6'dır. İnsanların toplum içindeki yerini eğitimin belirlediğini düşünenler %18,2, başarının belirlediğini düşünenler %14,5, çevrenin belirlediğini düşünenler %4,9, zenginliğin belirlediğini düşünenler %4,3, soyunun belirlediğini düşünenler %0,9 oranına sahiptir. Soruya bu cevapların dışında cevap verenlerin oranı ise %4,6'dır.

Toplumun bütünlüğü ve korunması için muhafaza edilmesi gereken değerlere ilişkin olarak toplanan verilerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 31. Bir Toplumun Bütünlüğü ve Üyelerinin Birliğini Koruma Adına En Çok Muhafaza Edilmesi Gereken Ortak Değer

Toplum Bütünlüğü Koruma ve Değerleri Muhafaza Etme Durumu	Sayı	Yüzde
Sosyo-kültürel farklılığa hoşgörü değerleri	79	22,8
Evrensel değerleri	24	6,9
Ahlaki ve dini değerler	214	61,8
Ulusal değerleri	29	8,4
TOPLAM	346	100,0

Örneklem grubuna göre, bir toplum birlik ve beraberliği korumak adına en fazla ahlaki ve dini değerleri muhafaza etmelidir görüşüne sahip olanları en fazla orana (%61,8) sahiptir. Örneklem grubunun %22,8'i birlik ve beraberliğin korunması adına en fazla hoşgörü değerlerini benimsediğini ifade ederken, %8,4 'ü ulusal değerleri benimsediğini dile getirmiştir. Evrensel değerlerin birlik ve beraberliğin korunması adına en önemli değer olarak görenlerin oranı ise %6,9'dur.

3.3. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE TEMEL DEĞERLER TESTİ

Araştırmanın bu bölümünde demografik değişkenler baz alınarak temel değerler ölçülmüştür. Demografik değişkenlere göre temel değerlerin farklılaşp farklılaşmadığı durumlarına bakılmıştır.

Eğitim durumuna göre temel değerlerde bir farklılık görülmektedir.

Okul mezuniyet durumlarına göre temel değerler incelendiğinde, “Değişime Açıklık” temel değerine, “lisansüstü” (ort. 4.09) eğitimini tamamlamış olanların en fazla önem veren grup olduğu görülmektedir. En az önem veren grup ise “ilköğretim” mezunları (ort. 3.65) tarafından verilmektedir. Eğitim durumu ile “Değişime Açıklık” temel değeri arasında doğrusal bir ilişki vardır.

“Kendini Güçlendirme” değerine en fazla önem “lisansüstü” (ort. 4.09), en az önem veren ise “ilköğretim” mezunları (ort. 3.52) tarafından verilmektedir. “Kendini Güçlendirme” ile eğitim durumu (tamamlanan toplam eğitim yılı) arasında yapılan araştırmada iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P; 0.000 < 0.05$).

“Kendini aşma” temel değerine, okulda daha fazla eğitim alanların daha çok önem verdiği görülmektedir. Bu önem; lisansüstü (ort.4.86); üniversite (ort.4.72); lise (ort.4.56); ilköğretim (ort.4.48)’dir. “Kendini Aşma” ile eğitim durumu (tamamlanan toplam eğitim yılı) arasında yapılan analizde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P; 0.008 < 0.05$).

“Muhafazakârlık” temel değerine bütün grupların benzer oranda değer verdiği görülmektedir. “Muhafazakârlık” değeri ile eğitim durumu (tamamlanan toplam eğitim yılı) arasında yapılan analizde iki değişken arasında anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur ($P; 0.871 > 0.05$).

Temel değerler yaş durumuna göre farklılık göstermektedir.

“Değişime Açıklık” temel değerine en fazla “23-27 yaş” arası (ort. 4.45), en az önem veren ise “43 yaş ve üzeri” (ort. 3.75) yaş grubu tarafından verilmektedir.

Yapılan “One Way (ANOVA) analizinde “Değişime Açıklık” değeri bakımında, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F=5.581; P 0.000<0.05). ayrıca yapılan analize göre, yaş ile “Değişime Açıklık” arasında neğatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

“Kendini Güçlendirme” değerine en fazla “23-27 yaş” arası (ort. 4.17), en az önem veren ise “43 yaş ve üzeri” (ort. 3.58) yaş grubu tarafından verilmektedir.

Yapılan “One Way (ANOVA) analizinde “Kendini Güçlendirme” değeri bakımında, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F=5.427; P 0.000<0.05). Ayrıca yapılan analize göre, yaş ile “Kendini Güçlendirme” arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Yapılan araştırmaya göre “Kendini Aşma” temel değerine verilen önem bütün yaş gruplarında birbirine çok yakındır. “43 yaş ve üzeri” (ort. 4.65), “38-42 yaş” (ort. 4.75), “33-37 yaş” (ort. 4.56), “28-32 yaş” (ort. 4.53), “23-27 yaş” (ort. 4.60), “18-22 yaş” (ort. 4.50)’dir. Yapılan “One Way (ANOVA) testinde. “Kendini Aşma” değeri bakımında, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (F=1.100; P 0.355>0.05).

“Muhafazakârlık” değerine en fazla önem en büyük yaş grupları “38-42 yaş” (ort. 4.93), “43 yaş ve üzeri” (ort. 4.92) , en düşük önem ise “ 18-22 yaş” arası (ort.4.55) yaş grubu tarafından verilmektedir.

Yapılan “One Way (ANOVA) analizinde, “Muhafazakârlık” temel değeri bakımından, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F=5.743; P 0.000<0.05).

Temel değerler medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.

Medeni duruma göre “Değişime Açıklık” temel değerine, “ bekar” (ort. 4.34) olanların en fazla önem veren grup olduğu görülmektedir. En az önem ise “eşi vefat etmiş” olanlar (ort. 3.46) tarafından verilmektedir.

“Değişime Açıklık” temel değerine verilen önem konusunda, medeni durum bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir (F= 4.251, P; 0.000<0.05).

“Kendini Güçlendirme” temel değerine, en yüksek önem “ bekar”larda (ort. 4.17), en az önem ise “eşi vefat etmiş” olanlar (ort. 3.42) tarafından verilmektedir.

“Kendini Güçlendirme” temel değerine verilen önem konusunda, medeni durum bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir (F= 5.989, P; 0.001<0.05).

“Kendini Aşma” temel değerini, en yüksek önem “ boşanmış” olanlar (ort. 4.72), en az önem ise “evli” olanlar (ort. 4.62) tarafından verilmektedir.

Yapılan “One Way (ANOVA) analizinde, “Kendini Aşma” temel değerinde medeni durum bakımından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (F= 0.136, P; 0.939>0.05).

“Muhafazakârlık” temel değerini, en yüksek önem “ evli” olanlar (ort. 4.80), en az önem ise “bekar” olanlar (ort. 4.65) tarafından verilmektedir.

Bu durum “One Way (ANOVA) analizinde incelendiğinde, “Muhafazakârlık” temel değerinde medeni durum bakımından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (F= 1.175, P; 0.319>0.05).

Temel değerler meslek durumuna göre farklılık göstermektedir.

Meslek duruma göre “Değişime Açıklık” temel değerini, “ akademisyen” (ort. 4.94) olanların en fazla önem veren grup olduğu görülmektedir. En az önem ise “ev hanımı” olanlar (ort. 3.76) tarafından verilmektedir.

“Değişime Açıklık” temel değerine verilen önem konusunda, meslek durum bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir (F= 5.206, P; 0.000<0.05).

“Kendini Güçlendirme” temel değerine, en yüksek önem “ akademisyen” (ort. 4.54), en az önem ise “ev hanımı” olanlar (ort. 3.50) tarafından verilmektedir.

“Kendini Güçlendirme” temel değerine verilen önem konusunda, meslek durumu bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir (F= 8.619, P; 0.000<0.05).

“Kendini Aşma” temel değerini, en yüksek önem “ akademisyen” olanlar (ort. 4.88), en az önem ise “ev hanımı” olanlar (ort. 4.42) tarafından verilmektedir.

Yapılan “One Way (ANOVA) analizinde, “Kendini Aşma” temel değerinde meslek durumu bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F= 4.004, P; 0.002<0.05).

“Muhafazakârlık” temel değerini, en yüksek önem “ ev hanımı” olanlar (ort. 4.90), en az önem ise “akademisyen” olanlar (ort. 4.41) tarafından verilmektedir.

Bu durum “One Way (ANOVA) analizinde incelendiğinde, “Muhafazakârlık” temel değerinde meslek durum bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F= 2.345, P; 0.041<0.05).

Temel değerler ekonomik durumuna göre farklılık göstermektedir.

Ekonomik duruma göre “Değişime Açıklık” temel değerini, “ yüksek gelirli” (ort. 4.31) olanların en fazla önem veren grup olduğu görülmektedir. En az önem ise “düşük gelirli” olanlar (ort. 3.99) tarafından verilmektedir.

“Değişime Açıklık” temel değerine verilen önem konusunda, ekonomik durum bakımından anlamlı bir farklılık görülmemektedir (F= 2.765, P; 0.064>0.05).

“Kendini Güçlendirme” temel değerini, en yüksek önem “yüksek gelirli” (ort. 4.03), en az önem ise “orta gelirli” olanlar (ort. 3.78) tarafından verilmektedir.

“Kendini Güçlendirme” temel değerine verilen önem konusunda, ekonomik durum bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir ($F= 3.042$, $P; 0.049<0.05$).

“Kendini Aşma” temel değerini, en yüksek önem “yüksek gelirli” olanlar (ort. 4.63), en az önem ise “orta gelirli” olanlar (ort. 4.62) tarafından verilmektedir.

Yapılan “One Way (ANOVA) analizinde, “Kendini Aşma” temel değerinde ekonomik durum bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F= 0.015$, $P; 0.985>0.05$).

“Muhafazakârlık” temel değerini, en yüksek önem “düşük gelirli” olanlar (ort. 4.85), en az önem ise “yüksek gelirli” olanlar (ort. 4.57) tarafından verilmektedir.

Bu durum “One Way (ANOVA) analizinde incelendiğinde, “Muhafazakârlık” temel değerinde ekonomik durum bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F= 3.825$, $P; 0.023<0.05$).

3.4. HİPOTEZ TESTİ

Bir önceki bölümde demografik değişkenlere ilişkin genel bilgiler incelenmiş ve tablolar halinde sunulmuştur. Bundan sonraki bölümde temel değerlerin her birinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklılık gösteren analiler yapılacak ve bu analizlerden elde edilen bulgular doğrultusunda hipotezler test edilecektir.

Hipotez 1: Çalışan kadınlar, çocuğun yetiştirilmesinde en önemli değer olarak milli kültürel değerlerin, çalışmayan kadınlar ise dini değerlerin daha önemli olduğunu savunurlar.

Tablo 32. Çocuğun Yetiştirilmesinde En Önemli Olan Değer Görüşü Durumunun Çalışma durumuna Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Çocuğun Yetiştirmesinde En Önemli Olan Değer Görüşünü									
		Evrensel kültür değerlerine	Milli kültür değerlerine	Dini değerlere	Hem dini hem milli değerlere	“Başarılı olmak için her yol geçerlidir”	Herhangi bir yönlendirme yapılmamalıdır	Diğer (Lütfen belirtiniz)	Toplam	
Evet	S	16	10	10	139	16	11	11	213	
	%	7.5	4.7	4.7	65.3	7.5	5.2	5.2	100	
Hayır	S	5	2	14	100	8	4	0	133	
	%	3.8	1.5	10.5	75.2	6.0	3.0	0	100	
TOPLAM	S	21	12	24	239	24	15	11	346	
	%	6.1	3.5	6.9	69.1	6.9	4.3	3.2	100	

$X^2: 17.498, SD:6, P=0.008$

Bu hipotezi test etmek amacıyla, anket formundaki bağımsız değişken olarak 3. soru ile 16. soru arasındaki ilişki aranmıştır.

Anket formunda 3. soru olarak sorulan soru; “Çalışıyor musunuz?” biçimindedir. Bağımsız değişken olarak ele alınan çocuğun yetiştirilmesinde görülen en önemli değer görüşünde çalışan kadınlar %4.7’si milli kültür değerlerinin önemli olduğunu vurgularken çalışmayan kadınların %1.5’i milli kültür değerlerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yine çalışan kadınların %4.7’si dini değerlere önem verirken çalışmayan kadınların %10.5’i dini değerlerin önemli olduğunu belirtmektedir. Oranlara bakıldığında hipotezin doğrulandığı görülmektedir.

Hipotez 2: Kadınların çalışma durumu boş zamanlarını farklı şekilde geçirmelerine neden olmaktadır.

Tablo 33. Boş Zamanlarını Farklı Şekilde Geçirme Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma	Boş Zamanlarını Farklı Şekilde Geçirme Sıklıkları
---------	---

Durumu		Kitap okuyarak	Ailele aktivite yaparak	Arkadaşlarıyla çeşitli eğlencelere katılarak	Gazete okuyarak	İnternet kullanarak	Televizyon izleyerek	Diğer (Lütfen belirtiniz.)	TOPLAM
Evet	S	38	85	33	3	13	26	15	213
	%	17.8	39.9	15.5	1.4	6.1	12.2	1.0	100
Hayır	S	9	48	17	3	5	42	9	133
	%	6.8	36.1	12.8	2.3	3.8	31.6	6.8	100
TOPLAM	S	47	133	50	6	18	68	24	346
	%	13.6	38.4	14.5	1.7	5.2	19.7	6.9	100

$X^2: 24.965, SD:6, P=0.000$

İlgili hipotezi ispat edilmesi gayesiyle soru 3 (çalışıyor musunuz?) ile soru 18 (boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?) arasında ilişki aranmıştır. İki değişken arasında ilişkinin olduğu görülmüştür. Tabloya bakıldığında çalışan çalışmayan kadınların boş zamanlarının büyük kısmını aileleriyle aktivite yaparak geçirdikleri belirlenmiş olup çalışanların aileleriyle aktivite yapma oranının (%39.9) çalışmayan kadınlara göre (%36.1) daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumu çalışan kadınların günün büyük bir çoğunluğunu iş ortamında geçirdiğinden dolayı kalan boş zamanlarını aileleriyle birlikte geçirmek istediklerini ifade etmişlerdir.

İlişki kurulan kadınların çalışma durumları ve boş zamanlarını değerlendirmeye ilişkin dağılımda çalışan kadınların boş zamanlarını kitap okuyarak geçirme oranı (%17.8) çalışmayan kadınlara (%6.8) oranla daha fazladır.

Çalışmayan kadınların boş zamanlarını televizyon izleyerek geçirme oranının (99) çalışan kadınlara göre daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu ilişkiye göre çalışan kadınların boş zamanlarını değerlendirmek için kitap okumaya çalışmayan kadınların ise televizyon izlemeye yöneldikleri görülmektedir.

Çalışan kadınların boş zamanlarında interneti kullanma oranı çalışmayan kadınlara göre daha fazla iken çalışan kadınların boş zamanlarını gazete okuyarak geçirme oranı

daha düşüktür. Bu durumu çalışan kadınların gazeteden öğrenecekleri bilgileri internet aracılığıyla öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Hipotez 3: Çalışan ve çalışmayan kadınların tv. izleme süresi farklıdır.

Tablo 34. Kadınların Tv. İzleme durumlarının çalışma durumlarına göre dağılımı

Çalışma Durumu	Kadınların tv. İzleme Sıklığı				TOPLAM
		1 saatten az	2-4 saat	5 saat ve üstü	
Evet	S	42	148	23	213
	%	19.7	69.5	10.8	100
Hayır	S	4	80	49	133
	%	3.0	60.2	36.8	100
TOPLAM	S	46	228	72	346
	%	13.3	65.9	20.8	100

X^2 : 44.968, SD:2, P=0.000

Formüle edilen hipotezi test edebilmek için 3. soru ile 19. soru arasında ilişki aranmıştır. Bu iki soru arasında oluşturulan tablo anlamlı çıkmıştır.

Kadınların çalışma durumu değişkeni ile 19. soru (günlük tv. izleme sıklığınız?) arasındaki ilişki tablosuna bakıldığında şöyle bir değerlendirmede bulunabiliriz: çalışan kadınların %19.7'si günde bir saatten daha az izlerken çalışmayan kadınların %3'ü günde bir saatten daha az izlemektedir. Çalışan kadınların çalışmayan kadınların büyük çoğunluğu günde tv. izleme sıklığını iki ila dört saat arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Tabloda dikkat çeken nokta çalışmayan kadınların günlük beş saat ve üzeri izleme süresinin çalışan kadınlara oranla büyük bir fark göstermesidir. Yukarıdaki tabloya bakıldığında hipotezimizin doğrulandığı görülmektedir.

Hipotez 4: Çalışan ve çalışmayan kadınların tv'de izledikleri programlar farklılık göstermektedir.

Tablo 35. Kadınların Tv.'de İzledikleri Programları Arasındaki Durumun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma	Kadınların Tv'de İzledikleri Programlar Arasındaki Farklılık
---------	--

Durumu		Haber	Eğlence	Kültür ve sanat	Film-sinema	Tartışma-yorum	Belgesel	Spor	Magazin	Yarışma	Dizi	TOPLAM
Evet	S	57	30	17	10	5	5	0	5	19	52	213
	%	26.8	14.1	8.0	4.7	2.3	2.3	0	2.3	8.9	24.4	100
Hayır	S	21	10	9	6	3	0	0	2	19	63	133
	%	15.8	7.5	6.8	4.5	2.3	0	0	1.5	14.3	47.4	100
TOPLAM	S	78	40	26	24	13	5	0	7	38	115	346
	%	22.5	11.6	7.5	6.9	3.8	1.4	0	2.0	11.0	33.2	100

X^2 : 29.251, SD:8, P=0.000

Yukarıdaki hipotezimizi test edebilmek için 3. soru ile 20. soru arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Çalışan kadınların televizyonda izlerken en fazla haber programlarına çalışmayan kadınların ise dizi içerikli programlara yöneldikleri görülmektedir. Çalışan kadınların iş stresinden uzaklaşmak adına eğlence programlarını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Tablodaki oranlara bakıldığında eğlence programının çalışmayan kadınlara göre oranla iki kat fazla izlendiği görülmektedir.

Hipotez 5: Çalışan kadınların interneti kullanma sıklığı çalışmayan kadınlara oranla daha fazladır.

Tablo 36. Kadınların İnterneti Kullanma Durumunun Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Kadınların İnterneti Kullanma Sıklığı							
		Hiç kullanmam	1 Günde saatten az	1-2 Günde saat	3-4 Günde 4saat	5-6 Günde saat	7 Günde saat üzeri	TOPLAM
Evet	S	20	39	73	45	25	11	213
	%	9.4	18.3	34.3	21.1	11.7	5.2	100
Hayır	S	54	38	27	9	5	0	133
	%	40.6	28.6	20.3	6.8	3.8	0	100
TOPLAM	S	74	77	100	54	30	11	346
	%	21.4	22.3	28.9	15.6	8.7	3.2	100

X^2 : 70.394, SD:5, P=0.000

İlgili denenceyi test edebilmek için 3. soru ile 21. Soru (interneti ne sıklıkta kullanırsınız?) arasında ilişki aranmış ve anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çalışmayan kadınların günlük interneti hiç kullanmama durumu çalışan kadınlara oranla 4 kat fazladır. Çalışan kadınların büyük çoğunluğunun günde az da olsa interneti kullandıkları görülmektedir. Çalışan kadınların büyük çoğunluğunun interneti günde bir iki saat kullandıkları görülmekteyken çalışmayan kadınların büyük çoğunluğunun bir saatten daha az kullandığı görülmektedir. Çalışan kadınların 7 saat ve üzeri interneti kullanma durumu söz konusu iken çalışmayan kadınlarda bu durum söz konusu değildir. Tablodan da anlaşıldığı üzere çalışan kadınların interneti kullanma sıklığının daha fazla olduğu doğrulanmıştır.

Çalışan kadınların interneti kullanma nedeni olarak sıralamaya göz attığımızda; akademik yayın ve faaliyetleri takip etmek bunlar hakkında bilgi toplamak, haber sitelerine ulaşmak, özel veya resmi kurumlarla ilgili bilgi almak, bankacılık işlerini yapmak, kültür ve sanat faaliyetlerini takip etmek, internet üzerinden alışveriş yapmak, eğlence, iletişim-sohbet-form sitelerine girmek iken çalışmayan kadınların iletişim-sohbet-form sitelerine girmek, internet üzerinden alışveriş yapmak, eğlence, kültür ve sanat faaliyetlerini takip etmek, haber sitelerine ulaşma durumu ile karşılaşmaktayız.

Hipotez 6: Çalışan kadın çalışmayan kadına göre ailesiyle sorunlarını daha rahat paylaşıyordur.

Tablo 37. Aileleriyle Sorunları Paylaşma Durumlarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Ailesiyle Sorunlarını Paylaşma Sıklığı					TOPLAM
		Her türlü sorunları paylaşırım	Özel durumlarım dışında olanları paylaşırım	Paylaşmak isterim ama tepkilerinden çekinirim	Hiç paylaşmam	
Evet	S	135	60	13	5	213
	%	63.4	28.2	6.1	2.3	100

Hayır	S	96	34	2	1	133
	%	72.2	25.6	1.5	0.8	100
TOPLAM	S	231	94	15	6	346
	%	66.8	27.2	4.3	1.7	100

$X^2: 6.352, SD: 3, P=0.096$

Anket formunun 3. sorusu (çalışıyor musunuz?) ile 23. soru (ailenizle sorunlarınızı paylaşmada iletişim güçlüğü yaşıyor musunuz?) arasındaki ilişkiye baktığımızda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre ailesiyle sorunlarını daha rahat paylaşma görüşünün aksine çalışan ve çalışmayan kadınların büyük çoğunluğunun aileleriyle her türlü sorunları paylaştıkları ortaya çıkmakla beraber çalışmayan kadınlarda oran daha fazladır.

Hipotez 7: Çalışan kadının evde alınan kararlarda fikri çalışmayan kadınlara göre daha çok sorulmaktadır.

Tablo 38. Evde Alınan Kararlarda Fikirlerinin Sorulma Durumunun Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Evde Alınan Kararlarda Fikrinizin Sıklığı				
		Evet	Hayır	Ara-sıra	TOPLAM
Evet	S	177	3	33	213
	%	83.1	1.4	15.5	100
Hayır	S	104	4	25	133
	%	78.2	3.0	18.8	100
TOPLAM	S	281	7	58	346
	%	81.2	2.0	16.8	100

$X^2:1.810, SD:2, P=0.404$

İlgili denencenin test edilebilmesi amacıyla 3.soru ile 24. Soru arasında çapraz tablo oluşturulmuştur. Soru 3 ile soru 24 arasında, oransal dağılım açısından bir anlamlılık bulunmamaktadır.

Evde alınan kararlarda fikirlerinin sorulduğunu belirten çalışan kadınların oranı(%83.1) iken çalışmayan kadınların oranı (%78.2)'dir. Evde alınan kararlarda ara-sıra fikirlerinin sorulduğunu belirten çalışan ve çalışmayan kadınların oranı benzer olmakla

birlikte fikirlerinin hiç sorulmadığını belirtenlerin çalışan kadınlarda oranı(%1.4) iken çalışmayan kadınlarda (%3.0)'dır.

Sonuç olarak evde alınan kararlarda çalışan kadınların fikirlerinin çalışmayan kadınlara oranla daha fazla alındığını fakat bunun anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir.

Hipotez 8: Çalışan ve çalışmayan kadınların en önemli benlik değeri farklılık göstermektedir.

Tablo 39. Kadınların En Önemli Benlik Değer Durumunun Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Kadınların En Önemli Benlik Değeri					TOPLAM
		Yeni olana ve yenileşmeye hazır oluş	Başkalarını anlayışla karşılayabilme	Toplumun değer yargılarına bağlı	Geçmişten çok, bugüne ve geleceğe yönelimli	
Evet	S	45	61	50	57	213
	%	21.1	28.6	23.5	26.8	100
Hayır	S	21	38	53	21	133
	%	15.8	28.6	39.8	15.8	100
TOPLAM	S	66	99	103	78	346
	%	19.1	28.6	29.8	22.5	100

$X^2:12.970$, $SD:3$, $P=0.005$

İlgili hipotezin test edilebilmesi için 3. soru ile 25. soru (size göre en önemli benlik değerinizi hangisidir?) arasında çapraz tablo oluşturulmuştur. İlgili çapraz ilişki anlamlıdır. Çalışan kadınların en önemli benlik değeri başkalarını anlayışla karşılayabilme iken, çalışmayan kadınların en önemli benlik değerinin toplumun değer yargılarına bağlılık olduğunu ifade etmişlerdir. İnsani değerler ölçeğine baktığımızda; dünyadaki herkese eşit davranılmasının önemli olduğu, herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiği, başka insanları anlayış içinde karşılamının önemli olduğu fikri temel değerlerden “kendini aşma” değer tipi olarak ise “hümanizm” e denk gelmektedir. Bu soruya baktığımızda çalışan kadınların “kendini aşma” temel değerinin çalışmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmayan kadınların en yüksek benlik değeri toplumun değer yargılarına bağlı olmaktadır. Bu durum insani değerler ölçeğinde; geleneklerin önemli olduğu, aileden dinden gelen gelenek ve görenekleri takip etmenin önemli olduğu maddesi “muhafazakârlık” temel değerini değer tiplerinden ise “geleneksellik” ile bağdaşmaktadır. Çalışmayan kadınların “muhafazakârlık” temel değerinin çalışan kadınlarla daha önemli olduğu saptanmıştır.

Çalışan kadınları yeni olana ve yenileşmeye hazır olma durumları çalışmayan kadınlara oranla daha fazladır. Bu durum “değişme açıklık” temel değeri ve “yenilikçilik” değer tipinin çalışan kadınlarda çalışmayan kadınlara oranla daha önemli olduğu görülmektedir.

Çalışan kadınların geçmişten çok bugüne ve geleceğe önem vermelerinin oranı çalışmayan kadınlara göre daha fazladır. Bu durum insani değerler ölçeğinde; “değişime açıklık” temel değeri ile bağdaşmaktadır. Çalışan kadınların değişime açıklık temel değerinin çalışmayan kadınlara oranla daha önemli olduğu ispat edilmiştir.

Hipotez 9: Çalışan kadınların “değişime açıklık” temel değeri çalışmayan kadınlara göre daha önemli iken çalışmayan kadınların “muhafazakarlık” temel değeri çalışan kadınlara göre daha önemlidir.

Tablo 40. Kadınların En Önemli Gördükleri Değer Farklılıkları Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Kadınların En Önemli Gördükleri Değer Farklılıkları				
		Kendim için konforlu bir hayat	Diğer dünyayı kazanmak	Toplum için güzelliklerle dolu bir dünya	TOPLAM
Evet	S	38	59	116	213
	%	17.8	27.7	54.5	100
Hayır	S	12	49	72	133
	%	9.0	36.8	54.1	100
TOPLAM	S	50	108	188	346
	%	14.5	31.2	54.3	100

X²: 6.599, SD: 2, P= 0.037

İlgili denencenin test edilebilmesi için 3. soru(Çalışıyor musunuz?) ile 26. soru(sizin için aşağıdaki değerlerden en önemlisi hangisidir?) arasında çapraz tablo oluşturulmuştur. İlgili tablo anlamlı çıkmıştır.

İnsanın kendisi için konforlu bir hayatı talep etmesi “kendini güçlendirme” temel değeri ile diğer dünya adına güzellikler isteme ise “muhafazakârlık” temel değeriyle bağdaşmaktadır. Tabloya baktığımızda çalışanların %17.8’i kendileri için konforlu bir hayat isterken çalışmayanlarda ise bu oranının %9 olduğu görülmektedir. Bu durum çalışan kadınların “kendini güçlendirme” temel değerinin çalışmayan kadınlara göre daha önemli olduğunu göstermektedir. Diğer dünyayı kazanmanın önem derecesi çalışan kadınlara göre çalışmayan kadınlarda daha fazladır. Bu durum da “muhafazakârlık” temel değerinin çalışmayan kadınlara göre çalışmayan kadınlarda daha önemli olduğunu göstermektedir.

Hipotez 10: İnsanların toplum içindeki yerini çalışan ve çalışmayan kadın grupları farklı tanımlamaktadırlar.

Tablo 41. İnsanların Toplum İçindeki Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	İnsanların Toplum İçindeki Yerini								
		Eğitim i	Zenginliğ i	Soy u	Ahlaki nitelikler i	Çevres i	Başarıs ı	Diğer(Lütfen belirtini z	TOPLA M
Evet	S	45	11	2	102	6	35	12	213
	%	21.1	5.2	0.9	47.9	2.8	16.4	5.6	100
Hayır	S	18	4	1	80	11	15	4	133
	%	13.5	3.0	0.8	60.2	8.3	11.3	3.0	100
TOPLA M	S	63	15	3	182	17	50	16	346
	%	18.2	4.3	0.9	52.6	4.9	14.5	4.6	100

X²: 13.527, SD: 6, P=0.035

Bu denenceyi test edebilmek amacıyla 3. Soru ile 27. Soru arasında çapraz tablo oluşturulmuştur. Anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Hem çalışan hem çalışmayan kadınların insanların toplum içindeki en önemli yerinin ahlaki niteliklerle belirlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Fakat çalışmayan kadınların bu yöndeki düşüncelerinin oranı çok daha büyüktür. İnsani değerler ölçeğinde aileden dinden gelenek ve görenekten gelen

ahlak çok önemlidir. Bu durum temel değerlerden “muhafazakârlık” ile bağdaşmaktadır. Yani çalışmayan kadınların “muhafazakârlık” temel değerine verdikleri önem çalışan kadınlara oranla daha fazladır. İnsani değerler ölçeğinde başarı, zenginlik ve eğitim “kendini güçlendirme” temel değerinin değer tiplerinin konusuna girmekte iken çevreye bağlılık “muhafazakârlık” temel değerinin konusuna girmektedir.

Çalışanların başarıyı önemseme oranı %16.4 iken çalışmayanlarda ise %11.3 oranındadır. Zenginlik çalışan kadınlarda % 5.2 iken çalışmayan kadınlarda %3 oranındadır. Eğitim ise çalışan kadınlarda %21.1 oranında iken çalışmayan kadınlarda %13.5 oranındadır. Bu durum temel değerlerde “kendini güçlendirme” konusuna girmektedir. Çalışan kadınlarda çevreyi önemseme oranı %2.8 iken çalışmayan kadınlarda ise %8.3 oranındadır. Sonuç olarak baktığımızda çalışan kadınlarda temel değer

Hipotez 11: Ortak değerleri muhafaza konusunda çalışan ve çalışmayan kadınların görüşleri farklıdır.

Tablo 42. Bir Toplum Bütünlüğünü Ve Üyelerinin Birliğini Koruma Adına En Çok Hangi Değerin Muhafazası Durumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	Bir Toplumun Bütünlüğünü ve Üyelerin Birliğini Koruma Adına En Çok Hangi Değerin Muhafazası					
		Sosyo-kültürel farklılığa hoşgörü değerleri	Evrensel değerleri	Ahlaki ve dini değerler	Ulusal değerleri	TOPLAM
Evet	S	60	19	109	25	213
	%	28.2	8.9	51.2	11.7	100
Hayır	S	19	5	105	4	133
	%	14.3	3.8	78.9	3.0	100
TOPLAM	S	79	24	214	29	346
	%	22.8	6.9	61.8	8.4	100

X²: 27.711, SD: 3, P=0.000

İlgili denencede 3. soru ile 28. soru arasında çapraz ilişki kurulmuştur. Soru 3 ile soru 28 arasında, oransal dağılım açısından bir anlamlılık bulunmaktadır. İnsani değer ölçeğine göre hoşgörülü olmak, farklılıkları hoşgörüyle karşılayabilmek değerleri “kendini

aşma” temel değeriyle aynı zamanda “hümanizm” değer tipiyle bağdaşmaktadır. Çalışan ve çalışmayan kadınların ortak değeri koruma adına “sosyo-kültürel farklılıkları hoşgörülle karşılayabilme” değeri çalışan kadınlarda %28.2, çalışmayan kadınlarda %14.3 oranında benimsenmektedir. Bu durum çalışan kadınların “kendini aşma” temel değerinin çalışmayan kadınlara oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çalışan kadınlarda ortak değeri koruma adına ahlaki ve dini değerlerin önemli olduğunu düşünenlerin oranı %51 iken, çalışmayan kadınlarda bu oran %61.8’e kadar yükselmektedir.

Dini ve ahlaki değerlerin önemli görülmesi “muhafazakârlık” temel değeri ile bağdaşmaktadır. Bu durum çalışmayan kadınların “muhafazakârlık” temel değerinin çalışmayan kadınlarda daha önemli olduğunu gösterir.

Hipotez 12: Çalışan kadın grubu “Kendini Güçlendirme” temel değerine daha çok önem vermektedir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “Kendini Güçlendirme” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.

Çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının “Kendini Güçlendirme” temel değerinin içerisinde bulunan “güç” değer tipini önemseme durumunun farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “güç” değer tipini ölçmeye yönelik sorulara (*-Onun için zengin olmak önemlidir. Çok paraya ve pahalı şeylere sahip olmak ister.,-Onun için başkalarından saygı görmek önemlidir. İnsanların, onun söylediklerini yapmalarını ister., -Konforlu bir yaşam (her şeyin en iyisine sahip olma), -Tüketici olmak (her istediğini alma), -Entelektüellik (aydın kimliği)*) verdikleri cevapların ortalamaları alınarak karşılaştırma yapılmıştır.

“Güç” değer tipinin çalışan ve çalışmayan kadın grupları ile ilişkisini gösteren bulgulara ve yapılan “t testi” (Independent- Samples T Test) analizinin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “güç” değer tipini daha fazla önemseydiği görülmektedir. İki grup arasında güç değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (F= 23.218, P; 0.000<0.05). Bu bulgu bize sadece gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın gruplar arasındaki dağılımını öğrenmek amacıyla varyans analizlerine gereksinim duyulmuştur. Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 2.78 çalışan kadın gruplarında 3.55 olduğu

ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Kendini Güçlendirme” temel değerinin içerisinde bulunan “güç” değer tipinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Kendini Güçlendirme” alt değer tiplerinden biri olan “Başarı” değerinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklı düzeyde önemsendiği ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Başarı” değer tipini ölçmeye yönelik insani değerler ölçeğinde yer alan 4. soru, 13. soru ve değerlerin önemsenme derecelerini belirten 1. madde, 6. maddelerin ortalamaları alınarak “t testi” (Independent- Samples T Test) uygulanmıştır. Analizin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Başarı” değer tipini daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. İki grup arasında “Başarı” değer tipinin önemsenme durumunun anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F=0.026$, $P;0.011<0.05$). Bulgulara göre; ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 4.09, çalışan kadın gruplarında 4.32 olduğu görülmüştür. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Kendini Güçlendirme” temel değerinin içerisinde bulunan “Başarı” değer tipinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini ortaya koymaktadır.

“Kendini Güçlendirme” alt değer tiplerinden biri olan “Hazcılık” değerinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklı düzeyde önemsendiği ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Hazcılık” değer tipini ölçmeye yönelik insani değerler ölçeğinde yer alan 10. soru, 21. soru ve değerlerin önemsenme derecelerini belirten 11. madde, 14. maddelerin ortalamaları alınarak “t testi” (Independent- Samples T Test) uygulanmıştır.

Analizin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Hazcılık” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında “Hazcılık” değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F=0.516$, $P; 0.010<0.05$). Bulgulara göre, ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 3.73 çalışan kadın gruplarında ise 3.95 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Kendini Güçlendirme” temel değerinin içerisinde bulunan “Hazcılık” değer tipinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Güç”, “Başarı”, “Hazcılık” değer tiplerini kapsayan “Kendini Güçlendirme” temel değerinin çalışmayan kadınlara oranla çalışan kadınlarda daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. Üç değer tipinin ortalamalarına tek tek bakıldıktan sonra hipotezle ilgili genel ortalama alınmıştır. İlgili hipotezin test edilmesi için tüm alt değer tipleriyle alakalı sorular insani değer ölçeğinde yer alan 2., 4., 10., 13., 17., 21. sorular ile değerlerin önemsenme derecesini belirleyen 1., 6., 11., 13., 14., 15. Ve 19. maddeler karşılaştırılmıştır (F=1.087; P 0.000<0.05). Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 3.52, çalışan kadın gruplarında 4.03 olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlara göre; **“Çalışan kadın grubu çalışmayan kadın grubuna oranla “Kendini Güçlendirme” temel değerine daha çok önem vermektedir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “Kendini Güçlendirme” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır”** biçiminde formüle edilen denencenin ispat edildiği ifade edilebilir.

Hipotez 13: Çalışan kadınlar “değişime açıklık” temel değerine daha çok önem verir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “değişime açıklık” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.

Çalışan ve çalışmayan kadın grupların “Değişime Açıklık” temel değerinin içerisinde bulunan “Yenilikçilik” değer tipini önemseme durumunun farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki hipotezimizi test edebilmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Yenilikçilik” değer tipini ölçmeye yönelik sorulara (- *Sürprizlerden hoşlanır ve her zaman yapacak yeni şeyler arar. Hayatta bir çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür.*, - *O, macera arar ve risk almayı sever. Heyecan verici bir yaşam sürmek ister.*, - *Heyecan verici bir yaşam (eğlenceli bir hayat)*) verdikleri cevapların ortalamaları alınarak karşılaştırma yapılmıştır. “Yenilikçilik” değer tipinin çalışan ve çalışmayan kadın grupları ile ilişkisini gösteren bulgular ve yapılan “t testi” (Independent- Samples T Test) analizinin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Yenilikçilik” değer tipini daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. İki grup arasında güç değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (F= 1.047, P; 0.000<0.05). Bu bulgu bize sadece gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın gruplar arasındaki dağılımını öğrenmek amacıyla varyans analizlerine bakılmıştır. Bulgulara göre ortalamanın

çalışmayan kadın gruplarında 3.33 çalışan kadın gruplarında 3.83 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Değişime Açıklık” temel değerinin içerisinde bulunan “Yenilikçilik” değer tipinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Değişime Açıklık” alt değer tiplerinden biri olan “Özerklik” değerinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklı düzeyde önemsendiği ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Özerklik” değer tipini ölçmeye yönelik insani değerler ölçeğinde yer alan 1. soru, 11. soru ve değerlerin önemsenme derecelerini belirten 2. madde, 21. madde ve ortalamaları alınarak “T testi” (Independent- Samples T Test) uygulanmıştır. Analizin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Özerklik” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında “Özerklik” değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F=5.600$, $P; 0.000<0.05$). Bulgulara göre ortalamaların çalışmayan kadın gruplarında 4.30, çalışan kadın gruplarında 4.65 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Değişime Açıklık” temel değerinin içerisinde bulunan “Özerklik” değer tipinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Yenilikçilik”, “Özerklik”, “Hazcılık” değer tiplerini kapsayan “Değişime Açıklık” temel değerinin çalışmayan kadınlara oranla çalışan kadınlarda daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. Üç değer tipinin ortalamaları tek tek alındıktan sonra hipotezle ilgili genel ortalamalar alınmıştır. İlgili hipotezin test edilmesi için tüm alt değer tipleriyle alakalı sorular; insani değer ölçeğinde yer alan 1, 6., 10., 11., 15., 21. sorular ile değerleri önemseme derecelerini belirleyen 2., 11., 12., 14., 21. maddeler karşılaştırılmıştır ($F=8.350$; $P;0.000<0.05$).

Bulgulara göre; ortalamaların çalışmayan kadınlar gruplarında 3.77 çalışan kadın gruplarında 4.23 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu duruma göre; “Değişime Açıklık” temel değerinin çalışan kadınlarda çalışmayan kadınlara oranla farklılaştığı görülmektedir.

Bu sonuçlar; **Çalışan kadınlar “değişime açıklık” temel değerine daha çok önem verir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “değişime açıklık” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.** Hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

Hipotez 14: Çalışan kadın grupları “Kendini Aşma” temel değerine daha çok önem vermektedir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “Kendini Aşma” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.

Çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının “Kendini Aşma” temel değerinin içerisinde bulunan “Hümanizm” değer tipini önemseme durumunun farklı olduğu ortaya çıkmıştır. İlgili hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Hümanizm” değer tipini ölçmeye yönelik sorulara (*-Dünyadaki herkese eşit davranılmasının önemli olduğunu düşünür. Herkesin hayatta eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.,- Kendisinden farklı insanları dinlemek onun için önemlidir. Onların düşüncelerine katılmadığı zamanlarda bile, onları anlamak ister., - İnsanların kesinlikle doğaya özen göstermeleri gerektiğini düşünür. Doğayı ve çevreyi gözetmek onun için önemlidir., -Dayanışma (is birliği yapma), -Eşitlik (etnik kimlik ve kültürlere eşit davranma), -Demokratik katılım (sivil toplum kuruluşlarına katılım), - Açık fikirli olmak (yeni fikirlere ve değişime açık olma)*) verdikleri cevapların ortalamaları alınarak karşılaştırma yapılmıştır. “Hümanizm” değer tipinin çalışan ve çalışmayan kadın grupları ile ilişkisini gösteren bulgular ve yapılan “t testi” (Independent- Samples T Test) analizinin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Hümanizm” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında güç değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F= 5.317, P; 0.011 < 0.05$). Bu bulgu bize sadece gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın gruplar arasındaki dağılımını öğrenmek amacıyla varyans analizlerine gereksinim duyulmuştur.

Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 4.43 çalışan kadın gruplarında 4.59 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Kendini Aşma” temel değerinin içerisinde bulunan “Hümanizm” değer tipini çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Kendini Aşma” alt değer tiplerinden biri olan “Yardımseverlik” değerinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklı düzeyde önemsendiği görülmektedir. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Yardımseverlik” değer tipini ölçmeye yönelik insani değerler ölçeğinde yer alan 12. soru,

18. soru ve değerlerin önemsenme derecelerini belirten 4. madde ve 5. madde, ortalamaları alınarak “T testi” (Independent- Samples T Test) uygulanmıştır. Analizin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Yardımseverlik” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında “Yardımseverlik” değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (F=43.823, sP; 0.000<0.05). Bulgulara göre ortalamaların çalışmayan kadın gruplarında 4.49 çalışan kadın gruplarında 4.86 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Kendini Aşma” temel değerinin içerisinde bulunan “Yardımseverlik” değer tipinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Hümanizm”, “Yardımseverlik” değer tiplerini kapsayan “Kendini Aşma” temel değerinin çalışmayan kadınlara oranla çalışan kadınlarda daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. İki değer tipinin ortalamaları alındıktan sonra hipotezle ilgili genel ortalamalara bakılmıştır. İlgili hipotezin test edilmesi için tüm alt değer tipleriyle alakalı sorular insani değer ölçeğinde bulunan 3., 8., 12., 18., 19. sorular ile değerlerin önemsenme derecesini belirleyen 4., 5., 8., 16., 18., 20. maddeler karşılaştırılmıştır (F=8.276; P;0.000<0.05). Bulgulara göre ortalamaların çalışmayan kadınlar gruplarında 4.46 çalışan kadın gruplarında 4.72 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum “Kendini Aşma” temel değerinin çalışan kadınlarda çalışmayan kadınlara oranla farklılaştığını göstermektedir.

Bu sonuçlara göre; **Çalışan kadın grupları “Kendini Aşma” temel değerine daha çok önem verir. Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “Kendini Aşma” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.** Hipotezimiz kısmen ispat edilmiş olmaktadır.

Hipotez 15: Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “Muhafazakârlık” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır.

Çalışan ve çalışmayan kadın grupların “Muhafazakârlık” temel değerinin içerisinde bulunan “Geleneksellik” değer tipini önemseme durumunun farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Geleneksellik” değer tipini ölçmeye yönelik sorulara (*-Onun için alçakgönüllü ve mütevazi olmak önemlidir. Dikkati kendisine çekmemeye çalışır.- Onun için gelenekler önemlidir. Ailesinden ve dininden gelen adetleri (gelenek ve görenekleri) takip etmeye*

çalışır.) verdikleri cevapların ortalamaları alınarak karşılaştırma yapılmıştır. “Geleneksellik” değer tipinin çalışan ve çalışmayan kadın grupları ile ilişkisini gösteren bulgular ve yapılan “t testi” (Independent- Samples T Test) analizinin sonuçlarına göre; çalışmayan kadın gruplarının çalışan kadın gruplarına oranla “Geleneksellik” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında güç değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (F= 0.018, P; 0.029<0.05). Bu bulgu bize sadece gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın gruplar arasındaki dağılımını öğrenmek amacıyla varyans analizlerine gereksinim duyulmuştur. Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 5.28 çalışan kadın gruplarında 5.07 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışmayan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Muhafazakârlık” temel değerinin içerisinde bulunan “Geleneksellik” değer tipinin çalışan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Muhafazakârlık” alt değer tiplerinden biri olan “Uyma” değerinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklı düzeyde önemsendiği ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Uyma” değer tipini ölçmeye yönelik insani değerler ölçeğinde yer alan 7. soru, 16. soru ve değerlerin önemsenme derecelerini belirten 3. madde 7. madde, 22. maddelerin ortalamaları alınarak “T testi” (Independent- Samples T Test) uygulanmıştır. Analizin sonuçlarına göre; çalışan kadın gruplarının çalışmayan kadın gruplarına oranla “Uyma” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında “Uyma” değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (F=0.492, P; 0.029<0.05). Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 4.72 çalışan kadın gruplarında 4.58 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışmayan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Muhafazakârlık” temel değerinin içerisinde bulunan “Uyma” değer tipinin çalışan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Muhafazakârlık” alt değer tiplerinden biri olan “Güvenlik” değerinin çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre farklı düzeyde önemsendiği ortaya çıkmıştır. Hipotezimizi test etmek için çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının ankette yer alan “Güvenlik” değer tipini ölçmeye yönelik insani değerler ölçeğinde yer alan 5. soru, 14. soru ve değerlerin önemsenme derecelerini belirten 9. madde, 10. madde, 17. maddelerin ortalamaları alınarak “T testi” (Independent- Samples T Test) uygulanmıştır. Analizin

sonuçlarına göre; çalışmayan kadın gruplarının çalışan kadın gruplarına oranla “Güvenlik” değer tipini daha fazla önemsendiği görülmektedir. İki grup arasında “Güvenlik” değer tipinin önemsenme durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F=15.182$ $P; 0.001<0.05$). Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadın gruplarında 4.72 çalışan kadın gruplarında 4.42 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışmayan kadın gruplarının anlamlı bir şekilde “Muhafazakârlık” temel değerinin içerisinde bulunan “Güvenlik” değer tipinin çalışan kadınlara göre daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

“Geleneksellik”, “Uyma”, “Güvenlik” değer tiplerini kapsayan “Muhafazakârlık” temel değerinin çalışmayan kadınlara oranla çalışan kadınlarda daha fazla önemsendiği ortaya çıkmıştır. Üç değer tipinin ortalamalarına tek tek bakıldıktan sonra hipotezle ilgili genel ortalamalar alınmıştır. İlgili hipotezin test edilmesi için tüm alt değer tipleriyle alakalı sorular insani değer ölçeğinde bulunan 5., 7., 9., 14., 16., 20. sorular ile değerlerin önemsenme derecelerini belirleyen 3., 7., 9., 10., 17., 22. maddeler karşılaştırılmıştır ($F=0.783; P;0.001<0.05$).

Bulgulara göre ortalamanın çalışmayan kadınlar gruplarında 4.90 çalışan kadın gruplarında 4.69 olduğu ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı “Muhafazakârlık” temel değeri çalışan kadınlarda çalışmayan kadınlara oranla farklılaşmaktadır.

Sonuç olarak; **“Çalışan ve çalışmayan kadın grupları arasında “Muhafazakârlık” temel değeri bakımından anlamlı bir farklılık vardır. Çalışan kadın gruplarına oranla çalışmayan kadın gruplarında “Muhafazakârlık” temel değeri daha fazla önemsenmektedir ”** biçimindeki denence kısmen doğrulanmış olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz toplumunun en belirgin özelliği sosyokültürel değişimdir. Bu değişimin hızı günden güne artmaktadır. Bu değişim, toplumdan topluma farklı şekilde gerçekleşmektedir. Toplumda yaşanan değişiklikler “değer” konusunu yakından ilgilendirmektedir. Değer, bu araştırmanın ele aldığı temel konudur. Değerler ile ilgili geniş bir literatür mevcuttur.

Bu çalışmada değer teorileri içinde en uygun değer modelinin, ülke içi karşılaştırmalarda kullanılabilmesi ve kültürel geçerliliği olması nedeniyle, Schwartz’a ait olan modele göre analizler yapılmıştır. Belirtilen modelde bulunan “temel değerler” (değişime açıklık, kendini güçlendirme, kendini aşma, muhafazakârlık) hakkında çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının düşünceleri öğrenilmeye çalışılmış, çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının hangi temel değerleri daha fazla benimsedikleri araştırılmış, kadın grupları arasında temel değerlere bakış açıları arasındaki fark ortaya konulmuştur. Çalışma, Bartın il merkezinde yaşayan kadınlara uygulanmıştır.

Modern yaşam, kentleşme, sanayileşme birçok sosyal olguda olduğu gibi değer olgusu üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Toplumda meydana gelen bu değişiklikler kadınların hayatlarında da değişikliğe neden olmuştur. Modern öncesi dönemde ev dışında çalışmayan kadın bu dönemle birlikte yoğun bir iş temposuna ayak uydurmaya çalışmıştır. Birçok olguda olduğu gibi, kadınlar da bahsedilen değişimden etkilenmişlerdir. Kadınların değişim sürecinden etkilenmesi “değer” düşüncelerinde farklılık oluşturmaktadır.

Genel olarak “değer” konulu araştırmalar günden güne artmaktadır. Fakat son dönemlerde “değer” çalışmaları eğitim ile bağdaştırılarak yapılmaktadır. Kadınların çalışma durumunun “temel değerlere” bakış açısına etki edip etmemesi konusunun bu güne kadar araştırılmamasından yola çıkarak, bu araştırma yapılmıştır. Farklı değişkenlerden yola çıkarak, temel değerlerin farklılaşmasına neden olan çalışma durumunun nasıl bir etkiye sahip olduğu incelenmiştir. Araştırmada, tasviri bilgilere de yer verilmiş, çalışan ve çalışmayan kadın gruplarının temel değerlere yönelik görüşleri ele alınıp incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edinilen bilgilerden yola çıkarak yapılan değerlendirmelerin aşağıdaki gibi sıralanması mümkündür:

Yaş durumuna bakıldığında; en büyük yaş aralığını 43 yaş ve üzeri olanların oluşturduğu görülmektedir. Evli olanların oranı, örneklem grubunun yaklaşık 3/4'üne karşılık gelmektedir. Örneklem grubunun %61.6'sı çalışan kadın grubunu oluştururken %38.4 çalışmayan kadın grubunu oluşturmaktadır. Çalışan kadın gruplarının büyük çoğunluğu kamuda çalışmaktadır. Çalışan kadın grupları çalışma nedenleri olarak en çok maddi gelir getirisinden dolayı daha sonra statü prestij getirisinden dolayı çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Çalışan kadınların çalışma yılına baktığımızda en büyük oranın 11 yıl ve daha üzeri çalışan grubunu oluşturduğu görülmektedir.

Çalışmayan kadınlar grubunun oranı çalışan kadın grubunun oranının 1/2'den fazladır. Çalışmayan kadın grupları arasında çocuklara bakma durumundan dolayı çalışmadıklarını ifade edenlerin oranı oldukça fazladır. Bir sonraki neden olarak çalışmayan kadının grupları iş bulma sıkıntısından dolayı çalışmadıklarını ifade etmişlerdir.

Örneklem grubunun öğrenim durumuna bakıldığında; %41.3'ü üniversite, %27.5'i lise, %26'sı ilköğretim ve %5.2'si lisansüstü mezundur.

Örneklem grubunun; %31.5'i ev hanımı, %29.8'i serbest- tüccar, %15'i sağlık çalışanı, % 10.4'ü memur ve %1.7'si akademisyendir.

Örneklem grubunun; %76.9'u ekonomik durumunu orta seviyede %14.7'si yüksek ve %8.4'ü düşük olarak tanımlamaktadır.

Aile bireylerine yönelik bilgilerin öğrenilmesi çalışmamız için önemli bir faktördür. Örneklem grubunun hane halkı büyüklüğüne baktığımızda; en fazla oran 4 kişilik (%33.8), en düşük oran ise 1 kişilik (%4.3) hane olduklarını bahsetmişlerdir. Örneklem grubunun aile bireyleriyle gün içerisinde en fazla beş saat ve üzeri (%53.8) zaman geçirdikleri en az zaman geçirenlerin oranı (%3.8) bir saat aile bireyleriyle birlikte zaman geçirdikleri ortaya çıkmıştır. Örneklem grubunun büyük oranı (%66.8) aile bireyleriyle özel durumları dışında olan sorunlarını paylaştıklarını, en az orana sahip olanlar ise aileleriyle hiçbir sorununu paylaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Evde alınan kararlara kadın gruplarının (%81.2)'si fikirlerinin sorulduğunu belirtirken, (%2.0)'sinin fikirlerinin sorulmadığı ortaya çıkmıştır.

Örneklem grubumuz kadınların çalışması konusundaki düşüncelerine baktığımızda; kadınların yapabildiği her işi yapmalarının gerektiğini düşünenlerin oranı ev fazla (%55.2) iken, kadınların çalışmamasının gerektiğini bunun nedeni kadının parasını kullanmamasına bağlayan oranı en az (%1.7)'dir.

En önemli benlik değeri olarak kadın gruplarının (%29.8)'i toplumun değer yargılarına bağlılığı benimser iken, (%19.1)'i yeni olana ve yenileşmeye hazır olan değerleri benimsediğini ifade etmiştir. Örneklem grubunun (%54.3)'ü kendileri için en önemli değer toplum için güzelliklerle dolu bir dünyaya sahip olma olduğunu belirtmiş, (%14.5)'i ise kendileri için konforlu bir yaşamın en önemli değer olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Örneklem grubunun büyük bir kısmı insanların toplum içindeki yerini ahlaki niteliklerin belirlediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca; bir toplumun bütünlük ve beraberliğinin korunması adına en fazla ahlaki ve dini değerlerin önemsenmesi gerektiğini belirtenlerin oranı fazladır.

Çocukların yetiştirilmesinde en fazla dini ve milli değerlerin benimsenmesi gerektiğini düşünenlerin oranı en fazla (%69.1), şıklarımız dışında kendi değerlerini sunanlar ise en az orana (%3.2) sahiptir.

Başarılı kadın denildiğinde örneklem grubunun büyük çoğunluğunun (68.8)'i aklına "hem anne hem kariyer sahibi kadın" gelmekteyken, örneklem grubunun az bir oranda da olsa (%4.6) aklına sadece iyi bir eş olan kadın gelmektedir.

Örneklem grubunun (%38.4)'ü büyük oranda boş zamanını aileleriyle aktivite yaparak geçirdiğini ifade ederken örneklem grubunun (%1.7)'si en az oran gazete okuyarak geçirdiğini ifade etmektedir. Bu durum gazetelerin yerine kitle iletişim araçlarının kullandığı söylenebilir. Kadın gruplarının (%20.8)'i en fazla oranla günde beş saat ve beş saatten daha fazla televizyon izlediğini belirtmiş iken, örneklem grubunun (%13.3)'ü en az oran la bir saatten daha az televizyon izlediğini belirtmiştir. Televizyonda en çok izlenen program diziler (%33.2) iken en az (%1.4) belgesel programıdır.

Örnekleme grubunun interneti kullanma sıklığına baktığımızda, en fazla oran günde bir veya iki saat (%28.9) kullananların en az oranın (%3.2) ise günde yedi saat ve üzeri kullananların oluşturduğu görülmektedir. İnternetin kullanma amacı olarak daha çok haber sitelerini kullanma amaçlı kullandığını belirtip, en son amacın bankacılık işlemlerinin yapılması için kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Bazı demografik değişkenler ve temel değerler arasındaki sonuçlarına baktığımızda şu sonuçları görmekteyiz:

Temel değerler “değişime açıklık”, “kendini güçlendirme”, “kendini aşma” değerleri ile eğitim durumunun arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Lisansüstü mezunlarının belirtilen temel değerlere en fazla önem verdiği ispat edilmiş, bunun yanında belirtilen temel değeri en az önemseyenlerin ilköğretim mezunları oldukları görülmüştür. Fakat “muhafazakârlık” temel değerinde durum bu şekilde ifade edilmemektedir. “muhafazakârlık” temel değerinde iki değişken arasında anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur.

Medeni durum ile temel değerler arasındaki ilişkiye bakıldığında; “değişime açıklık” ve “kendini güçlendirme” temel değerleri ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. “Bekarların” belirtilen değerlere en fazla önem verdiğini, “eşi vefat etmiş olanların” ise en az önem verenler olduğu görülmüştür. “Kendini aşma” ve “muhafazakârlık” temel değeri ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. “kendini aşma” temel değerini en fazla “boşanmış” olanlar benimser iken en az benimseyenler ise “evli” olan kadınların olduğu görülmüştür. “Muhafazakârlık” temel değerini “evli” olanların en fazla benimsediği bu değeri “bekarların” en az benimsediği ortaya çıkmıştır.

Meslek durumu ve temel değerler arasındaki ilişkiye baktığımızda; bütün temel değerler ile meslek grupları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu değeri en fazla benimseyenlerin “akademisyen” en az benimseyenlerin “ev hanımı” oldukları görülmektedir.

“Kendini aşma” ve “değişime açıklık” temel değeri ile ekonomik durum arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmaz iken, “kendini güçlendirme” ve “muhafazakârlık” temel değerleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür.

“Kendini güçlendirme”, “muhafazakârlık” ve “değişime açıklık” temel değeri ile yaş arasında anlamlı bir farklılık var iken “kendini aşma” temel değeri ile yaş arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Çalışan ve çalışmayan kadın gruplarına göre; “kendini güçlendirme”, “değişime açıklık”, “kendini aşma” temel değerlerinin çalışan kadın grupları tarafından daha fazla önemsendiğini görülür iken “muhafazakârlık” temel değerinin çalışmayan kadın grupları tarafından benimsendiği ortaya çıkmaktadır.

Genelde yapılan çalışmalar eğitim ve temel değerler arasındaki ilişkiyi saptamaya yöneliktir. Bu tez çalışmasında ise kadın ile temel değerler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda çalışan kadın grupları ve çalışan erkek gruplarının temel değerleri benimseme durumlarına bakılabilir.

Ayrıca; bizim çalışmamızda temel değerleri ölçme aracı olarak kullanılan Schwartz’ün insani değerler ölçeğine ek olarak alt değer tiplerini ölçen sorular geliştirip, temel değerleri ölçen farklı alanlarda çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgenç, A.**, 2005. “Küreselleşmenin ve Değerlerin Felsefesi temelleri”, Felsefe Dünyası, s.:41, Türk Felsefe Derneği Yayını, Ankara.
- Adler, N. J.**, 1991. *International Dimensions of Organizational Behavior*, Second Edition, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company. Aile Araştırma Kurumu. s. 298-305.
- Akarsu, B.**, 1988. Felsefe Sözlüğü, 4. Baskı, İnkılap kitapevi, s. 16, İstanbul.
- Aktuna, Y.**, 1988. “Gençlik Döneminde Benlik ve Kimlik Gelişimi” (I.Milletlerarası Gençlik Kongresi), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, s. 65-69.
- Alkan, T.**, 1978. “Demokrasinin denetim mekanizması ve siyasal toplumsallaşma”, AÜSBF. Dergisi, XXXIII. Ankara.
- Allport, G.W.**, 1961. Pattern and growth in personality. New York: Holt, Rinehart and Winston. Applications, *Comparative Sociology*, 5(2-3), 137-182.
- Anar, S.**, 1983. “Değerlerin Sosyolojik Açısından İncelenmesi”, Çağdaş Eğitim Dergisi, sayı82 (8-44).
- Ansal, H.**, 1996. Teknolojik gelişmelerin sanayide kadın istihdamına etkileri: Türk tekstil ve elektronik sanayilerinde teknolojik değişim ve kadın istihdamı: T.C. Başbakanlık Kadın Statü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara
- Arslan, H.**, 1992 Epistemik Cemaat, Paradigma Yay., İstanbul, s. XI
- Artan E., Börü, İ., D.; İslamoğlu, G.; Yurtkoru, S.**, 2005. Üniversite Gençliği Değerler Araştırması; Tesev Yay., İstanbul, s.13
- Atay, M.**, 1991. “değişen toplum ve değişmeyen değerler”, sosyal değişim ve dini hayat, İsav yay., İstanbul.
- Avcı, N.**, 2007. Toplumsal Değerler ve Gençlik, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Aytaç, S.**, 2002. Çalışma yaşamında kadın ve kariyer, Türkiye’de kadın gücü seminerleri, I,II, TİSK yay.

- Baechler, J.**, 1994. *Kapitalizmin Kökenleri*, Çev.: Mehmet Ali Kılınçbay, İmge Yay., Ankara, s.160.
- Barker, C.**, 2000. *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage.
- Başaran, F.**, 1992. The university students' value preferences. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 13–25.
- Başaran, F.**, 1993. Üniversite Eğitim Süresi İçinde Öğrencilerin Değer Tercih Sıralamalarında Değişme, *Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, içinde (Cilt.7, S. 49–58). Ankara,
- Best, S.,and Kellner, D.**, 1998. *Postmodern Teori*, Çev.: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay., İstanbul, s. 15.
- Bharadwaj, L., K.**, 2007. *The Sociology of Culture*. C. D. Bryant, D. L. Peck (ed.), *21st Century Sociology: A Reference Handbook* kitabında (228-236), California: Sage Publications, Inc.
- Bilgin, N.**, 1995. *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, Sistem Yay., İstanbul. s. 83.
- Bock, P. K.**, 2001. *İnsan Davranışının Kültürel Temelleri* (Çev: N. Serpil Altuntek), İmge Kitabevi, Ankara.
- Bolay, S. H.**, 2007. “aşkın değerler burhanı” Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. DEM/Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Bostancı, N.** 2002. *Toplum ve Kültür*, Ed. İhsan Sezal, *Sosyolojiye Giriş*, Kitabında Ankara: Martı Yayınları, 129-159.
- Bottomore, T., ve Nipet, R.**, 1997. *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Çev.: Mete Tuncay, Aydın Uğur, Ayraç Yay., Ankara. s.684.
- Braithwaite, V.**, 1998. The value orientations underlying liberalismconservatism. *Personality and Individual Differences*, 25, 575-589.
- Caprara, G.V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M., & Barbaranelli, C.**, 2006. Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice. *Political Psychology*, 27 (1), 1-28.
- Carpenter, S., & Karakitapoğlu-Aygün, Z.**, 2003. Identity Issues: How do the identities of Turkish women and men compare to those of American women and men?

- Cevizci, A.**, 1999. Felsefe sözlüğü, Paradigma Yay., İstanbul.
- Collins, H.**,1991. Collins English Dictionary (Third Edition), Glasgow. Connecticut: Greenwood Press.
- Converse, P. E.**, 1964. The nature of belief systems in mass publics. D.E. Apter (ed.), Ideology and discontent, içinde (s.206-261). New York: Free Press.
- Costa, P. T., Jr., Terracciano, A., & McCrae, R. R.**, 2001. Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 322– 331.
- Çileli, M.**, 2000. Change in value orientations of Turkish youth from 1989 to 1995. *The journal of Psychology*, 134, 297-305.
- Çileli, M., and Tezer, E.** 1998. Life and value orientations of Turkish university students. *Adolescence*, 33, 219-229.
- Çolak, B.**, 2008. Modernizm Bağlamında Michel Foucault'un Ahlak Anlayışı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe anabilim Dalı, Ankara, s.;3-4.
- Çukur, C. Ş.**, 2007. Kültürel Süreçleri Nitelemek, Ölçmek ve İlişkilendirmek: Karşılaştırmalı Kültürel Yaklaşımlar, ERDEM R. ve ÇUKUR C. Ş. (Ed.), Kültürel Bağlamda Yönetmel-Örgütsel Davranış. Türk Psikologlar Derneği Yay Ankara.s. 33-87.
- Davidov, E., Schmidt P. ve Schwartz S.H.**, 2008. Bringing Values Back In: The Adequacy of the European Social Survey to Measure Values in 20 Countries, *Public Opinion Q.*, 72, 420-445.
- Demir, G.**, 1991. Kadınlarda Rol Çatışmaları (yayınlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya.
- Dikeçliçil, B.**, 1994. “ Kültür Kavramının Analizi veya Sosyo- Kültürel Gerçekliğin Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, *Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler*, C.:, Sosyoloji Dergisi Yay., Ankara, s.46-47.
- Dilmaç, B.**, 2002. İnsanca Değerler Eğitimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Dilmaç, B., Deniz, M. ve Deniz, M. E.**, 2009. Üniversite Öğrencilerinin Öz Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitim Dergisi*. 7 (18), 9-24.

- Doğan, İ.**, 1996. *Sosyoloji*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Doğan, İ.**, 2000. *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Sistem Yayıncılık, Üçüncü Basım, İstanbul.
- Doğan, İ.**, 2004. *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Pegem Yay., Ankara.
- Doğramacı, E.**, 1992. *Türkiye’de Kadının Dünyü ve Bugünü*, , Türkiye İş Bankası Yay. Ankara.
- Emiroğlu, K. ve Aydın S.**, 2003. *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erdoğmuş, Z.**, 1976. “Değerler, Norm ve Sosyal Kontrol”, N. Nirun ve Z. Erdoğmuş, MEB Yay., Ankara.
- Erdoğmuş, Z.**, 1989. *Sosyal İlişkilere Analitik Bir Bakış*, Elazığ, (Yayınlanmamış Ders Notları).
- Ergüder, U., Esmer, Y., and Kalaycıoğlu, E.**, 1991. *Türk Toplumunun Değerleri Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Raporu* (Yayın No. TUSIAD-T/91, G.145). İstanbul.
- Eröz, M. ve Güler, A.**, 1999. *Türk Ailesi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay. Ankara.
- Eröz, M.**, 1982. *İktisat Sosyolojisine Başlangıç*, 3. Basım, Filiz Kitapevi, İstanbul, s.117
- Eröz, M.**, 1991. “*Evlenme ve Düğün Törenleri ile İlgili Türk Gelenekleri*”, Aile Yazıları, Ankara,
- Ersoy, E.**, 2006. *Değer Farklılaşmalarının Sosyolojik Boyutu (Malatya Örneği)*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Ersoy, E.**, 2009. *Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ.
- Feather, N.T.**, 1975. *Values in Education and Society*, New York: Free Pres.
- Fichter, J.**, (2006), *Sosyoloji Nedir*, Çev: Nilgün Çelebi, Anı Yay., Ankara.
- Fichter, J.**, 2002. *Sosyoloji Nedir*, Çeviren: Nilgün Çelebi;, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Froloz, İ.**, 1997. *Felsefe sözlüğü*, Türkçesi: Aziz Çalışlar, Cem Yay., İstanbul, s.98.

- Gibbins, K., and Walker, I.,** 2001. "Multiple Interpretations of the Rokeach Value Survey". *The Journal of Social Psychology*, 133 (6), West Australia: 797-805.
- Giddens, A.,** 2005. Sosyoloji (kısa fakat eleştirel bir giriş) Pheonix Yay. Ankara,s.135.
- Gökçe, B.** 2012. *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Göregenli, M.,** 1995. Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Individualism Collectivism Orientations in The Turkish. Bir Baslangıç Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (35), 1-14.
- Göregenli, M.,** 1997. Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28 (6), 787-794.
- Grünberg, L.,** 2000. *The Mystery of Values: Studies in Axiology*, ed. By C.Grünberg ve L. Grünbeg. Amsterdam-Atina: Editions Rodopi:6.
- Günay, M.,** 2009. Değerler Bağlamında İnsan, www.felsefeekibi.com, Haziran.
- Güngör, E.,** 1993, "Değerler Psikolojisi", Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yay.: 8,
- Güngör, E.,** 2000. "*Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*". Ötüken Nesriyat Yay., İstanbul.
- Güngör, E.,** 2010. *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Güngör, E., N.,** 1998. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Gürsoy, K.,** 2005. "Küreselleşme- Evrensellik ve Etik", *Felsefe Dünyası*, s.:41, Türk Felsefe Derneği Yayını, Ankara.
- Güven, S.,** 1999. *Toplum Bilim*, Ezgi Kitapevi, Ankara.
- Güvenç, B.,** 1976. "Değerler, Tutumları ve Davranışları", Ruşen Keleş, *Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Güvenç, B.,** 1984. *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Güvenç, B.,** 1994. *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Haviland, W.,** 2002. *Kültürel Antropoloji*. (Çev. Hüsameddin İnaç, Seda Çiftçi),
- Hofstede, G.,** 1980. *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage.

- Hofstede, G.**, 1984. *Culture's Consequences: Comparing Values Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations* [Abridged], London: Sage Publications.
- Hofstede, G.**, 1991. *Cultures and organizations: Software of the mind*. London: McGraw-Hill.
- Hofstede, G.**, 2001. *Culture's Consequences: Comparing Values Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations* [Second Edition], London: Sage Publications. Hofstede (2001:5).
- Hogg, M. A., ve Vaughan G. M.**, 2007. *Sosyal Psikoloji*, (Çev.İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Homer, P.M. ve Kahle, L. R.**, 1988. A Structural Equation Test of The Value- Attitude-Behavior Hierarchy, *Journal of Personality and Social Psychology* , 54 (4). 638-646.
- House, R. J., Hanges P. J., Javidan M., Dorfman P. J., Gupta V.**, 2004. *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*, CA: Sage, Thousand Oaks.
- Inglehart, R.**, 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R.**, 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R.**, 1999. Globalization and Postmodern Values, The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology, *The Washington Quarterly* . 23(1), 215–228.
- Inglehart, R., ve Welzel C.**, 2005. *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*, New York and Cambridge: Cambridge University Press.
- İdriz, E.**, 2007. Üsküp'te Yasayan Müslüman Toplulukların Değerler Dünyası Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İmamoglu, E. O.** 1998. Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *The Journal of Psychology*, 132, 95–105.

- İmamoglu, E. O.,** 1987. An interdependence model of human development. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), Growth and progress in cross-cultural psychology, içinde (s. 104-112). Lisse, Holland: Swets ve Zeitlinger.
- İmamoglu, E. O.,** 1995. Değişim sürecinde aile: Evlilik ilişkileri, bireysel gelişim ve demokratik değerler [Family in the change process: Marital relations, self-development and democratic values]. Aile kurultayı 1994 [Proceedings of the Conference on Family in Turkey, 1994] (s. 33–51). Ankara, Turkey: Institute for Family Research.
- İmamoglu, E. O., and Karakitapoğlu-Aygün, Z.,** 1999. 1970'lerden 1990'lara Değerler: Üniversite Düzeyinde Gözlenen Zaman, Kuşak ve Cinsiyet Farklılıkları [Value preferences from 1970s to 1990s: Cohort, generation and gender differences at a Turkish university].
- İşçi, M.,** 2000. Sosyal Yapı ve Sayal Değişme, Der Yay., İstanbul,s.25.
- Kağıtçıbaşı, Ç.,** 1973. Psychological aspects of modernization in Turkey. Journal of Cross-Cultural Psychology, 4, 157–174.
- Kağıtçıbaşı, Ç.,** 1984. Sex roles, value of children and fertility in Turkey. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.). Sex roles, family and community in Turkey, içinde (s. 151–180). Bloomington: Indiana University Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç.,** 1990. Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. J. Berman (Ed.) Nebraska Symposium on Motivation: Cross-cultural perspectives, içinde (s. 135–200). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç.,** 1997. Individualism and collectivism. J., Berry, M. N., Segall, & Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), Handbook of Cross-cultural Psychology, 3:Social Behavior and Applications, içinde. Boston: Allyn and Bacon.
- Kağıtçıbaşı, Ç.,** 2000. *Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. Evrim Yay., İstanbul.
- Karadayı, F.,** 1998. İlişkili Özerklik: Kavramı, Ölçülmesi, Gelişimi ve Toplumsal Önemi, Gençlere ve Kültüre Özgü Değerlendirmeler [Related autonomy: Its concept; measurement, development, and societal importance]. Adana, Turkey: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Karakitapoğlu A.,ve İmamoglu, E., O.,** 2002. Value domains of Turkish adults and university students. The journal of social Psychology, 142, 333-351.

- Kırkpınar, L.,** 1998. Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın A. B. Hacımiraçoğlu (der.), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde (s. 13-27), İstanbul.
- Kızılcılık, S.; Erjem, Y.,** 1992. Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Günay Ofset, Konya.
- Kluckhohn, C.,** 1951. Values and value orientations in the theory of action. T. Parsons & E. Shils (Eds.), Toward a general theory of action, içinde (s. 388–433). Cambridge, MA: Harvard University Press. .
- Kluckhohn, K.,** 1954. Culture and behavior. In G. Lindzey (Ed.), Handbook of Social Psychology (2, s. 921-976). Cambridge, MA: Addison- Wesley.
- Kohn, M. L.,** 1969. *Class and Conformity*, Homewood: Dorsey Press.
- Kongar, E.,**1995. “Toplumsal Değişme Kavramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitapevi, Ankara.
- Kopelman, R., E., and Prottas, D., J., Tatum, L., G.,** 2004.“Comporison of Four Measures of Values: Their Relative Usefulness in Graduate Education Advisement”. *North American Journal of Psychology*, Vol. 6, No. 2, New York::205-218.
- Kottak, C., P.,** 2001. *Antropoloji*, (Çev. Özbudun ve Diğerleri), Ütopya Yay., İstanbul.
- Kozlu D.,** 2009. Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri Sdu., Güzel sanatlar fakültesi hakemli dergisi.
- Kuçuradi, I.,** 2013, İnsan ve Değerleri TFK. Yay., Ankara. s.10.
- Kuşdil, M. Ersin ve Kağıtçıbaşı, Ç.,** 2000. Türk Öğretmenlerinin Değerler Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı, Türk Psikoloji Dergisi, 59-76.
- Kuzgun, Y.,** 2000. Meslek Danışmanlığı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Lau, S.,** 1988. The value orientations of Chinese university students in Hong Kong. *International Journal of Psychology*, 23, 583–596.
- Lau, S., and Wong, A. K.,** 1992. Value and sex-role orientation of Chinese adolescents. *International Journal of Psychology*, 27, 3–17.

- LeCompte, W.F., and LeCompte, G.K.,** 1970. Effects of education and intercultural contact on traditional attitudes in Turkey. *The Journal of Social Psychology*, 80, 11–21.
- LeCompte, W.F., and LeCompte, G.K.,** 1973. Generational attribution in Turkish and American youth: A study of social norms involving the family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 4, 175–186.
- Levy, S., ve Guttman, L.,** 1974. Values and attitudes of Israeli High School Youth, Israel Institute of applied Social Research, Jerusalem. Maslow, A.H. (1959). *New knowledge in human values*. Harper: New York.
- Lindeman, M., and Verkasalo, M.,** 2005. “Measuring Values With the Short Schwartz’s Value Survey”. *Journal of Personality Assessment*, 85 (2),: 170- 178.
- Linton, R.,** 1945. *The Cultural Background of Personality*. New York.
- Mardin, 1992.** *Din ve ideoloji*, İletişim Yay., İstanbul.
- Mardin, 1993.** *İdeoloji*, İletişim Yay., İstanbul, s.49-50.
- Marshall, G.,** 1999, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, s.133-135.
- McCrae, R. R., and Costa, P. T., Jr.** 1999. A Five–Factor Theory of Personality. L. A. Pervin, & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2.Baskı), içinde (s. 139–153). New York: Guilford Press.
- Mehmedoğlu, A. U.,** 2007. “Üniversite Öğrencilerinin Değerler Yönelimler Ve Dindarlık” *Değerler ve Eğitimi*, Editör: Recep Kaynakcan vd. DEM/Değerler Eğitim merkezi Yayınları, İstanbul.
- Meydan L.,** *Değer Maddesi, III*, İstanbul 1988
- Mishra, R. C.,** 1994. Individualist and collectivist orientations across generations. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. C. Choi, & G. Yoon (Eds.), *Individualism and collectivism: Theory, method and applications*, içinde (s. 225–238). Thousand Oaks CA: Sage.
- Montagu, A.,** 2005. *Çocuklarımıza Ahlaki Değerleri Nasıl Kazandırabilirsiniz?* Meb. Yay., İstanbul.

- Morris, C., W.**, 1956. *Varieties Of Human Value*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Neuman, L. W.**, 2007. “*Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*”, Cilt I ve Cilt II, Birinci Baskı (Çeviri, Sedef Özge), İstanbul: Yayın Odası.
- Nirun, N.**, 1991. *Sistemik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Nirun, N.**, 1994. *Aile ve Kültür*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Oskay, Ü.**, 1990. *Sosyolojik Düşünce Tarihi*, Cilt:I Ege Üni. Basımevi, İzmir.
- Özen, Ş.**, 1996. *Bürokratik Kültür I (Yönetmelik Değerlerin Toplumsal Temelleri)*, Ankara: Today Yayınları.
- Özensel, E.**, 2003, “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.: I, S.: 3, İstanbul, s. 218.
- Özgüven, E., İ.**, 2000. *Psikolojik Testler*, PDREM, Ankara.
- Özkalp, E.**, 1993. *Sosyolojiye Giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayını No.87. Eskişehir
- Özkalp, E.**, 1995. *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını No.87.
- Özkul, S. A.**, 2007. *Yaşam ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler SDÜ Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özlem, D.**, 2000. *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, İnkılap Yay., İstanbul.
- Öztürk, A.**, 2010. “Kriz Sosyolojisi Batı Merkeziliğin Yapısal Sorunları ve Kriz” Doğu Yay., İstanbul.
- Parekh, B.**, 2002. *Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, Çev.: Bilge Tanrıseven, Phoenix Yay., Ankara.
- Pepper, S., C.**, 1958. *The sources od value*. University of California Press, Berkeley, CA.
- Phalet, K., and Claeys,W.**, 1993. *A comparative study of Turkish and Belgian youth*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24, 319–343.
- Rokeach, M.**, 1968. *Beliefs, Attitudes and Values*, Jossey-Bass, San Francisco.
- Rokeach, M.**, 1973. *The Nature of Human Values*, New York: Free Press.

- Sadak, N.**, 1939. Sosyoloji, Maarif Matbası İstanbul, s. 141.
- Saran, N.**, 1975. Üniversite Gençliği, İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. Yayınları. İstanbul.
- Sarı, E.**, 2005. Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. Değerler Eğitimi Dergisi, 73-88.
- Sayar Kemal** 'la Söyleşi, Popüler Psikiyatri, s.: 25, Mayıs- Haziran 2005/03.
- Sayın, Ö.**, 1985. *Sosyolojiye Giriş*, İzmir: Erdem Kitabevi.
- Schwartz, S. H.** 1994. Beyond individualism and collectivism: New cultural dimensions of values. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi, and G. Yoon (Eds.), Individualism and collectivism: Theory, method, and applications, içinde (s. 85-119). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Schwartz, S. H.**, 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. P. Zanna (Ed.), Advances in Experimental Social Psychology, içinde (cilt.25, s.1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H.**, 1999. A Theory of Cultural Values and Some Implications for.
- Schwartz, S. H.**, 2003. *A Proposal for Measuring Value Orientations Across Nations. Chapter 7 in ESS Questionnaire Development Report*, <http://www.europeansocialsurvey.org>.
- Schwartz, S. H.**, 2005. *Basic Human Values: Their content and structure across countries.* In A. Tamayo & J. B. Porto (Eds.), Valores e comportamento nas organizações [Values and behavior in organizations] 21-55. Brazil: Vozes, Petrópolis.
- Schwartz, S. H.**, 2006. A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and.
- Schwartz, S. H.**, 2007. *Value Orientations: Measurement. Antecedents and Consequences Across Nations. In Measuring Attitudes Cross-Nationally - Lessons from the European Social Survey*, eds. Roger Jowell. Caroline Roberts, and Rory Fitzgerald, London: Sage, 161-193.
- Schwartz, S. H., and Bardi, A.**, 1997. Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. Political Psychology, 18, 2, 385-410.
- Schwartz, S. H., and Bilsky, W.**, 1987. Toward a Psychological Structure Of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550-562.

- Schwartz, S. H., and Boehnke, K.,** (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*, 38, 230-255.
- Scott, W. A.,** 1965. *Values and organizations*. Rand McNally, Chicago, IL.
- Sinha, D., and Tripathi, R. C.,** 1994. Individualism in A Collectivist Culture: A Case Of Coexistence Of Opposites. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi, And G. Yoon (Eds.), *Individualism and Collectivism: Theory, Method, And Applications*, içinde (s. 85-119).
- Smith, M. B.,** 1969. *Social Psychology and Human Values*, Aldine, Chicago, IL.
- Smith, P.,** 2005. *Kültürel Kuram*, (Çev. Selime Güzelsarı, İbrahim Gündoğdu), Babil: İstanbul.
- Smith, P.B., and Schwartz, S.H.,** 1997. Values. J.W. Berry, M.H. Segall, and Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Handbook of Cross-cultural Psychology*, (cilt.3, 2. Baskı), içinde (s. 77-118). Boston: Allyn ve Bacon.
- Smith, P.B., Dugan, S., and Trompenaars, E.,** 1996. National culture and managerial values: A dimensional analysis across 43 nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*.
- Soykan, Ö. N.,** 2004. "Genel Bir Bakış Ahlakı Olmalı Mıdır?" Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. s. 45-53 İstanbul.
- Tallichet, S. E., ve Willits, F. K.,** 1986. "*Gender-Role Attitude Change of Young Women: Influential Factors from a Panel Study*", *Social Psychology Quarterly*, Vol.49, No.3. p.106-133.
- Tanyol, C.,** 1960. *Sosyal Ahlak/Laik Ahlaka Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak.Yay., İstanbul.
- Tepe, H.,** 2004. "Bir Felsefe Dalı Olarak Etik: "Etik" Kavramı, Tarihçesi ve Günümüzde Etik" 3. Baskı, Doğu-Batı Yay., s. 12-13, Ankara.
- Timuçin, A.,** 2005. "Değer Nedir?", *Felsefe Dünyası*, s.:41, Türk Felsefe Derneği Yay., Ankara.
- Tolan, B.,** 1983. *Toplum Bilimlerine Giriş*, Savaş Yayınları: Ankara.

- Trompenaars F., and Hampden –Turner, C.,** 1999. *Riding The Waves of Culture* (Second Corrected Edition) Nicholas Brealey: London.
- Turhan, M.,** 1997. *Kültür Değişmeleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Turner, B. S.** 2006. (General Editor) *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge University Press.
- Tüik,** 2010.
- Ural, A., ve Kılıç, İ.,** (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi SPSS 12.0 For Windows*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ülken, H. Z.,** 1967. “Eğitim Felsefesi”, Meb Yay., İstanbul.
- Ülken, H. Z.,** 2001. Bilgi Ve Değer, Ülken Yay., İstanbul, s.231.
- Ünal, C.,** 1981. Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Wallace, R. A., and Volf, A.,** 2004. Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Klasik Geleneğin Genişletilmesi), Çev.: Leyle Elburuz, M. Rami Ayas, Punto yay., İzmir.
- Yavuz, Ş.,** 2007. “Değerlerin Şeceresi, Doğası, Sınırları ve Devamlılığı: Değerlerin dini ve Sosyal Karakterleri ve Sürekliliği” DEM/Değerler Eğitim merkezi yayınları, İstanbul.
- Yazıcı, M.,** 2013. “Değer Eğitimine Gönüllü Katılan Öğretmenlerin Profili Ve Görüşleri” the journal of academic social science studies international journal of social science volüme 6 issue2,p. 995-1023
- Yazıcı, M.,** 2014. Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ
- Yazıcıoğlu, Y., ve Erdoğan, S.,** 2007. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, M. C., Gündüz, M.,** 2015. Komşuluk Kültürü, Nobel Yayıncılık, Ankara.s.57-140.
- Zavalloni, M.,** 1980. Values. H.C. Triandis, & R.W. Brislin (Eds.), Handbook of cross-cultural psychology, içinde (s. 73-120). Boston: Allyn ve Bacon.

Ek A. Araştırmacı Görüş Formu

Değerli Katılımcımız;

Bingöl Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI ve Arş. Gör. İlkur AĞTÜRK tarafından Bartın İlinde yürütölmekte olan çalışan kadınlarla çalışmayan kadınların değerlere bakış açıları üzerine sosyolojik bir çalışma yapıyoruz. Araştırmanın başarıya ulaşması öncelikle sizlerin katılımına bağlıdır. Araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederiz.

Not: Bu araştırmada vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli kalacaktır. Bu nedenle, lütfen hiç bir soruyu atlamayınız ve her soruda size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Samimi ve gerçeğe uygun yanıtlarınız önemlidir. Soruyu ve soruyla ilgili tüm seçenekleri dikkatle okuduktan sonra sizin için en uygun seçeneğin yanındaki parantezin içine (X) işareti koyunuz. Boş bırakılan yerlere de kendi cümlelerinizle cevap vermeniz gerekmektedir.

Araştırma Görevlisi: İlkur AĞTÜRK
Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Ek B. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız	18-22()	23-27 ()	28-32 ()
	33-37 ()	38-42 ()	43ve üzeri ()

2. Mesleğiniz	Ev hanımı ()	Öğretmen ()	Akademisyen ()
	Memur ()	Sağlık Çalışanı ()	Özel Sektör ()

3. Çalışıyor musunuz? Evet () Hayır () *(Cevabınız evet ise 4.soruya hayır ise 7. Soruya geçiniz.)*

4. Hangi Sektörde Çalışıyorsunuz? Özel () Kamu ()

5. Kaç yıldır çalışıyorsunuz?	1 yıl ve daha az ()	2-4 yıl ()	5-7 yıl ()
	8- 10 yıl ()	11 yıl ve üstü ()	

6. Çalışma nedeniniz nedir?	Maddi gelir getirisi ()	Statü prestij getirisi ()	Sosyal güvence ()
-----------------------------	--------------------------	----------------------------	--------------------

7. Çalışmama nedeniniz nedir?	İş bulma sıkıntısı ()	Çocuklara bakma durumu ()
	Ekonomik sıkıntının olmaması ()	Aile bireylerinin iz vermemesi ()

8. Evlilik Durumunuz:	Evli ()	Bekar ()
	Boşanmış ()	Eşi vefat etmiş ()

9. Eğitim durumunuz:	İlköğretim ()	Lise ()
	Üniversite ()	Y. Lisans/Doktora ()

10. Eşinizin eğitim durumu:	İlköğretim ()	Lise ()
	Üniversite ()	Y. Lisans/Doktora ()

(Evli iseniz bu soruyu yanıtlayınız...)

11. Ekonomik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?	Düşük ()	Orta ()
	Yüksek ()	

12. Hane halkı büyüklüğünüz?	1 kişi ()	2 kişi ()	3 kişi ()
	4kişi ()	5 kişi ()	6 kişi ve üstü ()

13. Aile bireyleriyle ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?

- 1()Çok iyi 2() İyi 3() Normal 4() Kötü 5() Çok Kötü

14. Aile bireyleriyle gün içerisinde ne kadar süre zaman geçirirsiniz?

- 1() Bir saat 2 () İki saat 3 () Üç saat 4() Dört saat 5() Beş saat ve üstü

15. Kadınların çalışması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1() Çalışmamalı
2() Çalışmamalı çünkü parasını kendisi alamıyor
3() Ev içinde gelir getirici bir iş yapmalı
4() Fark etmez, yapabildiği her işi yapabilir
5() Ev dışında kadınlara uygun bir işte çalışmalı(öğretmen, hemşire vb.)

16. Sizce çocuğun yetiştirilmesinde, en çok hangi değere öncelik verilmelidir?

(Tek seçenek işaretleyiniz)

- 1() Evrensel kültür değerlerine
2() Milli kültür değerlerine
3() Dini değerlere
4() Hem dini hem milli değerlere
5() “Başarılı olmak için her yol geçerlidir” görüşüne
6() Herhangi bir yönlendirme yapılmamalıdır
7() Diğer **(Lütfen belirtiniz)**

17. “Başarılı kadın” deyince aklınıza ne geliyor?

- 1() İyi bir eş
2() İyi bir anne
3() Kariyer sahibi kadın
4 () Hem anne hem kariyer sahibi

18. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

- 1() Kitap okuyarak
2() Ailele aktivite yaparak
3() Arkadaşlarıyla çeşitli eğlencelere katılarak
4() Gazete okuyarak
5 () İnternet kullanarak
6 () Televizyon izleyerek
7 () Diğer**(Lütfen belirtiniz.)**

19. Günlük TV. izleme sıklığınız?(saat olarak)

- 1 () 1 saatten az 2 () 2-4 saat 3() 5 saat ve üstü

20. Televizyonda hangi tür programları seyredersiniz?

- 1()Haber 2 () Eğlence 3() Kültür ve sanat 4 () Film- sinema 5() Tartışma- yorum
6() Belgesel 7() Spor 8() Magazin 9() Yarışma 10 () Dizi

21. İnternet ne sıklıkla kullanırsınız?(cevabınız 1 ise 23. Soruya geçiniz?)

- 1 () Hiç kullanmam
- 1() Günde 1 saatten az
- 2() Günde 1-2 saat
- 3() Günde 3-4saat
- 4() Günde 5-6 saat
- 5() Günde 7 saat ve üzeri

22. İnterneti kullanım amacınız nedir?

- 1() Haber sitelerine ulaşmak(*gazete, dergi v.b.*)
- 2() Akademik yayın ve faaliyetleri takip edip bilgi toplamak için
- 3 () İletişim-sohbet-forum sitelerine girmek
- 4 () Eğlence (film,müzik,oyun indirmek)
- 5() Bankacılık işlemleri yapmak
- 6() İnternet üzerinden alıs-veris yapmak
- 7() Kültür-sanat faaliyetlerini takip etmek
- 8() Özel ve/veya resmi kurumlarla ilgili bilgi almak

23. Ailenizle sorunlarınızı paylaşmada iletişim güçlüğü yaşıyor musunuz?

- 1 () Her türlü sorunları paylaşırım
- 2() Özel durumlarım dışında olanları paylaşırım
- 3 () Paylaşmak isterim ama tepkilerinden çekinirim
- 4() Hiç paylaşmam

24. Evde alınan kararlarda sizin fikriniz soruluyor mu?

- 1() Evet
- 2() Hayır
- 3() Ara-sıra

25. Size göre en önemli benlik değerinizi aşağıdakilerden hangisidir?

- 1() Yeni olana ve yenileşmeye hazır oluş
- 2() Başkalarını anlayışla karşılayabilme
- 3() Toplumun değer yargılarına bağlı
- 4() Geçmişten çok, bugüne ve geleceğe yönelimli

26. Sizin için aşağıdaki değerlerden en önemlisi hangisidir?

- 1() Kendim için konforlu bir hayat
- 2() Diğer dünyayı kazanmak
- 3() Toplum için güzelliklerle dolu bir dünya

Ek C. İnsani Değerler Ölçeği

İNSANİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Yönerge: bu bölümde kısaca bazı insanları tarif edeceğim. Lütfen her bir tarifi okuyup, bu kişinin size ne kadar benzeyip benzemediğini işaretler misiniz?

Maddeler	Hiç benzemiyor	Benzemiyor	Çok az benziyor	Biraz benzemiyor	Benziyor	Çok benziyor
1.Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü yollarla yapmayı sever.						
2.Onun için zengin olmak önemlidir. Çok paraya ve pahalı şeylere sahip olmak ister.						
3.Dünyadaki herkese eşit davranılmasının önemli olduğunu düşünür. Herkesin hayatta eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.						
4.Onun için yeteneklerini göstermek önemlidir. İnsanların, onun yaptıklarına hayran olmasını ister.						
5.Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliğini tehlikeye atacak her şeyden kaçınır.						
6.Sürprizlerden hoşlanır ve her zaman yapacak yeni şeyler arar. Hayatta bir çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür.						
7.İnsanların, söylenenleri yapması gerektiğine inanır. İnsanların, kimse izlemeyen bile, kurallara uyması gerektiğini düşünür.						
8.Kendisinden farklı insanları dinlemek onun için önemlidir. Onların düşüncelerine katılmadığı zamanlarda bile, onları anlamak ister.						
9.Onun için alçakgönüllü ve mütevazı olmak önemlidir. Dikkati kendisine çekmemeye çalışır.						
10.İyi vakit geçirmek onun için önemlidir. Kendisine iyi davranmayı sever.						
11.Onun için, yaptıklarıyla ilgili olarak kendi kararlarını almak önemlidir. Özgür olmaktan ve başkalarına bağımlı olmaktan hoşlanır.						
12.Onun için çevresindeki insanlara yardım etmek çok önemlidir. Onların refahını sağlamak için aktif olarak çaba göstermek ister.						
13.Onun için çok başarılı olmak önemlidir. İnsanların onun başarılarını farkına varacağını umar.						
14.Hükümetin her türlü tehlikeye karşı onun güvenliğini sağlaması, onun için önemlidir. Devletin, vatandaşlarını savunabilecek şekilde güçlü olmasını ister.						
15.O, macera arar ve risk almayı sever. Heyecan verici bir yaşam sürmek ister.						
16.Onun için, her zaman uygun şekilde davranmak önemlidir. İnsanların yanlış olduğunu düşüneceği şeyleri yapmaktan çekinir.						
17.Onun için başkalarından saygı görmek önemlidir. İnsanların, onun söylediklerini yapmalarını ister.						
18.Onun için arkadaşlarına sadık olmak önemlidir. Kendisini, yakınlarına adamak ister.						
19.İnsanların kesinlikle doğaya özen göstermeleri gerektiğini düşünür. Doğayı ve çevreyi gözetmek onun için önemlidir.						
20.Onun için gelenekler önemlidir. Ailesinden ve dininden gelen adetleri (gelenek ve görenekleri) takip etmeye çalışır.						
21.Eğlenmek için her fırsatı yakalamaya çalışır. Kendisine zevk verecek şeyleri yapmak onun için önemlidir.						

ÖZGEÇMİŞ

AĞTÜRK, İlknur 08.09.1986 yılında Siirt'te doğdum. İlköğretim ve lise öğrenimini Siirt'te tamamladıktan sonra 2006 yılında lisans eğitimi için Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne birinci olarak yerleştim. 2010 yılında mezun olduktan sonra Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesinde üç yıl öğretmen olarak çalıştım. 2012 yılında Bingöl Üniversitesinde yüksek lisansa başladım. 2013 yılında Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladım ve halen devam etmekteyim. Evli ve bir kız çocuğuna sahibim.